

Besede in dejanja

Kritika naj bo objektivna

Ena velikih slabosti v našem družbenem življenju doslej je bila, da smo v glavnem pretiravali ali celo dramtizirali razne negativne pojave in težave, nismo pa videli dejstev, ki kljub vsem težavam pričajo o tem, kako velik napredek smo dosegli in ga vsak dan dosegamo v naši deželi. Pretirana in nekonstruktivna kritika je prav tako kvarna kakor tudi zamočevanje uspehov, ki jih dosegajo naši delovni ljudje. Kritika mora biti objektivna, saj le tako je konstruktivna in koristna. V tujini se nam mnogi čudijo, da ženemo toliko hrupa o raznih težavah, kakor da bo šlo v naši deželi vse po zlu. Dandanes pa je takih in podobnih težav nič koliko v vseh deželah.

Iz izjave predsednika Tita RTV Ljubljana ob novem letu

Avtomobili in stroji

Po podatkih zvezne carinske uprave so naši občani v enajstih mesecih uvozili 26.201 avtomobil ali 43 odstotkov več kot v istih mesecih lani. Samo v novembru so zasebniki uvozili 2533 vozil.

Zanimivo je, da na avtomobile in stroje odpade 80 odstotkov celotnega zasebnega uvoza.

Delo — 31. XII. 1970

Zaskrbljena administracija

Napovedane spremembe v ustavi SFRJ so izzvale veliko zanimanje med udeleženci zveznih državnih organov.

Če naj sodimo po pogovorih v pisarnah v Novem Beogradu, pa tudi na sindikalnih sestankih, potem gre bolj za načelne kot za praktične zadeve. Pesimisti med uslužbenci so izračunali, da bo najmanj 1500 delavcev zvezne administracije izgubilo službo, če se bodo uresničile vse napovedi o zmanjšanju funkcij federacije. Optimisti med njimi pa menijo: če bomo izgubili službo v federaciji, bomo pa dobili delo v podobnih organih, ki jih bodo razširile republike.

Tovariš — 29. XII. 1970

Cokla za napredek

Največja težava gospodarstva na Kosovem je v pomanjkanju strokovnjakov. Število visokih strokovnih kadrov je zelo majhno, a mnoga delovna mesta zasedajo ne kvalificirani. Prav visoko število ne kvalificiranih pa otežkoča popravljanje kvalifikacijske strukture, kar ne kvalificirani ovirajo sprejem strokovnjakov.

Politika ekspres — 4. I. 1970

O pravicah manjšin

Predvsem bi rad naglasil svoje prepričanje, da nobena dežela na svetu ni tako pozitivno uredila položaja narodnih manjšin kot Jugoslavija. V naši ustavi so pripadnikom narodnih manjšin, dejansko zagotovljene vse tiste pravice, ki jih imajo državljani naših narodov in narodnosti, tako da praktično razlik med njimi sploh ni. Če tak odnos primerjam s položajem, v kakršnem so naše manjšine recimo v Italiji in Avstriji, tedaj moram, na žalost, reči, da so ti naši sonarodnjaki v mnogo slabšem položaju. Slovenska narodna manjšina v Italiji je zaščiteni z Londonskim sporazumom. Pravice, ki jih ta manjšina uživa, so daleč od tistih, ki ji pripadajo ter da bi lahko resnično odigrala tisto vlogo, o kateri je večkrat govoril tudi tovariš Tito, to je da narodne manjšine postanejo most med dvema deželama. Priznati pa je treba, da je v zadnjih letih položaj naše manjšine v Italiji nekoliko boljši kot je bil nekdanj, rekel pa bi da je še daleč od tistega, naglasil bi celo, da je pod položajem, ki ga, recimo, ima v Italiji avstrijska narodna manjšina.

Stane Dolanc v intervjuju
»Narodne armije«

Invazija potepuhov

Odkar je bil v Smederevu pred sedmimi leti postavljen nov zapor, ni bil še nikoli bolj zaseden kot v teh dneh. Ze v prvih zimskih dneh se je začela prava invazija potepuhov, ki preprosto zahtevajo, da odslužijo zaporno kazen in tako zadostne pravici, čeprav še niso dobili pozivov za prestajanje kazni.

Delo 7. I. 1970

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — Št. 3

14. I. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. GLAVNI urednik France ŠUSTERŠIČ, odgovorni urednik Črt ŠINKOVEC — Tisk in klišej ČGP »Delo« Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 0,80 para. Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

S SEJE PREDSEDSTVA ZZB NOV SLOVENIJE

Močan klicaj za revolucionarne tradicije

Teze sveta za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije s kratkim, toda preglednim poročilom o njegovih uspehih pri izvajanju programa v letu 1970 so bile temeljno gradivo za razpravo na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila pod predsedstvom Janka Rudolfa 11. januarja.

Zelo obsežna in stvarna razprava o težah je pokazala, kako obširna je tematika in kako bogato je gradivo, ki sodi v področje negovanja revolucionarnih tradicij. Že takoj na začetku so razpravljali o tisku ZZB NOV, predvsem pa o »TV 15« in Borec. O »TV 15« je bilo rečeno, da vsebinsko ustreza svojemu poslanstvu, da je uredništvo res prizadevno, da pa mu je potrebna pomoč. O reviji Borec so v razpravi menili, da je zašla v težave, zato je založniški svet Zavoda Borec razpravljajal tudi o njegovi vsebini in izoblikoval nekaj ustreznih predlogov.

K tezam je bilo precej pripomb in tudi predlogov za njihovo dopolnitev. Beseda je stekla tudi o načinih povezovanja z ZKJ, SZDL, predvsem s mladino ter z institucijami, ki se ukvarjajo z zgodovino NOB. Ob tem so temeljito razčlenili vlogo ZZB, ki ji gre v koordinaciji z vsemi temi dejavniki.

V razpravi so omenjali tudi Kurirčkov festival in navajali lepe uspehe vsakoletnih prireditev. Pomenili so se tudi o prihodnjem programu tega festivala.

Po vsestransko temeljiti obravnavi tez je predsedstvo sprejelo tele predloge:

- Teze bo svet za razvijanje in negovanje tradicij spopolnil na temelju pripomb in predlogov seje.

- Založniški svet Zavoda Borec naj izoblikuje okvirni program revije Borec ter naj imenuje uredniški odbor in urednika.

- Zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije se predlaga, naj na dnevni red ene od prihodnjih sej postavi tudi razpravo o Kurirčkovem festivalu.

- Svet za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij naj se pri izvajanju svojega programa poveže tudi z drugimi dejavniki, v katerih področje dela sodi zgodovina NOB, predvsem pa še s predstavniki republiške kulturne skupnosti. V tej zvezi naj bi skupaj z republiško konferenco SZDL izdelali program o koordinaciji vseh pristojnih faktorjev pri tem delu.

- Doseči bo treba, da bodo v srednjih šolah pa tudi na univerzah posvečali v prihodnje več pozornosti prenašanju revolucionarnih tradicij na mladino.

Obvestilo naročnikom

Po dogovoru s tiskarno Dela bo naslednji izhajal »TV 15« en dan kasneje, to je ob četrtkih. S tem bomo precej na boljšem, ker bomo lahko poročali o vseh dogodkih, ki se zvrstijo čez nedeljo. Naročniki bodo list prejeli še istega dne, to je ob četrtkih.

Uredništvo in uprava »TV 15«

- Komisija za spomeniško varstvo naj v svojo dejavnost vključi tudi skrb za pomnike izpred leta 1941.

- Dejavnost Knjižnice NOV in POS bo treba še razširiti in poskrbeti za dela o partizanskem tisku, o delu političnih organizacij v času NOB, o temi NOV in umetnost itd.

- S temi predlogi in vsebino razprave spopolnjene teze bo svet predložil republiškem odboru, da jih sprejme na svoji prihodnji seji.

Na dnevnem redu seje je bila tudi razprava o delu in nalogah komisije za biveše politične zapornike, internirance in deportirance. Iz poročila o dosedanjem delu te komisije izhaja, da sta

svet za negovanje tradicij in komisija sklicala skupno sejo v začetku decembra. Na tej seji so mimo organiziranja vlakov bratstva in enotnosti razpravljali tudi o proslavi 30. obletnice prvih množičnih deportacij iz Slovenije.

V zvezi s to razpravo so predlagali, naj bi bil 7. junij, to je dan, ko so začeli množično deportirati Slovence, proglasili za »dan pregnancev«.

V sporazumu s SZDL Slovenije so se dogovorili, da bo proslava 30. obletnice prvih množičnih deportacij 4. julija 1971 v Brestanici.

Po krajši razpravi je predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije sprejelo tudi ta dva predloga.

Za enotno in trajno ureditev varstva borcev

Predsednik skupščinske komisije zvezne skupščine za vprašanja borcev in vojaških invalidov Nikola Kmezić je odgovoril na vprašanja uredništva »4. jul«, kaj smo dosegli lani zaboljšanje varstva borcev in kaj lahko pričakujemo letos. Predvsem je poudaril, da smo lani precej napredovali med nadaljnjim izpopolnjevanjem ureditve varstva borcev in invalidov. Značilno pa je, da je nastal zastoj pri nekaterih ukrepih, pač zaradi daljšega postopka, ki ga terja izpopolnitev celotne ureditve. Prav tako niso bili uzakonjeni nekateri predpisi do konca leta, ker se še niso končale razprave o novi politični ureditvi Jugoslavije ter o tem, kako si bodo pristojnosti razdelile republike in federacija.

Nikola Kmezić je dejal med drugim:

Predvsem zastopamo stališče, da potrebujemo enotno ureditev varstva borcev; treba je enotno urediti ter predpisati temeljne pravice borcev in vojaških vojni invalidov, oz. odločanje o tem mora ostati na ravni federacije.

Komisija se bo zavzemala za to, da morajo ostati nedotakljive pridobljene pravice borcev in invalidov. Ne bomo

se spuščali natančneje v to, kako je treba to urediti, menimo pa, da mora takšno enotno varstvo borcev dobiti primerno ureditev tudi pri virih financiranja. Vse drugo, kar sodi v socialno varstvo, pa naj urejajo druge družbenopolitične skupnosti, kar dejansko delajo že zdaj.

Zadnje mesece smo obravnavali osrednjo nalogo: usklajitev osebnih prejemkov vseh razredov borcev in vojaških vojni invalidov. Naraščanje življenjskih stroškov je še posebej narekovalo zvečanje invalidnin. Tako bi bilo treba invalidnine valorizirati za 48 odstotkov. Vendar celotne valorizacije ni bilo mogoče doseči, marveč le za 26 odstotkov. Čeprav je to precejšnje izboljšanje, N. Kmezić meni, da bi zvezna skupščina morala letos obravnavati zaostajanje osebnih invalidnin za 22 odstotkov v razmerju z življenjskimi stroški ter najti trajno ureditev, kako bi naj usklajevali invalidnine z gibanjem življenjskih stroškov.

Tudi družinske pokojnine so zelo zaostajale za življenjskimi stroški. Še

Nadaljevanje na 3. strani

Predsedniku republike Josipu Brozu Titu je za novo leto čestital tudi državni sekretar za narodno obrambo armadni general Nikola Ljubičić

Dogodki tedna

»Na povabilo državnega sekretarja za zunanje zadeve Mirka Tepavca je iranski zunanji minister Ardešir Zahedi uradno obiskal Jugoslavijo in se pri nas mudil od 5. do 8. januarja,« je rečeno v skupnem sporočilu. Ministra sta izrazila zadovoljstvo, da se odnosi med državama ugodno razvijajo. Iranskega zunanjega ministra Zahedija je sprejel tudi predsednik Tito in imel z njim daljši prijateljski pogovor.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal predsedniku ZDA Richardu Nixonu čestitko ob njegovem rojstnem dnevu.

● V Kam je odpotoval član izvisnega sveta biroja preusestiva ZDA? Miki Trpačo. Tam se bo pogovarjal z voditelji komunistične partije Italije, srečal in pogovarjal pa se bo tudi z voditelji drugih italijanskih delavskih in demokratskih strank.

● Pričakujejo, da bo general Franco v prihodnjem tednu presnoval vlado. Iz nje bo verjetno odstranil nekatere ministre, katerim stane do neavnege sojenja Baskom v Burgosu ni bilo po volji generalom. Trdijo, da bodo v vlado prisli konzervativnejši elementi, v njej pa ne bosta več podpredsednik Carrero Blanco in zunanji minister Lopez Bravo.

● V Beogradu se je začelo prvo zasedanje mesane komisije med jugoslavijo in skupnim evropskim tržiscem. Na dnevnem redu dvo dnevnega zasedanja je uveljavljanje trgovinskega sporazuma iz lanskega marca in blagovna menjava med Jugoslavijo in omenjeno gospodarsko skupnostjo. Vodja jugoslovanske delegacije Toma Grantil upa, da bodo sedanji pogovori zelo koristni, saj so se lani še posebej razmahnili politični in gospodarski odnosi med Jugoslavijo in posameznimi članicami skupnega evropskega trga.

● Skupina 34 intelektualcev — levčarjev iz zahodne Evrope, med njimi tudi filozof Jean Paul Sartre je pozvala češkoslovaško vlado, naj izpusti iz zapora 16 socialistov, ki so jih aretirali pred enim letom. Ta poziv so poslali češkoslovaški vladi pretekli mesec, njegovi avtorji pa so izrazili željo, naj uradna Praga odgovori v treh tednih. Ker v tem času niso dobili nobenega odgovora, so se podpisniki odločili, da bodo besedilo objavili.

● Tri indijske opozicijske stranke so se dogovorile o sodelovanju na bližnjih parlamentarnih volitvah. Njihov namen je odstaviti sedanjo predsednico vlade Indiro Gandhi.

● V Londonu je bila tridnevna konferenca predstavnikov komunističnih partij zahodnoevropskih držav. Na konferenci bodo obravnavali temo »Boj delavskega razreda kapitalističnih držav Evrope v razmerah, ko se ustanovljajo večnacionalne družbe«.

● Brazilska vlada je privolila v to, da izpusti 70 zapornikov v zamenjavo za ugrabljenega švicarskega veleposlanika Bucherja. Kakor napovedujejo, bo predsednik Medici v kratkem objavil, da so zaporniki pripravljeni za odhod v tujino kot politični begunci.

● Gunnar Jarring je z letalom prispel v Jeruzalem. Prvi sestanek je imel z Goldo Meir in Aba Ebanom. Časnikarjem je dejal, da se bo z njimi pogovarjal »o Bližnjem vzhodu«, v podrobnosti pa se ni spuščal. Iz Jeruzalema se je vrnil naravnost v New York.

● Predsednik prezidija vrhovnega sovjeta SSSR Nikolaj Podgorni je pripotoval v Kairo. »Al Ahram« piše, da bo vodil sovjetsko delegacijo, ki se bo udeležila slovesnosti ob koncu del na Asuanskem jezu.

● Glede na oceno položaja na svetu, kjer je mir še vedno ogrožen, je Francija sklenila posebno okrepitev svoje atomske sile in izpopolniti hidrogensko orožje, tako da bi ga lahko uporabila v manj kot petih letih.

● Prvi sekretar sovjetskega veleposlanstva v Bonnu Borovinski je zapustil ZR Nemčijo, kot je zahtevala bonnska vlada, ker ga sumi, da se je ukvarjal z vohunstvom. Vladni predstavnik von Wechmar je povedal, da so uvedli preiskavo proti dvema zahodnonemškima državljanoma, ki sta bila povezana s sovjetskim diplomatom.

● Jordanska armada še naprej bombardira položaje palestinskih komandosov in taborišča palestinskih beguncev. Predstavnik Al Fataha je povedal, da je Jordanska armada močno bombardirala več taborišč komandosov na območju mesta Salt.

● Lon Nolovim četam v Kambodži prede trda, da se je poveljstvu ameriških sil zdelo potrebno postaviti v Phnom Penh generala Fredrica Weyanda, namestnika glavnega poveljnika ameriških oboroženih sil v Južnem Vietnamu.

● V Montevideu so ugrabili britanskega veleposlanika v Urugvaju Geofreya Jacksona. Policija je objavila, da ga imajo v rokah levičarski »stupamari«.

● Profesor kolumbijske univerze Telford Taylor meni, da je načelnik generalnega štaba ameriške vojske in nekdanji poveljnik ameriških sil v Vietnamu, general William Westmoreland, odgovoren za vojne zločine, ki so jih vojaki storili v Vietnamu Taylor je upokojen general, zdaj profesor prava. Bil je ameriški tožilec na nürnberškem procesu.

● State Department je sporočil, da so demonstracije pred ameriškim veleposlanštvom v Moskvi »uradno navdihnjene«. Do protestnih akcij v Moskvi je prišlo po napadih in maltretiranju sovjetskih državljanov in uslužbencev v ZDA.

● Predsednik organizacije, ki v ZDA zbira denar za Izrael, Sam Rothberg, je izjavil, da namerava mednarodna židovska skupnost letos poslati Izraelu milijardo dolarjev. Konferenca za pomoč Izraelu bo 16. januarja v New Yorku in se je bo udeležil tudi podpredsednik izraelske vlade Alon.

● Sovjetski predstavniki na ameriško-sovjetskih pogajanjih v Helsinkih so predlagali omiljen, začetni sporazum o strateškem orožju. S tem sporazumom naj bi bila sistema protiraketne obrambe omejena na Moskvo in Washington.

● Richard Nixon je izjavil, da bi bil pripravljen sniti se s sovjetskimi voditelji, če bi presodil, da bi tak sestanek »na vrhu« utrli pot do ureditve problemov, kot sta omejitev tekmovanja v strateškem atomskem oboroževanju in bližnjevzhodna kriza. V nasprotnem primeru pa bi sestanek voditeljev obeh velesil ustvarjal samo vtis lažne varnosti, je dejal Nixon.

● Po sestanku sovjetskih in poljskih voditeljev v Moskvi so objavili sporočilo, v katerem so izrazili obojestranske želje, da se poglobijo politične, gospodarske, znanstveno-tehnične in obrambne zveze ter sodelovanje na liberalni podlagi in v okvirih varšavskega pakta in SEV. Po poročilu uradne sovjetske agencije so se srečali Brežnev in Kosigin ter Gierak in Jaroszewicz v stavbi centralnega komiteja KP SZ.

● Pariški časnik L'Aurore je razglasil zahodnonemškega kancerja Willyja Brandta za »človeka leta«.

Na seznamu so za Brandtom sovjetski pisatelj Aleksander Solženicin, papež Pavel VI., izraelska predsednica vlade Golda Meir, ameriški predsednik Richard Nixon, jordanski kralj Husein, čilski predsednik Salvado Allende, belgijski kolesar Endy Merx in britanski premier Eduard Heath.

Občanova beležnica

Na tujem vene naš rod

Ze pred vojno smo govorili, da mora naša domovina po zmagi revolucije dati dovolj kruha vsem, ki hočejo delati. Isto smo govorili tudi med vojno in prva leta po njej...

In vendar smo v naši povojni stvarnosti priča novemu valu izseljevanja in iskanja zasluzka na tujem. Zavrli bi ga lahko samo z zaporo meje. Toda tega pri nas nismo hoteli, ker smo si zastavili za cilj demokratično državo z odprtimi mejami. Kar najbolj enostaven postopek pri prehodu čez mejo pomeni tudi osebno svobodo, naravno pravico vsakega človeka. Tudi bojevali smo se za osebno svobodo, ne samo za neko načelno in navidezno...

Sprva so mnogi naši ljudje gledali v tistih, ki so odhajali na tuje, nekakšne sebičneže in izdajalce. Tako gledanje je žal včasih prisotno tudi še zdaj. Še zdaj imamo zakone in predpise, ki izvirajo iz takega gledanja in tistih časov. Življenje jih je že zdavnaj pustilo ob strani...

Toda vsaka palica ima dva konca. Zakoni in predpisi, ki so bili sprejeti v letih, ko smo skušali administrativ-

Politični razgledi

Italijanski kritični odmevi

Znano je, da so prve reakcije po navadi najhujše, pa tudi najbolj zale-tave in dostikrat popolnoma zgrešene. Tako je bilo s pisanjem v večini italijanskega tiska po tistem, ko je predsednik SFRJ Tito preložil obisk v Italijo. Med kasnejšimi in bolj kritičnimi odmevi pa naj predvsem omenimo dva, ki sta zelo značilna. Prvi je iz tednika »L'Espresso«, drugi pa iz parti-zanskega glasila »Patria indipendente«.

Beograjski dopisnik »L'Espresso« Mino Monicelli je v članku z naslovom »Samo še Mora se je manjkalo« ostro napadel italijansko diplomacijo, ki je šla v tako neugodnem trenutku obujat »diplomatski fosil«, kakršen je »cone B«. »Iredentisti smo zmerom mi, nikdar Jugoslavlani...« poudarja Monicelli, nato pa očita italijanskemu zunanjemu ministru, da je sploh odgovoril na izzivalno vprašanje neofašističnih poslancev, ko pa po navadi zunanje ministrstvo zmerom odlašaja in prelaga odgovore na manj kočljiva vprašanja. Monicelli med drugim omenja polena, ki jih meče pod noge italijansko ministrstvo, kadar gre za »cone B«. Tako na primer omenja protestni odhod italijanske trgovinske delegacije iz Beograda v tistih časih, ko smo pri nas dobili nove osebne izkaznice in ko so državljani nekdanje »cone B« dobili ravno takšne izkaznice kot vsi Jugoslavlani. Omenja protest italijanskega zunanjega ministra zaradi mejnih kamnov z napisom »Državna meja«, ki smo jih postavili na italijansko-jugoslovansko mejo, zaključuje pa s poučno zgodbo o mostu čez rečico, ki sta ga postavili omejni vasi. Ko je bil most skoraj zgrajen, so predstavniki italijanskih oblasti vprašali župana italijanske vasi, kje je dobil dovoljenje za stike z jugoslovanskim kolegom. »Nihče mi ni dal dovoljenja. Če bi prosil zanj, mostu še zmerom ne bi bilo,« je odgovoril župan.

Predsednik ANPI (Zveze partizanov Italije) Arrigo Boldrini, ki je tudi podpredsednik italijanskega parlamenta, je v partizanskem glasilu »Patria indipendente« objavil članek, iz katerega povzemamo nekaj najbolj značilnih odlomkov. Boldrini pravi, da navsezadnje ni pomembno, iz kakšnega razloga je bil preložen Titov obisk v Italijo, pač pa to, da so fašisti slavili zmago svoje nacionalistične propagande: »Na dan so privlekli stara nacio-

nalistična in iredentistična gesla, ki jih ima večina Italijanov na srečo za muzejsko zadevo.«

»Tudi tokrat je bilo vse preračunano do najmanjše poteze. To velja tudi za skvadristični pohod na Trst. Na strani neofašistov so se znašle vse begunske organizacije, ki jim lahko služijo za orodje. Na dan so privlekli vse tiste argumente, ki so dolga leta razdvajali deželi in zastrupljali ozračje iskrenega prijateljstva, ki veže sosednji ljudstvi. Titov obisk Italije je nam pomenil potrditev prijateljstva, ki se je rodilo v skupnem boju proti fašizmu. Nam je pomenil najvišje priznanje za dolgoletno kulturno, politično in gospodarsko sodelovanje, ki se razvija v novem ozračju in ob novi meji, ki že dolgo ne ločuje, marveč združuje sosednji ljudstvi. To je najbolj odprta meja v Evropi, pravijo. Za italijansko republiko je sramota že to, da so neofašisti sploh mogli računati s preprečitvijo uradnega obiska, ki bi bil nad vse pomemben tako za obe državi kot za Evropo. Domisljajo si, da zmorejo storiti nekaj takšnega. Uporabili so vse mogoče načine propagande. Kot vselej so imeli na razpolago velika finančna sredstva skrivnostnega izvora, s pomočjo katerih so zbudili vtis, da Tito ni dobrodošel.«

»Na žalost se je to že zgodilo,« nadaljuje Arrigo Boldrini. »Toda razlogi nasprotij so ostali. Se vedno obstaja »cone B« pod jugoslovansko civilno upravo. To pomeni dediščino fašističnega napada na Jugoslavijo. Vojna pa Jugoslaviji ni vzela samo nekaj con. Italija je bila poglavitni krivec za razkosanje jugoslovanskega ozemlja, ki je bilo storjeno v precej večjem obsegu.«

»Trideset let je minilo od tistega napada. Čeprav ne nameravamo pogrevati starih zgodb in jih meti na razpolago za kakršenkoli primer, smo za to, da bi čimprej rešili vprašanje cone B, in sicer brez obujanja starega nacionalizma. Italijanom in Slovencem v coni B in zunaj nje je največ do tega, da imajo odprto mejo, ki ustvarja prijateljstvo, ne pa anarhistično pregrado.«

»Naj le piskajo neofašisti, če jim je do tega. Njihovo tarnanje naj nam bo priložnost za obujanje zločinov, ki so jih fašisti zagrešili nad Jugoslavijo in nad slovensko manjšino pri nas,« končuje Arrigo Boldrini.

Podobnih ostrih kritičnih odmevov je bilo zadnje čase v italijanskem naprednem tisku precej in v večini član-kov hvalijo Titovo stališče: »Gre za človeka, ki se ni nikdar spustil do kompromisov. Kompromisov ni delal ne s Stalinom ne z Eisenhowerjem. Čemu bi jih sklepal z Morom?« poudarja že omenjeni Mino Monicelli v »L'Espresso«.

Ta dva članka iz dveh dokaj različnih časopisov smo omenili predvsem za to, da bi naši bralci videli, kako napredna italijanska javnost obravnava odločitev predsednika Tita, pa tudi nespretno dejanje zunanjega ministra Mora, ki je vendar med obiskom v Jugoslaviji leta 1969 naredil na nas zelo dober vtis.

KOMENTATOR

Po podjetjih je še vedno navzoča škodljiva teorija o nekakšni socialni pravičnosti. Dohodek delijo bolj po potrebah kot po delu. Tako je razlika med pridnim in lenim zelo majhna in kot posledica tega pojava tudi pridni začne manj delati. Marsikje pri nas nagrajujejo po podjetjih ljudi samo po tem, kako visoko stojijo po položaju, ne pa po tem, koliko koristi ima podjetje od njihovega dela. V praksi bi bilo to nekako takole: zdravnik evropskega slovesa v bolnišnici, ki ne dela drugega kot dan za dnem operira, naj bi zaslužil veliko manj kot direktor, po poklicu pravnik ali ekonomist...

Tudi pri nas poznamo podjetja, ki lepo uspevajo, in taka, ki komaj životarijo. Prelihanje delovne sile iz enega podjetja v drugo pri nas ni prepovedano, in kdo more preprečiti, če sposoben delavec odide iz podjetja, kjer ima majhne dohodka, v drugo, kjer dobi več? Isto velja tudi za celotno naše gospodarstvo. Vsako zapiranje vase se kruto maščuje.

Prav dosledno nagrajevanje po delovnem učinku je eden izmed glavnih vzrokov za večjo delovno storilnost v tujini, s tem pa tudi za večje dohodka zaposlenih. Pri nas smo glede tega pogosto zelo togi, ugotavljanje je sila zapleteno.

Zatorej je pot k uspešnejšemu gospodarjenju pri nas ozko povezana z nagrajevanjem po storilnosti brez neživljenjskih in togih omejitev. Ko bomo dosegli to, se bodo začeli k nam vračati tudi naši ljudje iz tujine, ki so še vedno naši in ki zvečine še vedno ljubijo svojo domovino.

MP

Za enotno in trajno ureditev varstva borcev

(Nadaljevanje s 1. strani)

le minulo leto so se ti prejemki zvečali od 12,00 na 60,00 din; zvezna skupščina je ostala dolžna, da te prejemke letos zveča na 100,00 din na mesec ali na 1.200,00 din na leto. Na žalost pa zdaj nekateri menijo, da nimajo denarja za to in da bo pač treba malo potrpeti. Govorijo celo, da je treba družinske invalidnine posamično (diferencirano) določati. To bi pomenilo, da bi hoteli to vprašanje kratkoročno črtati z dnevnega reda. Tega pa nikakor ni mogoče, saj je postalo že politično vprašanje.

Mislím, da nima nihče pravice — je dejal N. Kmezić — da bi tem državljanom kratili, kar nujno potrebujejo; če bi se to zgodilo, da bi družinskih invalidnin ne popravili, da bi to hudo vplivalo na življenjsko raven ljudi. Gre za 150.000 družinskih invalidov, med katerimi jih je skoraj 100.000 nad 70 let starih! V nevarnosti je zdravje teh ljudi in zato seveda tudi njihovo življenje. Zato je komisija sklenila zvezni skupščini predlagati (z amandmanom), naj hkrati z osebimi invalidninami valorizira tudi družinske invalidnine.

ZA NOSILCE SPOMENICE

Zahtevali so tudi, naj bi primerneje dokončno zagotovili pravice nosilcem partizanske spomenice. Menijo, da bo to končno urejeno z novim zakonom o nosilcih partizanske spomenice 1941. Zakonski osnutek to v celoti dobro ureja. Najpomembnejša novost je, da zakon razširja pravico do zdravstvenega varstva ter da imajo nosilci spomenice enake pravice kakor vojni vojaški invalidi do zdraviliškega in klimatskega zdravljenja.

Osebné prejemke nosilcev spomenice bodo določali na ravni povprečnih osebnih dohodkov v Jugoslaviji. Posamezniki, ki nimajo rednih prejemkov, a si tudi niso pridobili pravice do pokojnine, bodo prejimali po 85 odstotkov povprečnega osebnega dohodka. Razen tega bodo prejimali doklado za

okrevanje, kakor tudi druge prejemke v razmerju z gibanjem življenjskih stroškov.

PREJEMKI UPOKOJENIH OFICIRJEV

Valorizacija osebnih prejemkov upokojenih oficirjev je zelo težavno vprašanje. To je zdaj že celo resno politično vprašanje. Znano je, da je bilo upokojenih veliko oficirjev in da so njihove pokojnine po letu 1967 zaostajale za okrog 36 odstotkov v primeri s prejemki aktivnih oficirjev.

Tu je treba upoštevati ureditev pokojnin upokojenih mlajših ljudi (celo pod 40 let) in dalje, da je bilo med upokojenimi oficirji kar 97 odstotkov udeležencev revolucije oz. narodnoosvobodilne vojne. To pa pomeni, da so to skoraj sami ljudje, ki se niso mogli šolati ali ne izučiti za kakšne poklice. Vsa prizadevanja, da bi se ti ljudje usposobili za poklice v gospodarstvu, so bila doslej kaj malo uspešna. Zato moramo najti sistemsko ureditev, da tem ljudem zagotovimo obstoj. O tej zapleteni zadevi bo treba še nadalje letos z vso resnostjo razpravljati. Nedvomno bo mogoče najti primerno ureditev, npr. v nadaljevalnem delovnem stažu, z nekakšno administrativno pokojnino ali kaj podobnega, tako da bodo tudi ti ljudje, če so upokojeni, preden dosežejo redne pravice do pokojnine, uživali enake pravice kakor drugi. Vprašanje pa je, kaj je treba ukrepati zdaj, dokler še ni sistemsko ureditve, da bi tem upokojencem valorizirali osebne prejemke. Ni druge izbire, kakor da za določen odstotek valorizirajo njihove dosedanje pokojnine, tako da se bodo njihovi prejemki približali ravni prejemkov drugih zavarovancev ali tovarišev, ki so ostali v armadi. Deloma so pokojnine valorizirali lani, zaradi nadaljnje podražitve življenjskih stroškov pa jih morajo tudi letos. Predlog je, naj bi valorizacija bila 23-odstotna. Upamo, da bo predlog sprejet, čeprav ne moremo reči, kako ga bo ocenil zvezni izvršni svet.

(Po »4. julu«)

no za te prireditve prispevajo vse gojenjske občine in tudi republika, kar je razumljivo, saj so 1. 1942 odmevi Dražgoš segli daleč prek gorenjskih in slovenskih meja tako med svobodoljubnimi, osvobodilnimi silami kakor tudi med okupatorskimi enotami in štabi tja do Berlina.

Program letošnjih proslav, komemoracij, tekmovanj in drugih oblik prireditve je razporejen od 8. pa vse do nedelje 17. januarja. V njem sodelujejo kulturno prosvetne, zimsko športne in druge organizacije, zlasti pa šolska mladina, delovne skupnosti itd. Celotna občina, zlasti Selška dolina ob tem polaga obračun velikega družbenega in gospodarskega napredka, kar vse je posledica naše svobode, plod dražgoških in vseh drugih žrtev. Tako je med

drugim bila v soboto, 9. januarja slovesna seja občinske skupščine na Česnjici pod Dražgošami na kateri so tudi podelili priznaja najzaslužnejšim javnim delavcem.

Osrednja prireditev je bila v nedeljo, 10. januarja, v sami vasi Dražgoše. Pred spomenikom padlih žrtev je bil bogat kulturni program z govori, polaganjem vencev in sodelovanjem treh eselonov teritorialne obrambe. Enote teritorialne obrambe, razporejene v 12 patrol, so se zatem pomerile v smučanju in streljanju. Pod tradicionalnim geslom »Po stezah partizanske Jelovice« je predvidenih mnogo smučarskih, sankarskih, strelskih in drugih tekmovanj, ki se bodo končala v nedeljo, 17. januarja.

K. MAKUC

Milutin Morača o nalogah ZRVS

Najprej sta se predstavnik uredništva »4. jul« in tovariš Milutin Morača pogovarjala o sodelovanju med ZZB in ZRVS v lanskem letu. Morača je poudaril, da je približno polovica članov Zveze RVS tudi članov ZZB in da je sodelovanje že zaradi tega nujno potrebno. S skupnim nastopanjem bi marsikdaj na lažji način dosegli večje uspehe. Za zdaj je navadno tako, da obe organizaciji več sodelujeta na terenu kot pa v vrhovih, čeprav bi bilo dobro, če bi sodelovali na vseh ravneh. Predvsem bi bilo koristno, če bi obe organizaciji tesneje sodelovali pri razpravi o načelnih zadevah vseljidske obrambe ter o varovanju revolucionarnih tradicij, pa tudi o pokojninskem zavarovanju borcev, med katerimi je tudi velika večina vojaških upokojencev. Isto velja tudi za stanovanjske zadeve.

Letos praznujemo 30. obletnico vstaje in bi zato morali skupno marsikaj urediti. Med drugim bi morali povišati v čin mnoge zaslužne borce, ki so zaradi raznih razlogov ostali sploh brez čina ali pa ga imajo, a je prenizek glede na zasluge in sedanje delo. Isto velja tudi glede odlikovanj, kjer bi prav tako morali popraviti vse, kar smo zamemarili v preteklosti.

Naslednje vprašanje je veljalo rezultatom pri uresničevanju nalog ZRVS. Kot je znano, se je ZRVS Jugoslavije konstituirala pred enim letom. V tem času se je organizacija ukvarjala s splošnimi vprašanji, važnimi za vso Zvezo. Med te spadajo organizacijsko urejanje, ideološko izobraževanje in strokovno usposabljanje. K zadnjemu področju spada tudi pomoč pri organiziranju teritorialne obrambe in civilne zaštite ter uresničevanje načel o vseljidski obrambi. So pa tudi zadeve, ki jih je ZRVS

šele začela urejati ali pa se jih sploh še ni lotila. Med te spada vprašanje nagrajevanja posebno prizadevnih z raznimi oblikami družbenih priznanj, delovanje častnih razsodišč ter njihovo vključevanje v ZRVS ter posodabljanje raznih oblik strokovnega izpopolnjevanja, zlasti ideološkega.

Sledilo je vprašanje o vojaških upokojencih. Predsednik ZRVS je povedal, da so na predsedstvu razpravljali o tej zadevi zaradi prepričanja, da gre za kočljivo družbenopolitično vprašanje. Pri urejanju položaja vojaških upokojencev ne gre samo zanje, ampak tudi za aktivne starešine naše vojske. Kar 97 odstotkov vojaških upokojencev je tudi članov ZZB, upokojili so jih povprečno 43 let stare in s povprečno delovno dobo 20 let. Z zdaj prejemajo pokojnine v višini 64 do 72 odstotkov plač aktivnih starešin. Znašli so se v gospodarskih težavah, kar je zmanjšalo tudi njihov družbeni ugled, obenem pa tudi ugled vojske kot celote in vojaškega poklica nasploh. To se vidi tudi pri zanimanju mladine za vojaške šole.

Zaradi tega je predsedstvo predložilo, naj bi posledice reorganizacije vojske in cele vrste posledic nosila celotna družba, ne pa tisti, ki so že tako dovolj prizadeti. Predvsem bi morali najti način, kako tisti, ki jih upokojujejo, ne bi bili materialno prizadeti. Med drugim naj bi dosegli, da bi vojaške osebe ostale v delovnem razmerju čim dlje, pri tem pa tudi uredili njihov položaj. Morali bi razvrstiti vojaške šole in jim priznati ustrezno stopnjo v primerjavi s civilnimi šolami. S tem bi omogočili delu oficirjev in podoficirjev, da bi po odobru iz vojske lahko brez prekinitve nadaljevali s primernim delom v civilnih podjetjih ali ustanovah. Trenutno pa bi nemudoma morali uskladiti pokojnine vojaških oseb s plačami aktivnih starešin JLA v lanskem decembru. Nazadnje je tovariš Morača odgovoril tudi na nekaj vprašanj glede vloge lista »4. jul«.

29 let po dražgoški bitki

Od 9. do 11. januarja bo poteklo že 29 let od tistih dni leta 1942, ko je hrabri Cankarjev bataljon pod vodstvom Staneta Žagarja in Jožeta Gregorčiča polne tri dni odbijal desetkrat številnejše in do zob oborožene izbrane nemške enote pred vasjo Dražgoše. Bila je to prva obsežnejša, daljša bitka na območju Slovenije.

Občina Škofja Loka je že pred leti

sprejela ta dan za svoj občinski praznik. Ob tem praznujejo obletnico osvoboditve aktivistov iz škofjeloških zaporov, se spominjajo množične vstaje v Poljanski dolini in splošnega odhoda v partizane, kar vse je bilo v tisti zimi in se je končalo z legendarno dražgoško bitko. Sicer pa spomin na dražgoško bitko tudi danes ni omejen zgolj na škofjeloško območje. Še ved-

je bilo prvo uradno odposlanstvo zastopnikov vietnamskih osvobodilnih sindikatov. Takse si tudi lahko človek zamišlja, saj so najbrž le takšna preprostost, plemenitost in neomahljivo zaupanje v zmago vsebina tiste moči, ki združuje vietnamsko ljudstvo v zadnjih petindvajsetih letih v strašnem boju za osvoboditev.

Predsednik sveta zveze jugoslovanskih sindikalnih organizacij Dušan Petrović je nad vse pri srčno pozdravil goste na letališču v Surčinu: »Dobrodošli! Ze dolgo smo vas pričakovali!« Od tistega trenutka pa do samega slovesa dragih gostov je bil obisk potrdilo prav teh besed: Ze dolgo smo vas pričakovali!

Spored obiska Vietnamcev v Jugoslaviji se je začel z nekakšno »zgodovinsko uro«, če naj tako imenujemo tisti nekaj ur sprehoda skozi vojni muzej na Kalemegdanu (Beograd). Tako so gostje dobili na splošno vpogled, kaj vse so doživljali naši narodi v 14 stoletjih na tem ozemlju v svojem nenehnem boju za obstoj in samostojnost, zlasti še v strahotnih letih hitlerizma, med narodno vstajo in revolucijo. Vietnamci so bili očitno zelo presenečeni, čeprav so bili že poprej dobro poučeni o slavnih izročilih neuklonljivih jugoslovanskih narodov. Z doslednostjo vzgojiteljev, politikov in revolucionarjev so brž spoznali: »Takšna tradicija bojev za svobodo in samostojnost ter vzajemnost z našim bojem ter vaša podpora nam — to vse bo utrdilo trajno prijateljstvo med vietnamskim ljudstvom in Jugoslavijo!«

Prvi vietnamski gostje pri nas so bili očitno ganjeni spričo prisrčnosti in razumevanja za njihov boj povsod med našimi ljudmi, ko se je tako lepo pokazalo, da je Jugoslavija pripravljena podpreti vietnamsko ljudstvo kar najbolj učinkovito. Odposlanec Tram Kim Li je zato rekel, da ti vse to ne more povedati ter pojasniti tega, kar le sliši nekje od daleč od same resničnosti, kakor pa ti razodene že ena sama stvar, ki jo vidiš tako neposredno. To se pravi, da je šele zdaj, na ob-

sku v Jugoslaviji, spoznal, kaj je pravzaprav solidarnost Jugoslavije z vietnamskim ljudstvom, ko je prišel v neposreden stik z nami.

Težko bi našli, kje vse so bili Vietnamci v osmih dneh v Jugoslaviji. Vendar se zdi, da ne bodo mogli pozabiti zlasti obiska na sedežu jugoslovanskega koordinacijskega odbora za podporo Vietnamu. Sestanek je trajal celo nad pet ur, a bi se še zavlekel, ko bi gostov ne preganjal čas. Sestanku je predsedoval predsednik ZZB Marijan Cvetković.

To je bilo nedvomno izredno srečanje zastopnikov skoraj vseh družbenih in političnih organizacij v Jugoslaviji, iz vseh republik in obeh avtonomnih pokrajin. Spremenil se je pravzaprav v »raport«: na kratko in prisrčno so zastopniki organizacij, republik itd. poročali, kaj vse delajo, kaj so storili vsak dan na svojem področju, da se je resnica o bojujočem se Vietnamu kar najbolj razširila med nami in da je bilo mogoče kolikor največ zbrati podpore za vietnamsko ljudstvo.

Gostje so si to zapisali in njihov »raport« v domovini na osvobojenem ozemlju bo nedvomno precej dolg. Sicer so pa povsod, kjer so se pomudili med nami — v Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Kragujevcu — poudarjali, da se je »kri, ki ste jo zbirali ter darovali tu za nas, premešala z našo krvjo in tako cementirala solidarnost ter prijateljstvo; vaše razumevanje, vaša pomoč, je spodbuda vietnamskemu ljudstvu v njegovem boju proti zavojevalec...«

Naj bo še zapisano, da je bilo z besedami Marijana Cvetkovića na omenjenem sestanku najkrajše povedano, kar smo čutili ob tem srečanju: »Vi ste zastopniki ljudstva, ki ga občuduje svet zaradi njegovega neenakega in krvavega boja za ideale svobode. Ta boj je tudi nam utrdil zaupanje, da niti največja sila ne more podjarmiti ljudstva, čeprav je še tako strašna in kruta.«

(Po »4. julu«)

Ob tabornem ognju

VIETNAMCI MED NAMI

»Vaša kri se je pomešala z našo«

Takšni so — skromni, preprosti, iskreni, na prvi pogled z odprtim srcem za vse, kar je dobro ter plemenito, zavedajoč se vzvišenosti svojega boja in žrtev za svoj smoter — svobodo — ki se mu bližajo, kako pravijo, medtem ko jih vodi »muha« na puški... Tako bi človek nekako opredelil na kratko te prve odposlane bojujočega se ljudstva v Južnem Vietnamu. Osem dni so preživeli med nami med svojim obiskom v Jugoslaviji. To

Beseda dopisnikov

KRANJ

ZMAGA KRANJSKEGA »BORCA«

Tik pred novoletnimi prazniki je bilo invalidsko prvenstvo v plavanju in vaterpolu. Ob dobri organizaciji Zavoda za rehabilitacijo invalidov Ljubljana ter invalidskega športnega društva »Borec« iz Kranja se je tekmovanja udeležilo 40 invalidov iz Kamnika, Celja, Maribora, Škofje Loke, Ponikve, Ljubljane, Murske Sobotne in Kranja.

Po različnih vrstah in stopnjah invalidnosti so bili tekmovalci razvrščeni v 9 kategorij. Od teh so tekmovalci kranjskega »Borca« dosegli 5 prvih mest, iz Maribora 3 in tekmovalci iz Ponikve 1 prvo mesto. Kranjski plavalci so prav tako zmagali v štafeti in v vaterpolu z reprezentanco Slovenije.

Ob tem tekmovanju, ki zajema vojne in civilne invalide, nekdanje partizane in kakorkoli drugače prizadete osebe, niso važni uspehi v sekundah in metrih. Važni niso niti zgolj tisti posamezniki, kajti mnogo je primerov, da se je kdo še bolj trudil, treniral in se pripravljaval v težavnih razmerah. Najvažnejše je, da imajo ti ljudje v sebi toliko energije, življenjske sile, dobre volje in pripravljenosti, da se postavijo na start. Ob tem je treba upoštevati, da se jih je veliko število pomerilo že na področnih tekmovanjih in številka tekmujočih v Kranju (40) je izšla kot ožji izbor mnogih tekmovanj.

KAREL MAKUC

JESENICE

OB DAROVANJE BORCEV ZA NOVO LETO

Kakor vsa zadnja leta je upravni odbor sklada za borce NOV tudi letos namenil del sredstev za obdarovanje nekaterih borcev in njihovih družin ob novem letu. Tako je bilo na priporočilo združenj in občinskega odbora ZZB NOV odobrenih okrog 40 enkratnih zneskov kot pomoč gmotno potrebnim

članom.

Upravni odbor sklada se zaveda, da mora skrbno upravljati zaupana mu sredstva. To velja tako za stalne kakor tudi za občasno pomoč borcem NOV in borcem-prostovoljcem za severno mejo 1918—1919.

SREČKO ŠORLI

BLED

PLODNO SODELOVANJE Z ARMADO

Med številnimi manifestacijami tesnega in plodnega sodelovanja družbenih, delovnih in drugih organizacij s pripadniki JLA, ki se zadnja leta vse bolj opazajo v odnosih med predstavniki Bleda in garnizije Bohinjska Bela, je še posebno hvalevredna zadnja, ki smo ji bili priča ob slavnostih ob praznovanju dneva JLA v decembru 1970.

Poleg pogostih srečanj članov RVS, ZB in drugih občanov s pripadniki JLA, ki so že prešla v stalno prakso, je bilo z garnizijo Bohinjska Bela že več skupnih akcij tako v medsebojni pomoči pri obrambnih pripravah in usposabljanju starešin kot tudi pri izvajanju zahtevnejših tehničnih del na raznih objektih in komunikacijah, kjer so sodelovali civilisti in vojaki.

Ob svojih obiskih v vojašnici so predstavniki družbenih organizacij že večkrat ugotavljali skrajno težavne razmere za normalno družbeno in kulturno življenje vojakov in starešin tankajšnje garnizije. Prostori so bili zastareli in neopremljeni. To je spodbudilo predsednika ZB z Bleda Franca Arha in tajnika turističnega društva Franca Šmida, da sta sprožila akcijo, s

katero bi blejske delovne organizacije in posamezniki pomagali urediti klubske prostore za vojake in starešine garnizije. Brez formalnosti sta se dogovorila s poveljnikom vojašnice za sodelovanje in dober mesec pred praznikom armade pričela sklepati dogovore z vodstvi gostinskih in drugih podjetij na Bledu, ki so takoj pokazala pripravljenost za uresničenje te koristne pobude. Podjetja so brezplačno dobavila kompletno pohištvo, opremo, steklenino in posodo, zasebna obrtnika Božo Jemc in Ivan Piber pa sta opravila prostovoljno vsa sobesilarska in pleskarska dela.

Na sam praznik JLA so svečano odprli prostore, okusno in funkcionalno opremljene, ki bodo koristno služili vojakom in starešinam za klubske dejavnosti. Turistično društvo Bled pa je ob tej priliki darovalo radio sprejemnik z gramofonom in večjim številom plošč.

Na svečanosti v vojašnici je bila prizadevnim blejskim družbenim delavcem in organizacijam izrečena javna pohvala.

JOŠT ROLC

ŠKOFJA LOKA

ČESTITKE K DNEVU JLA

Ob praznovanju dneva JLA je občinski odbor ZRVS v Škofji Loki priredil skupaj z garnizijo že tradicionalno proslavo v gledališču. Udeležba občanov je bila velika. Med udeleženci so bili tudi številni družbenopolitični delavci.

Slovesni nagovor je imel poveljnik Škofjeloške garnizije major Suzić. Na prireditvi so nastopili pevci KUD »Ivan Cankar« iz Virmaš, recital pa so pripravili dijaki Škofjeloške gimnazije. Po slovesnosti je bil družabni večer v Ljudski restavraciji.

Tekmovanje pri streljanju z vojaško puško 27. decembra v Vincarjih je bilo pravzaprav tudi posvečeno proslavi dneva JLA. Povabljene so bile vse osnovne organizacije ZRVS, teritorialne enote, škofjeloške garnizije in oddelek narodne obrambe škofjeloške občine. Tekmovalcev v 12 skupinah je bilo 36. Dosegli so izredne uspehe, saj jih je tretjina dosegla 84 krogov izmed 100.

Skupine (ekipe) so se po izidih zvrstile takole: 1. oddelek narodne obrambe občine (245 krogov) — Mirko Tolar 85, Nikola Dopudja 85, Blaž Pavlin 75; 2. organizacija ZRVS Trata I (242);

3. organizacija ZRVS Žiri I (237); 4. organizacija ZRVS Škofja L. I (230) in 5. organizacija ZRVS II (216). Med posamezniki so bili najboljši: Lado Bernard, ZRVS Trata (88 krogov); Anton Kopač ZRVS Žiri, Vinko Florjančič, Mirko Tolar, Nikola Dopudja, Rudi Fojkar in Štefan Jaklič.

A. O.

Predsednik občinskega odbora zveze rezervnih vojaških starešin Ivan Majcen in vodja odseka za narodno obrambo pri skupščini občine Slovenj Gradec Franc Beliš v prijetnem pomenku s podpolkovnikom Rudijem Simčičem v Dravogradu.

Foto: F. Jurač

Zlata poroka zakoncev Saražin

Nedavno tega sta zakonca Franc in Ana Saražin iz Grahovega brda slavila 50-letnico skupnega življenja.

Franc Saražin je sin kraškega kmeta. V njegovi družini je bilo 6 otrok. Starše je izgubil, ko mu je bilo komaj 9 let. Po končani osnovni šoli se je posvetil kamnoseškemu poklicu. Komaj 20-letni mladenič je moral zapustiti dom in oditi v avstrijsko vojsko, kjer se je boril na ruski fronti, kasneje pa je prišel na soško fronto. Na Doberdobo je bil ranjen in še danes nosi košček železa v prsih, zaradi česar je vojni invalid (40-odstoten) I. svetovne vojne.

Leta 1920 se je poročil z Ano Triglav iz Grahovega brda, ki mu je povila 5 otrok, od teh pa so živi le trije.

Pred vojno in v času vojne sta se jubilanta prebijala skozi trdo življenje na kraški kmetiji. Franc pa je poleg tega delal v kraških kamnolomih. Franc kot invalid I. svetovne vojne ni nikoli pod Italijo prejemal invalidnine, ker se ni hotel vpisati v fašistično organizacijo. Invalidnino si je pridobil šele v novi Jugoslaviji.

Kot zavedna Slovenca sta sodelovala z NOV. Franc je bil aktivni intendant pri OF odboru in mu je posebna doba iz NOB priznana dvojno od februarja 1943. leta, Ana pa je po svojih močeh pomagala doma. Sin Miro je bil aktivni borec od kapitulacije Italije do konca vojne in je postal oficir JLA, hčerka Marija je bila kurirka in obveščevalka.

Zakonca preživljata svoja stara leta na mali kmetiji v Grahovem brdu, kajti otroci so se po vojni odselili od doma in si poiskali lepša mesta. Franc je upokojeni pripadnik NOB, materialno preskrbljen in zadovoljen, saj nista v življenju še nikoli tako brezskrbno živela kot sedaj v svobodni domovini. Največje zadovoljstvo in veselje doživljata tedaj, ko ju obiščejo otroci s svojimi vnuki in pravnuki.

Iskrenim čestitkam se pridružuje tudi naše uredništvo in kiče še na mnoga leta!

LEOPOLD KOTAR

Imeli smo ljudi

Radovan Živec, upokojeni oficir, Jurij ob Pesnici

Rojen je bil 14. oktobra 1925 v Mariboru. Starše so kmalu po italijanski zasedbi Trsta od tam oblasti kot zavedne Slovence pregnale. Naselili so se v Juriju ob Pesnici in se začeli ukvarjati s kmetovanjem.

Nacisti so vso družino kot priseljence že junija 1941 izgnali na Hrvaško. Tam je pokojni Radovan že leta 1942 postal član SKOJ, oktobra 1943 pa je vstopil v Brodsko brigado v Slavoniji. Borca ta bila tudi dva brata in sestra. Sestra Vida in brat Bogdan sta kot borca tudi padla.

Po vojni je bil Radovan oficir. Leta 1956 so ga upokojili kot kaptana I. razreda. Se vedno je delal v družbenih organizacijah, zlasti v ZKJ in ZRVS. Umrli je 28. septembra letos v Mariboru.

Jože Hribar

Jožeta Hribarja, ki je bil vedno tako nasmejan, vedno dobre volje in tudi vedno vsestransko zaposlen, ni več med nami. Prav zadnji dan starega leta smo ga spremili na njegovi zadnji poti.

Trinasedemdeset let življenja je imel za seboj. Rojen je bil v Podkorenu na Gorenjskem. V I. svetovni vojni je moral kot avstrijski vojak najprej na Soško fronto, nato pa še v Galicijo, kjer je bil ujet. Ko se je po zlomu Avstroogrske vrnil iz ujetništva, se je že v Mariboru pridružil Majstrovim borcem za pravično severno mejo.

Med obema vojnama je kot železničar služboval v Novem mestu. Tam so tudi v času okupacije prišle do izraza njegove neprecenljive organizacijske sposobnosti. Proti kon-

cu 1944 so ga poslali na Štajersko, kjer je pripravil prevzem mariborskega železniškega vozlišča, ki ga je po osvoboditvi nekaj časa tudi vodil.

Po končani vojni je bil član raznih komitejev ZK, tako v Mariboru kot v Ljubljani, bil je načelnik personalnega oddelka železniške direkcije v Ljubljani, pozneje je bil prav tako načelnik personale na Pivki itd. Tudi po upokojitvi ni miroval. Pri organizaciji teka »Ob žici okupirane Ljubljane« je sodeloval od vsega začetka. Bil je vnet krvodajalec in res neustrašen družbenopolitični delavec. Bil je nosilec partizanske spomenice 1941 in več drugih visokih odlikovanj.

Smrt ga je vse prežgodej odtrgala od dela. Bil nam je dober tovariš, vzgled neutrudljivega borca za pravičnost in resnico — a zdaj ga ni več. Vsem, ki smo ga poznali, bo ostal v najlepšem spominu.

Alojzija Jerše

Tik pred novim letom je v Ljubljani, kjer je zadnja leta živela v 78. letu starosti umrla Alojzija Jerše, pokopali pa so jo v Žužemberku. Omagala je pod težo naporenega življenja.

Po I. svetovni vojni je z možem živela v Zaliscu pri Žužemberku na mali kmetiji. Deset otrok sta imela, a mož, ki je bil 100% vojaški vojni invalid iz I. svetovne vojne, je umrl že leta 1939. V najhujših časih, ko so fašistične tolpe okupirale našo domovino, je ostala sama s številno družino, toda dobro je vedela, kje ji je mesto.

Ko so se v Kremenjku na Dolenjskem pojavili prvi partizani, je postala hiša Jeršetove mame njihovo stalno zatočišče. Starejši trije otroci pokojnice so postali prvi aktivisti v domačem kraju, zato so jih okupatorji preganjali. Sin in hči sta leta 1943 odšla v partizane, a druga hči je bila tri leta po zaporih in taboriščih. Pokojnica sama pa je vso vojno skrbela za partizane. Kuhala jim je, prala in šivala, a mnogi so tudi prenočevali v njeni hiši. Marsikatero noč je pokojna Jeršetova mama ostala brez spanja, ko je šla kazat pot partizanom, ki so hodili tam mimo. Pri vsem tem pa so ji pomagali tudi njeni mladoletni otroci.

Ni je več med nami, toda vsi tisti, ki so jo poznali, se je bodo kot partizanske mame trajno spominjali.

Utrinki in odmevi

NE MOREMO RAZUMETI

Bilo bi prav, če bi širša javnost poznala tudi mnenje tiste skupine borcev NOV, ki po sedanjem zakonu in po razpravah za novi pokojninski zakon ne bi prišli v poštev za beneficiran delovni staž oziroma pri upoštevanju let starosti ob uveljavljanju pravice do pokojnine.

Menim, da ni povsem pravično, da so borci, ki so stopili v NOV po 9. 9. 1943, izenačeni v pravicah do pokojnine s tistimi osebami, ki so mirno živele doma na toplem. To vprašanje je premalo preletano. Zlasti smo pri tem prizadeti borci NOV s Primorskega, ki smo se ob kapitulaciji Italije znašli nekje daleč od morja, odrezani od Jugoslavije. Kot zavedni Slovenci smo se vključevali v razne enote in iskali pot v NOV in na jugoslovanska tla. Prehodili smo dolgo vojno pot, borili smo se za osvoboditev Jugoslavije na območju Črne gore, Bosne in Hercego-

vine, Dalmacije, Trsta in Celovca. Kakšne so bile tod borbe, je menda vsem znano in ni treba ponovno opozarjati na naš delež za osvoboditev Jugoslavije.

Nimajo prav tisti, ki mislijo, da po 9. 9. 1943 do maja 1945 ni bilo treba dopolnjevati brigad, in odrekajo pravice do beneficiranega staža vsem tistim borcem, ki smo vstopili v NOV po tem datumu. Spoštujemo starejše pred 9. 9. 1943, ne moremo pa razumeti, da je naš delež enak ničli.

Od določene starostne dobe 55 let do 60 let je razpon tako velik, da bi vanj lahko vključili še tiste, ki se čutijo z določili sedanjega zakona prizadete. Novi zakon naj bi vseboval dopolnitve in spremembe, tako da se bomo tudi borci pred 9. 9. 1943, zlasti pa borci prekmorskih brigad, čutili enakopravni tovariši drugim borcem, kot smo bili enakopravni v borbi.

ANTON KOSIR

O POLOŽAJU OSTARELEGA PREBIVALSTVA

Ne gre za miloščino, temveč sistemsko ureditev

Predsedstvo in izvršni odbor republiške konference SZDL Slovenije sta na skupni seji 7. decembra 1970, obravnavala položaj ostarelega prebivalstva v SR Sloveniji.

Problemi materialnega položaja oseb, starih 65 let in več, so v naši družbi številni. Osnovni problem pa so nizke pokojnine, ostareli kmetje in vprašanje družbene denarne pomoči osamelim in nesposobnim ostarelim osebami.

Da bi se izboljšal gmojni položaj številnih ostarelih oseb, so bili mnenja, da bo treba v okviru izpopolnitve sistema pokojninskega zavarovanja hitreje odpraviti osnovne pomanjkljivosti sistema in še naprej izboljševati materialni položaj starih upokojencev. Tudi dosedanje oblike reševanja problemov ostarelih kmetov z odpisi davkov, s preživninskim varstvom, z družbeno denarno pomočjo (tj. le delno rešujejo ta obsežni problem. Predvsem pa kaže uvesti starostno zavarovanje kmetov kot najbolj učinkovito in dolgoročno obliko socialne varnosti kmetov sploh.

Zavzeli so se, da je treba ostarelim ljudem, ki niso sposobni skrbeti sami zase, izdatneje pomagati. Družbeno denarna pomoč ne sme ostati miloščina. Temveč pravica vseh, ki izpolnjujejo

določene pogoje. Tako kot v pokojninskem sistemu naj se tudi v sistem družbene pomoči vgradi elemente usklajevanja s porastom življenjskih stroškov.

Predsedstvo in izvršni odbor sta ugotovila, naj bi v bodoče še posebno pozornost posvetili zdravstvenemu zavarovanju kmetov, ker je njihovo zdravstveno stanje po nekaterih pokazateljih slabše kot zdravstveno stanje drugih starih ljudi.

Da bo to možno izvajati, bosta morali patronažno nadzorstvo in zdravstvena nega na domu dobiti ustrezno mesto v programu razvoja zdravstvene varstva. Zato bodo poskrbeli za ustrezen razvoj zdravstvene in socialne službe. S tem v zvezi naj bi izdelali realen program stanovanjskih potreb za ostarele ter poskrbeti za gradnjo novih stanovanj in za izboljšanje življenjskih razmer v domovih za upokojence ter druge starejše osebe, ki zaradi različnih vzrokov niso sposobne ali ne žele bivati v lastnem domu.

Predsedstvo in izvršni odbor sta pozvala vse občinske konference SZDL in vse družbene dejavnike, da se še bolj vključijo v izvajanje akcijskega programa za pomoč in varstvo ostarelih oseb, ki mora postati trajna in sistematična naloga vse družbe. B. B.

Pravna posvetovalnica

Pomoč udeležencem NOV

A. J. Gorje. Sosed je vse svoje posestvo izročil sinu pod pogojem, da njega in mater preživlja do smrti. V hiši ima seveda tudi stanovanje. Oče ima priznano udeležbo v NOV pred 9. 9. 1943, nima pa nobene delovne dobe. Oče prejema od sina le oskrbo v domači hiši, kjer ima tudi stanovanje. Zato sprašujete, ali bi oče lahko dobil kakšno socialno pomoč od strani občine, občinskega odbora ZZB NOV ali socialnega zavarovanja?

Po podatkih vašega pisma gre za večje posestvo, saj sin redi pet krav, konja in prašiče. V prvi vrsti je torej sin dolžan nuditi staršem, od katerih je posestvo dobil, ustrezno preživljanje. Ne gre samo za golo hrano in stanovanje, temveč tudi za sredstva za kritje drugih najnujnejših potreb (cigarete, časopisi, priborjek itd.). Zato najbrž socialna podpora ne prihaja v poštev. Pač pa bi oče lahko zaprosil za priznavalnino pri občini v Radovljici. Priznavalnina predstavlja res neko priznanje nekdanjim borcem in aktivistom, ki nimajo dovolj sredstev za lastno življenje, ima pa v precejšnji meri tudi socialni značaj. Naj se torej vaš sosed obrne na občino v Radovljici. Gotovo pa bo tudi odbor ZZB moral reči svoje.

Žrtev fašističnega nasilja

F. I. Trbovlje. Ženska, o kateri pišete, je bila leta 1941 prisilno odpeljana v taborišče, kjer je ostala do konca vojne. Pri

težkem delu v taborišču je dobila telesne okvare, tako da je postala trajno nesposobna za fizična dela. Prijavila se je kot civilni invalid, bila je na pregledu v Ljubljani, ni pa od komisije dobila nobenega pojasnila. Zato sprašujete, katere osebe sodijo med vojne invalide. Nadalje vas zanima, ali zdravniška komisija ne izda nobene izjave prizadetemu? Ali ima prizadeta še možnost, da se uvrsti med vojaške vojne invalide. Ali je res, da ne pridejo v poštev osebe, ki niso bile po vojni zaposlene?

Kdo je vojaški vojni invalid, pove že naziv sam. Gre za invalida, ki je postal invalid kot vojak. V naši osvobodilni vojni pa niso bili vojaki samo tisti, ki so se borili s puško v rokah, temveč tudi številni politični delavci, terenci, aktivisti, obveščevalci, brez katerih pomoči bi borci v gozdovih ne mogli doseči takih uspehov. Zato so kot borci NOV izenačeni tudi tisti, ki so kot aktivisti, seveda organizirano delovali za cilje NOV. To torej pomeni: tisti, ki so bili ranjeni, ki so dobili kako okvaro ali pohabo ali staknili kako bolezen kot vojaki bivše jugoslovanske vojske, kot borci NOV ali kot organizirani aktivisti, tisti so lahko priznani kot vojaški vojni invalidi. Predpogoj pa je, da je telesna celovitost okrnjena za najmanj 20 odst., kar se ugotovi z zdravniškim pregledom. Zato tudi razlikujemo invalide od X. skupine (z 20 odst. invalidnostjo) do I. skupine (invalidi, ki so 100 odst. neposobni potrebujejo še tujjo pomoč). Ženska, katero omenjate v svojem dopisu, ni bila niti borka NOV niti organizirana aktivistka. Bila pa je žrtev nacizma ali žrtev vojne. Tako kot so bili žrtve otroci, ki so oslepel zaradi eksplozije

Počastili so Toneta Britovška – Propagando

Te dni so množične organizacije v Slovenjem Gradcu počastile 75-letnico Toneta Britovška, ki je prejel med okupacijo zaradi aktivnosti v NOB pridevek Propaganda.

Izhaja iz kmečke družine v Zgornjem Doliču. V prvi svetovni vojni je bil leta 1915 potrjen k vojakom in so ga takoj poslali na soško fronto, kjer je bil huje ranjen. Ob zlomu stare avstrijske monarhije je bil Tone Britovšek kot koroški prostovoljec znova ranjen na bojišču severno od Laboda.

Tone Britovšek je živ leksikon za strašna vojna leta 1941 — 1945. Živo opisuje stotine dogodkov in dejanj, ki so se odvijala okrog njega, saj so se sredi Slovenjega Gradca že leta 1941 v njegovi hiši sestajali z Irščem komunisti iz Slovenjega Gradca, med temi tudi France, Juvan, Čebular, in drugi. Ob prihodu Kranjčevega bataljona v jeseni 1942 so ljudje že poznali Britovška kot velikega propagatorja NOB.

Februarja 1943, ko so Nemci po padcu Pohorskega bataljona zaprli več kmetov, so domači naprosili Britovška, da jim je prenašal perilo in hrano v mariborske ječe. Januarja 1944, ko je odnesel za zaprte domačine enajst paketov, so Nemci odkrili v zavetku pisno in zato so Britovška skoraj ubili; toda Nemce je prepričal, da je to pisemce pisala mala deklica zaprtemu očetu in to ga je rešilo. Bilo je še v jeseni 1943, ko se je Britovšek na Selih srečal s koroškimi partizani, ki so ga prosili pomoči za takratne borbe.

DIVERZIJE V ZDA

Statistika o bombnem terorju v ZDA daje nič kaj razveseljive slike: od januarja 1969 do aprila 1970 so registrirali 4330 atentatov z bombami v katerih je bilo 43 mrtvih, materialne škode pa za 20 milijonov dolarjev.

V tem času so samo v New Yorku imeli 400 eksplozij. Amerika se je že navedila na pojav, tako da časopisi pišejo o bombnih napadih le tedaj, ko je veliko mrtvih ali ko je materialna škoda zelo visoka.

Okoli dveh tretjin diverzij policija ni mogla pojasniti. Po podatkih zvezne vlade je s preostalo tretjino takole: 56 odst. napadov je bilo med nemiri na univerzah, 19. odst. so jih zagrešili »črni skrajneži«, 14. odst. »beli skrajneži«, poklicni zločinci 8 odst., v delavskih nemirih pa stala bila 2 odst. eksplozij.

kake granate, ali osebe, ki so bile slučajno poškodovane ob bombardiranjih ali vojnih operacijah. Za te osebe, ki niso bili borci, pa so vendar postali invalidi, imamo pri nas poseben zakon o žrtvah fašističnega terorja, žrtvah vojne. Vendar so po tem zakonu zaščiteni le tisti, ki so priznani za 100 odst. invalide. Drugi za zdaj ne pridejo v poštev. Je pa v teku akcija, da bi se varstvo razširilo tudi na tiste, ki niso 100 odst. invalidi, temveč so invalidi nižjih kategorij, morda 70 odst., 60 odst. invalidi. Vsi ti invalidi so bili pozvani, da se prijavijo, bili so tudi zdravniško pregledani. Kako pa bo z njihovo zaščito v bodoče, ali bodo dobili kako pomoč, kako invalidnino, pa je za zdaj še neznano, ker takega takega predpisa pri nas nismo sprejeli. Z ZR Nemčijo pa v tem pogledu tudi še ni bil sklenjen kak sporazum.

Oče meče sina in ženo iz stanovanja

O. M. Ljubljana: V obširnem pismu pišete o družinskih težavah. Zato bi radi vedeli ali oče lahko zahteva od sina, da zapusti stanovanje in se izseli iz družinskega stanovanja? Ali lahko isto zahteva od svoje žene? Razvezana seveda nista, toda mož je alkoholik.

Imetnik stanovanjske pravice lahko od pove pravico uporabe stanovanja svojim družinskim članom. Ne velja pa to za mladoletne otroke, za katere je dolžan skrbeti, kakor tudi ne za zakonskega tovariša. Če gre torej za polnoletnega sina, za katerega oče ne skrbi, lahko zahteva, da se sin odseli. Ne more pa tega zahtevati od svoje žene, ki je že po določbah samega zakona o stanovanjskih razmerjih tudi soimetnica stanovanjske pravice.

Britovšek je nabral v Slovenjem Gradcu več kot so partizani prosili in tedaj mu je sekretar koroškega okrožja Matjaž dal pridevek Propaganda. Pod tem imenom ga mnogi poznajo še danes. Leta 1944 ga je poklical na pomoč tudi sekretar okrožja Dravograd Maks Gašperič, da je z domačini pomagal zgraditi postojanko za novo okrožje, pa tudi za oblasti komite KPS.

Po osvoboditvi je bil Tone Britovšek najvidnejši družbeno politični delavec, bil je v okrožnem odboru OF Celje, zatem sekretar okrajnega odbora of slovenj Gradec in referent za trgovino in preskrbo v okraju Prevalje in Dravograd, bil je tudi prvi predsednik okrajnega odbora ZZB Slovenj Gradec, se ves žrtvoval za izgradnjo partizanskega doma na Mali kopi, daroval je dvajsetkrat kri, zato je tudi za zasluge sedemkratni odlikovanec.

Še vedno prebira dnevni tisk, kakor tudi vso novejšo zgodovinsko literaturo. Želimo mu, da bi mu bilo vsakdanje življenje še vnaprej duševno tako bogato.

B. Z.

Podelitev odlikovanj najbolj zaslužnim občanom

Med zaslužnimi občani, ki so lani dobili priznanje predsednika republike Josipa Broza Tita, je bila tudi Mojca Kralj-Eržen iz občine Ljubljana — Vič. Na sliki vidimo, kako ji predsednik občinske skupščine inž. Slavko Korbar izroča to visoko odlikovanje.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomsčeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

USTANOVITEV ZIDANŠKOVE BRIGADE

Bil je mrzel zimski dan, 8. januar 1944. Partizani so se zbrali na planoti pri Sv. Primožu na Pohorju. Tedaj sem bil četni komisar v 2. bataljonu Pohorskega odreda, komandir naše čete pa je bil Milan Trtnik-Milanček, eden prvih borcev na Koroškem in nekdanji pripadnik II. grupe odredov.

Do takrat je imel naš odred za seboj že vrsto uspehov. Razbili smo orožniško postajo v Zrečah, uničili šest železniških postaj v Mislinjski dolini. Razstrelili smo železnico pri Jančevem vrhu ter med Dravogradom in sedanji-mi Ravnami podrli most. Ena izmed najpomembnejših zmag je bil preboj sovražnikovega obroča med Veliko in Malo Kopo, ko so Nemci morali celo bežati.

Štab IV. operativne cone je pozorno spremljal naše akcije. Kaj kmalu se je pokazala potreba po večji enoti na našem območju, zato je štab cone pripravil vse potrebno za ustanovitev brigade. Zaradi vključitve vanjo je poslal na Pohorje tudi Koroški bataljon.

Tako smo se zbrali ob obletnici uničenja 1. pohorskega bataljona. Naša brigada je dobila ime po Milošu Zidan-

šku. Povelje o ustanovitvi je prebral pred borci prvi komandant Boris Čizmek-Bor, brigada pa je dobila zaporedno številko 11.

Bor mi je tudi sporočil, da sem imenovan za komisarja 3. bataljona. Komandant bataljona pa je postal Ivan Uranič-Drago. Oba sva bila doma iz »revirjev«. Najin rojak Ivan Rojc-Bogdan je postal komandant 2. bataljona. Veljal je za hrabrega borca in poveljnika. Padel je na Dolenjskem še istega leta, zadet od domobranske kroglice.

Ko sem postal bataljonski komisar, so me spreletavali mešani občutki veselja in ponosa nad zaupanjem, ki sem ga bil deležen. Pa tudi skrbelo me je, če bom kos svoji nalogi in bom tak komisar kot so od mene pričakovali.

Pohorje je bilo za nas zaradi razsežnih gozdov in lege naravnost odlična baza za delovanje. Čeprav je z vseh strani dostopno, nam Nemci niso mogli do živga. Še istega dne, ko je bila brigada ustanovljena, so njeni bataljoni odšli v nove akcije.

Prvi bataljon je napadel vlak na železniški postaji Trboje pri Dravogradu ter pobil dvajset in zajel štirideset sovražnikovih vojakov. Pri tem je zaplenil za takratne razmere veliko orožje, streliva in opreme. Nato pa so borci vlak in postajo zažgali.

Tudi 2. in 3. bataljon sta doživela uspeh. Uničila sta tovarno lepenke in orožniško postajo v Podvelki. Četa 2. bataljona, ki je bila med Rušami in Lovrencem na Pohorju v zasedi, je napadla kolono s šestimi kamioni, s katerimi so se peljali vojaki v Lovrenc da bi okrepili tamkajšnjo posadko. Četa je kolono razpršila.

V svoji sorazmerno kratki zgodovini je brigada dosegla lepe uspehe. Bojevala se je v Mislinji, Oplotnici, Gornjem gradu, Dovžah, pri Stični in Šentvidu na Dolenjskem, Žužemberku, Čatežu in Kočevju ter ob koncu vojne na Koroškem. V teh bojih je zgubila veliko hrabrih borcev. Med temi so bili namestnik brigadnega komandanta Drago Poglajen, komisar 2. bataljona Ivan Arčnik-Jan, komandant 3. bataljona Dušan, bataljonska komisarja Rajko in Bine, politični delegat voda Ivanka ter mnogi drugi.

ADI JEVŠENIK-LVOV

Skupina bojnih tovarišev iz Zidanškove brigade

PREBERITE TUDI TO

Izvršni svet skupščine SR Slovenije je tik pred novim letom sklenil, da bo v letu 1971 pokojninska osnova za borčevske pokojnine znašala 1270 dinarjev. To pomeni, da bo pokojnina borcev, ki so prejeli borčevski dodatek in ki izpolnjujejo vse potrebne pogoje, v tem letu znašala 1079,50 dinarja.

Tisti upokojeni borci, ki že prejema-jo borčevsko pokojnino, so v januarju letos prejeli akontacijo na novo odmero in to v višini 1010 dinarjev.

Na republiškem zavodu za socialno zavarovanje v Ljubljani smo se pozanimali, kdaj bodo nove pokojnine skupaj z nastalo razliko tudi izplačane. Zvedeli smo, da iz objektivnih razlogov to verjetno ne bo mogoče izvesti pred mesecem marcem. Takrat pa bodo upravičenci prejeli nove pokojnine skupaj z razliko med sedanjo akontacijo in novo odmero.

Fotografija z vprašajem

Nedvomno je fotografija nastala takoj po italijanski kapitulaciji, ko je bilo še toplo in so zato borci lahko hodili samo v srcah ali bluzah. Takrat so nosili mešano tudi ti ovke in triglavke. Da je fotografija nastala po italijanski kapitulaciji, lahko sklepamo tudi po načinu utrjevanja oken. Tako so se utrjevali takrat le Italijani, naši še niso utegnili zmetati zabojev z oken. Fotografijo je posnel Jule Sočan. Toda v katerem kraju, kdaj točno in kdo so tovariši na fotografiji, kateri enoti so pripadali? — Tovarišica Marjeta Pogačnik — Špela iz Škofje Loke nam je poslala dodatno pojasnilo glede »fotografije z vprašajem« v lanskem 52. številku. Sicer je o njej pisal že nekaj sam Jule Sočan, toda Marjeta Pogačnik ga dopolnjuje. Po njenem je na fotografiji res osebe centralne orožarske delavnice v Starih žagah. Prvi tovariš je Janko Brajnik, rojen 5. 2. 1912 v Ljubljani. Drugi pa je Franc Lipovec, rojen v Škofljici 12. 12. 1911, ki zdaj živi v Ljubljani. Osebe ga ni klicalo Franček, ampak s pravim imenom in priimkom. Za Frančka pa so klicali nekega drugega tovariša, doma iz Vevč pri Ljubljani. Morda koga preseneča, kako Marjeta Pogačnik ve za rojstne datume obeh borcev. Sama pravi, da ima doma seznam vseh partizanov iz delavnic, ker je bila tedaj tam bolničarka. Če tega že ni kdo naredil, bi bilo nujno ta seznam vsaj preslikati ali pa odstopiti kakemu muzeju.

Preživela sem bombardiranje Dresdena

Nemško mesto Dresden so v noči od 13. na 14. februar 1945 uničili anglo-ameriški zavezniki z bombardiranjem. Uradno je bilo ugotovljenih 150.000 mrtvih... To bombardiranje sem doživela kot interniranka.

Oktober 1944 je prispel velik transport jetnic iz centralnega koncentracijskega taborišča Ravensbrück v koncentracijsko taborišče v Dresdenu. Med njimi smo bile tudi Slovenke in Srbinke. Nemcem je takrat že primanjkovalo delovne sile in so nas ujetnice zaposlili pri proizvodnji vojnega materiala.

Taborišče je bila mogočna zgradba nekje sredi mesta, obdana z visokim zidovjem. Delale smo po 13 ur na dan.

Tisti večer — 13. 2. se nas je polasčal nenavaden nemir, čeprav je bilo vse temno in je povsod vladala tišina. Zdele smo vsaka na svojem pogradu, zeblo nas je in od lakote nismo mogle zaspati. Le rahel plamenček upanja je tlel globoko v naši notranjosti — upanje v osvobodjenje.

V noč so zatulile sirene, začutile smo drget ozračja in v nekaj minutah so bili bombniki nad mestom — po poznejših objavah 800 naenkrat. Vpitje paznic nas je pognalo s pogradov. Zgrabila sem bedne predmete: košček kruha — obrok za ves drugi dan, prgišče krompirjevih olupkov, ki sem jih bila nakradla v odpadni jami, žlico in raztrgan par nogavic. Strpali so nas v ogromne kletne prostore in zaklenili železna vrata. Tla in stene so se majale, občutili smo vso grozoto bombardiranja. Po temnem prostoru se je razlegalo vpitje in že takrat je bilo veliko žen poteptanih...

Tudi v meni je takrat usihal tisti mali plamenček upanja, ki mi je vedno dajal moč prestajati vso grozoto ujetništva. Na taborišče so padle prve bombe. Del kletne stene se je sesul in ogromen plamen je takoj zajel polovico prostora. Spomnim se le majhne odprtine med ognjem in drugo steno, tja smo se nekatere zagnale. V bližini so še stale ozke stopnice. Okrog teh stopnic je že ležalo na kupe žensk, ki bi se bile rade dvignile iz smrtonosnega klobčiča. Tekla sem po stopnicah. Nad menoj so se lomili oboki, kot bi bili iz papirja, težki stroji, ki so bili nameščeni v višjih nadstropjih, so padali pred menoj. V zadnjem hipu sem odskočila, ko se je iz stene odtrgalo veliko dvigalo in treščilo za menoj na tla. Povsod so ležale ženske, nekatere še žive, na pol zakopane. Druge so gorele, kot bakle so begale sem in tja...

Zagledala sem obokana izhodiščna vrata pred seboj. Mimo straže, ki je še vedno stala pred njimi sem stekla na ulico. Pogledala sem nazaj, misleč, da

bodo streljali za menoj. Eden od vojakov mi je samo pomahal v slovo.

Za menoj je pritekla Švicarka Elza. Mlada Anka iz Celja, ki jo je bila Elza držala za roko, je ostala pod kupom gorečih ruševin.

Edini živi bitji sva bili z Elzo na ulici. Begali sva ob gorečih hišah — nikjer izhoda, bombe so udarjale okrog naju, ulica je bila polna gorečih fosfornih bomb in razbeljenega stekla. Dušilo naju je, vročina je bila nevdržna. Na drugi strani ulice je gorel ogromen hotel. V drugem nadstropju sem videla ljudi, stali so na oknih in vpili na pomoč. Kdo bi jih slišal in kdo jim pomagal? Drug za drugim so popadali v plamene. Končno sva našli izhod v ulico, kjer niso vse stavbe gorele. Tavalj sva po dolgi mrtvi ulici. Nikjer človeka, le sikanje ognjenih zubljcev, rušenja in udarci bomb so nam spremenjali...

Domov, domov sem glasno ponavljala. »Domov — to je bil mogočen klic sredi razdivjanih plamenov.

Po dolgih urah sva se znašli nekje v predmestju in kmalu nato na mostu čez reko Elbo. Na mostu sva našli Darinko iz Celja. To snidenje nama bo ostalo za vedno v spominu. Vse tri smo bile na kraju svojih moči. Deževalo je, silovit veter se je zaganjal v nas. Naš položaj je bil brezupen. Spomnile smo se, da imamo na sebi le jetniške krpe, zaznamovane spredaj in na hrbtu s prekrizanimi oljnatimi črtami in oznako K. L. (koncentracijsko taborišče).

Stopile smo do neke hišice in potrkale na vrata. Spomnile smo se strogih taboriščnih uredb — med temi tudi na ustrelitev pri kakršnem koli pobegu. Odprla nam je blede žena in se zgrozila v obeh zazrla v nas. Pogled ji je obstal na naših zaznamovanih capah. Zaznala je vso tragedijo trenutka. Položila je prst na usta in nas tiho spustila v sobo. Slekla nam je premočene krpe, jih obrnila in nesla sušit. V drugi sobi je njen mož po radiu poslušal govor pobesnelega Hitlerja, ki je oznanjal skorajšnjo zmago Nemčije. Žena nam je prinesla koruznega močnika. To je bila najslajša jed, ki sem jo kdajkoli jedla. Čez naše osušene obleke nam je oblekla še svoje obleke, dala mi je čevlje, da nisem bila bosa. Stisnila nam je nekaj denarja v roke in nas spustila v prebujajoči se dan.

Tako so minile prve ure težavne poti v domovino.

To sem napisala v spomin vsem živim ženam iz Jugoslavije, ki so prestale podobno trpljenje, in v spomin tistim, ki so za vedno ostale v objemu groze in razdejanja.

GIGICA NERAT

Kulturni obzornik

NOVE
KNJIGE

PREPORODOVCI PROTI AVSTRIJI

Pred seboj imamo knjigo, ki prihaja na slovenski knjižni trg z veliko zamudo. Ne sicer z zamudo, za katero bi bila kriva kaka založba, temveč z zamudo, do katere je prišlo bolj ali manj iz objektivnih vzrokov, pa tudi zaradi predvojnih razmer pri nas. Gre za knjigo Preporodovci proti Avstriji, ki jo je izdal zavod Borec, napisali pa so jo nekdanji mladi revolucionarji, študentje in dijaki, borci proti Avstriji. Bil je že skrajni čas, da smo to knjigo dobili, kajti sicer bi pisci, ki so že vsi precej v letih, ne utegnili več zapisati svojih spominov in svojih pripomb o času pred prvo svetovno vojno. To je bil čas, ko so kot slovenski študentje bili člani društva Preporod in v okviru tega društva začeli boj za nacionalno osvoboditev slovenskega naroda izpod Avstrije in za združitev vseh jugoslovanskih narodov v eno državo. Ker je bilo o delovanju preporodovcev razmeroma malo napisanega in ker ni zbrano še vse gradivo, ki se nanaša na tisti čas, je izid omenjene knjige tembolj pomemben.

Preporodovstvo je bilo vseslovensko gibanje, ki ni izključevalo nobenega zavednega Slovence. Preporodovci so od svojih članov zahtevali le brezkompromisen boj za nacionalno osvoboditev našega naroda. V nasprotju z oportunistično politiko tedanjih meščanskih strank so edino preporodovci slovenski dijaki in visokošolci, postavili pred prvo svetovno vojno revolucionarni program rešitve slovenskega narodnega vprašanja. Njihovo osnovno načelo je bilo spoznanje, da se slovensko narodno vprašanje ne more rešiti v okviru kakršnekoli Avstrije, ne z dualizmom ne z realizmom ne s pokrajinskimi avtonomijami, temveč le z razbitjem avstro-ogrske monarhije. Tako so preporodovci v nasprotju z meščanskimi politikami šli svojo revolucionarno pot. Zanimivo je, da so bili med preporodovci sinovi kmetov in obrtnikov, razmeroma malo je bilo med njimi mestnih sinov, še manj pa tistih iz premožnih družin. Tako jih je že samo socialno poreklo spodbujalo, da so razmišljali tudi o socialnih problemih slovenskega naroda. Gibanje preporodovcev torej ni bilo samo nacionalno, temveč je imelo tudi nekaj socialnih potez. Niso pa se seveda preporodovci ukvarjali s tem, da se Avstrija razbije in da se jugoslovanski narodi združijo v nacionalni državi. Knjigo je uredil Adolf Ponikvar, uvodno besedo pa je napisal univerzitetni profesor dr. Fran Zwitter. Knjiga ni zgodovinsko delo, ni niti zaokrožen prikaz gibanja in dogodkov, povezanih z njim. Knjiga je sestavljena iz vrste prispevkov, ki so jih napisali nekdanji člani Preporoda. Ti sestavki so deloma spominskega značaja, nekaj pa je tudi zgodovinskih. Tako je dr. Ernest Turk napisal dva daljša prispevka, v katerih je osvetlil gospodarske, politične in socialne razmere pred prvo svetovno vojno pri nas ter vlogo preporodovcev v tem

času in sploh prikazal njihovo udeležbo v dveh svetovnih vojnah. Knjiga ima seznam vseh preporodovcev s kar najbolj točnimi podatki. Nekateri avtorji govore o delu preporodovcev v drugih krajih Slovenije. Priobčeni so tudi spomini odvetnika dr. Ravnikarja, ki je branil preporodovce pred sodiščem v Ljubljani leta 1914. Med dokumentarnim gradivom je tudi sodno gradivo s procesov proti preporodovcem.

Knjiga je torej vsebinsko pestra in zanimiva in deloma tudi kritična, čeprav je večina sestavkov, kot rečeno, spominskega značaja. Vsekakor pa je knjiga dokaz resnega prizadevanja, prikazati stvarno, brez olepšanja in nepotrebnih hvale gibanje Preporod. »Preporodovci so si pridobili svoje mesto v slovenski zgodovini,« je zapisal dr. Zwitter v uvodu, »kot gibanje, ki se je dosledno in odkrito ravnalo po načelu, da se slovensko narodno vprašanje ne more rešiti v okviru kakršnekoli Avstrije, temveč le z njenim razbitjem in ustanovitvijo samostojne jugoslovanske države.« Z izdajo te knjige je bilo opravljeno pomembno zgodovinsko delo. S. R.

Pet let »Knjižnice NOV in POS«

Pred novim letom se je v Ljubljani zbral aktiv piscev, ki pišejo knjige za zbirko »Knjižnica NOV in POS«. Sestanek je vodil predsednik zgodovinske komisije sveta za razvijanje tradicij pri republiškem odboru ZZE, ki ga je zastopal njegov predsednik ing. Pavle Zaucer-Matjaž.

Lani je preteklo pet let, kar je izšla prva knjiga iz te knjižnice. V tem času je izšlo dvajset knjig in dve likovni zbirki. Posebno velja pohvaliti odbore prekmorskih enot, ki so izdali največ knjig. V sedanjem času, ko se spet povečuje pritisk na Slovence v zamejstvu, ima zbirka še večji narodnoobrambni pomen.

Letos bo v zbirki izšla petindvajseta knjiga, najbrž zgodovina II. grupe odredov, ki jo piše Ivan Ferlež. Ta knjiga bo nekako jubilejna. Drugače pa se v končni obdelavi knjige o Gubčevi, Slandrovi, Kosovejovi brigadi Škofjeloškem in Kokrškem odredu, pomorščakih ter o slovensko-hrvaškem sodelovanju. Glede na to, da zbiranje dokumentacije in pisanje vsake knjige navadno traja po več let in da je to zelo zahtevno delo, je komisija sklenila povečati avtorske honorarje za polno od 800 na 1.000 dinarjev.

Končno je komisija izrekla priznanje »Partizanski knjigi«, ki je veliko naredila, da so knjige izšle.

MP

Zato pa dveri se odpro
in sužnji se na delo vlečejo,
naj pere dež, naj sonce žge,
še bikovka nam hrbte tre.

In revež ta in oni strt
na zemljo pade v bedno smrt.
tako po vrsti mučeniki mro
za lepše dni, za svobodo...

DANICA KOLAR

Opomba: Objavljamo nekoliko izpopolnjeno pesem Danice Kolar, ki jo je spenila v Auschwitzu leta 1943. Pesem je šla od ust do ust v vsem taborišču. Marsikatera interniranka niti ni vedela, kdo jo je napisal.

Danica Kolar je doma iz Lesičnega pri Korjem. Ze od začetka narodnoosvobodilnega boja v teh krajih, je bila njihova hiša odprta partizanom. Novembra 1942 so Nemci ustrelili v Mariboru njeno očeta, mater in brata. Danico so najprej odgnali na Bori, nato pa v Auschwitz; njena mlajša sestra pa je ob aretaciji ušla skozi okno in je bila pozneje partizanka. Njihov dom so Nemci do tal požgali.

Razen ene pesmi so vse pesmi Danice Kolar brez naslova. Internirane Slovence na Budju so si jih vedno recitirale med seboj, ko jim je bilo najtežje. Napisane niso bile nikjer in tako jih je tudi Jožica Hodnik-Veblje zapisala po spominu sotovarišice ali po lastnem spominu. Danica je bila zelo navezana na svoje sotovarišice, zato je silno trpela, ko je po eksperimentih, ki jih je tudi ona prestala na Budju, bila odpeljana v glavno taborišče Birkenau in je po dolgi boleznini ostala čisto odrezana od svojih rojakov. Po osvoboditvi sta se se obe sestrji vrnili v rojstno vas in dom obnovili.

Ob 2. številki
jeseniških
»Listov«

Brez dvoma je izid 2. številke »Listov« kot priloge »Zelezarju« presenetljiv uspeh kluba Tone Čufar, ki »Liste« ureja, kakor piše v glavi (brez navedbe urednika ali urednikov). 12 strani lirike in proze s trinajstimi imeni članov kluba pač niso mačje solze. Poleg teh objavljajo »Listi« še pesmi pokojnega jeseniškega književnika Franceta Klinarja-Kladivarja in prevedene pesmi pokojnega nemškega revolucionarja Franza Lehmana. Tudi prelom priloge je dober. Likovni prispevki akademskih slikarjev Bonija Čeha in Romana Savinška so nevšiljivi, tihi, a delujejo.

Pesnitev Mihe Klinarja »Plaz minulosti« je na ravni njegove že znane poezije — klena je, navdihuje je močno, pristno čustvo, oblikovno je disciplinirana; Klinar ne eksperimentira z novimi oblikami, rajši se drži preskušanih sredstev in vnaša vanje sveže doživetje in spoznanje. Zato na zunanjo ne preseneča, ne računa s cenjenimi učinkami, je pa notranje toliko bogatejši in resničen.

Med pesniki sledi vrsta večidel novih imen. Benjamin Gracer je udeležen z bežno impresijo »Otožnost«, medtem ko naslednja pesem »Kam« seže dosti globlje: Kam naj gremo / s prazno besedo na ustih; / z utrujeno dušo / ki se je vdala razumu... / V tretji pesmi »Igra« pa je že jek, miselno še ostrejši, čustveno še bolj prizadet in družbeno kritičen: Sicer pa / vzemi še tisto tableto: / Otroci emigrirajo / Standard raste / Država je v blagostanju / Mi dva pa sva lačna...

Pesem Zlata Vogriča »O, kri« je preprosta, prepričljiva izpoved o lastnem rojstvu in vojni, pesem »Kaj čutimo« v nekaterih verzih parolarska, v celoti pa izpričuje pozitiven odnevi na svetovne dogodke (Vietnam).

Dominik Majetič kaže v dveh pesmih »Ljubezen« in »Ubijalci niso več med nami« nadarjenost, nista pa še dovolj domišljeni, kar velja deloma tudi za prejšnja dva pesnika in za naslednje.

Vasilij Koprivec kaže v dveh pesmih »Z menoj na Mahali« in »Svarilo« več kot samo obet. Za primer 4 verz iz prve pesmi: Vso noč si prespala z menoj / v moji glavi nemirna / kakor bela meglica / kakor bela meglica / v mojem spominu...

Margarete Artač »Tri pesmi« in Vesne Sušnik »Veter« sodita v tako imenovano zvrst ženske poezije z intimno izpovedjo, brez širšega razgleda, česar pa bralec pri taki poeziji niti ne pogreša, saj najde drugod dovolj skrbri za usodo sveta, človeštva, svojega naroda ali razreda.

Če lahko za vso omenjeno poezijo trdim, da gre avtorjem v njej za »biti ali ne biti«, da je njih pesem oblika boja za fizično in duhovno eksistenco, tega ne bi mogel trdit za pesnitvi »Dvajset« in »Votivno življenje« Valentina Cundriča, ki ga sicer poznamo kot boljšega pesnika. Pesnitvi sta neznanško razvlečeni (skoraj čez 4 strani) in samo v korist bi jima bilo, če bi avtor povedal, kar ima povedati, v nekaj strnjjenih, zaključenih kiticah. Tako pa se znajde bralec sredi obilice ponavljajočih se besed in verzov, znešenih simbolov in tudi na silo zrimanih verzov, na primer: beseda blede goščavica / pociči se v prvi vrč / v grlu običi mačica / vseh mesenih drč... Od avtorja, ki že nekaj let spretno suče pero, bi želel človek pač kaj več.

»Listi« objavljajo še dva prozna prispevka: Ivana Jana »Včera« — danes — jutri« in Marije Srčič »In zopet je vsak sam«. Prvi je soliden realist in je dovolj očrtal značaj nekdanjega partizana in pretežno njegovega upokojenega oficirja z vsemi njegovimi upi in stiskami v okviru družbenih dogajanj. Srčičeva pa vdiira v literaturo z zasebnostjo in strnjnim, napetim monologom, ki bi mu ne škodilo kaj več preglednosti in discipline, mogoče tudi preprostosti, ki je odlika sleherne umetnosti. Poleg navedenih pesnikov objavlja v tej številki dve pesmi še avtor tega seštavka.

CVETKO ZAGORSKI

Zanimivosti

Maškarada za milijone

Republiška komisija za pregled filmov je prepovedala Hladnikovo »Maškarado«. V obrazložitvi beremo, da vsebuje film takšne seksualne prizore in takšne dialoge, ki nedvomno hudo žalijo splošni čut za moralo, predvsem pa bi javno prikazovanje takega filma povzročilo pri nedozorelih gledalcih hude psihične šoke, toliko bolj zato, ker so vanj vpleteni tudi hudo opolzki prizori, v katerih nastopajo celo otroci. Mimogrede: »Maškarada« je stala milijon in petdeset tisoč novih dinarjev! Boštjan Hladnik pa izjavlja: »To me ne vznemirja... imam drugo delo... v mesecu marcu bom začel s snemanjem novega filma...«

Arthur Londor končno Francoz

Avgusta lani so češkoslovaške oblasti odvzele Arthurju Londonu državljanstvo ČSSR, kar je po njegovem »neutemeljen sklep, ki nasprotuje socialistični zakonitosti in morali«. Tako je avtor »Priznanja« konec lanskega leta zaprosil za francosko državljanstvo in od leta 1971 dalje Arthur London ne bo več poštoval po svetu s češkoslovaškim potnim listom.

Koledar — zbirka reprodukcij

Stenski koledar, čigar naslovno stran objavljamo, je že pošel. Kljub temu je prav, da na tem mestu še enkrat opozorimo nanj, saj ta zbirka dvanajstih reprodukcij slovenskih slikarjev največ Jožeta Peterneleja, Antona Repnika, Konrada Peterneleja, Antona Plemlja in Ivana Gluhodova dokazuje izjemen čut za lepoto in tenek posluh za okus današnjega kupca. Z eno besedo: takšnih koledarjev si še želimo! Tehnični oblikovalec Ernest Krnajič, izdal in založil pa ga je zavod »Borec«.

Spomenik Srečku Kosovelu

Izvršni odbor SZDL Sežana je pred kratkim imenoval odbor za postavitev spomenika kraškemu pesniku Srečku Kosovelu. V odbor so imenovali ugledne osebnosti iz vrst kulturnega in javnega življenja v Sloveniji in zamejstvu. Hkrati je SZDL naslovila na delovne organizacije in na vso javnost poziv, naj pomaga zbirati prispevke za spomenik. Prispevke je treba pošiljati na žiro račun 5222-679-232 SDK Sežana.

Fordov Prvi krog

Po poročilih agencije AFP je režiser Aleksander Ford izjavil, da bo posnel film po romanu letošnjega Nobelovega nagrajenca. Film bodo snemali deset tednov na Danskem, v Izraelu in Zvezni republiki Nemčiji. Glavno žensko vlogo bo igrala poljska igralka Elizabeta Czeska, njen partner pa bo izvrstni nemški igralec Hardy Krueger. Aleksander Ford je veteran poljskega filma. Doslej je posnel sedemnajst celovečernih filmov, od katerih sodijo »Petrica iz ulice Barske« in še nekateri drugi med najboljše stvaritve poljske kinematografije.

Služba za Debraya

Regis Debray naj bi dobil službo v tiskovnem oddelku čilskega predsednika Allende. Francoskemu novinarju so to mesto ponudili pred kratkim. V enem izmed prvih pogovorov z novinarji je dejal, da pripravlja analizo čilskih političnih razmer. Dejal je, da pomeni izvolitev Allendeja spremembo za vso Latinsko Ameriko. Odkar so Debraya izpustili iz bolivijskega zapor, je prišel v Čile in živi v poletni hišici čilskega komunističnega pesnika Pablo Neruda.

Partizanska
ljudska pesem

AUSCHWITZ

Južna poljska zemlja tam leži,
od bratske prepojena je krvi,
jezera naokrog so in polje,
za žico domotožje in gorje.

Tu človek zdaj je manj kot pes,
a bog nad njim je krut eses,
barake v ograji groze tam stoje
in lučke smrti nam brle.

Korak stražarja v temno noč
nenehno udarja na vso moč,
nesrečnike z vlakov pes podi —
in krik in jok v plinu onemi...

Zvižg že zarana gre v kosti,
okostnjakov truma na apel hiti.
gorje, če kdo ga zamudi:
ob žici s korobačem »štrafa« dobi.

Izraelska vojaška industrija

Generalni direktor izraelske vojaške industrije je pred kratkim izjavil, da v Izraelu izdelujejo približno 600 vrst orožja in streliva. Kar zadeva strelivo, so z domačo proizvodnjo pokrite skoraj vse potrebe za strelno orožje, uvažajo pa ga nekaj za težje orožje. Izrael sedaj izvažata štirikrat več orožja kot pred šestdnevno vojno, čeprav se je število držav, ki v Izraelu kupujejo orožje, zmanjšalo s petdeset na sedemnajst.

»Naročila presegajo zmogljivost naših tovarn in zato predvidevamo povečanje proizvodnje,« je poudaril direktor Ironi. »Prav zaradi izvora orožja znaša prihranek v našem proračunu 25 do 30%.«

Novi sovjetski strateški bombniki

Sovjetska zveza proizvaja nove strateške bombnike z gibljivimi krili, katerih število pa je večje, kot bi to bilo potrebno za preskušanje in razvoj,« je izjavil vrhovni poveljnik ameriškega strateškega letalskega poveljstva.

Novo letalo ni le »bombnik za evropske potrebe«, ampak, spada med bombnike z velikim dosegom. Je pa manjši od ameriškega bombnika B-52, ki je osnovno ameriško strateško letalo in ki ima osem motorjev.

Francoska protiletalska raketa

Francoska protiletalska raketa crotale je pritegnila pozornost ameriške vojske, ki jo namerava preskusiti. Raketa crotale je namenjena za obstreljevanje nasprotnikovih letal, ki leta na majhnih višinah. Uspešno jo je mogoče uporabljati ob vsakem vremenu. Tej so podobne protiletalske rakete castus, ki pa so jih Francozi prodali Južni Afriki.

Preveliko število sovjetskih vojnih ladij na Indijskem oceanu

Indijski obrambni minister je nedavno izjavil, da ima Sovjetska zveza na Indijskem oceanu večje pomorske sile, »kot je to potrebno v mirnem času«. Ko so Indijci od Sovjetske zveze zahtevali pojasnilo, zakaj ima na tem območju toliko ladij, so zvedeli, da je to menda potrebno zaradi spremljanja sovjetskih vesoljskih ladij in zaradi ugotavljanja morebitnih izstrelkov kitajskih balističnih projektivov.

Največji vojaški poligon v Evropi

Francoski obrambni minister je sredi decembra odprl vojaški poligon, ki meri 35.000 hektarjev. Francoske oblasti zatrjujejo, da je to največji vojaški poligon v Zahodni Evropi. Namenjen pa bo ne le francoskim vojskim enotam ampak tudi enotam drugih zaveznikov dežel. Poligon je stal 500 milijonov francoskih frankov. Je tako velik, da na njem lahko preskušajo tudi težke topove in izvajajo manevre večjih oklepni enot.

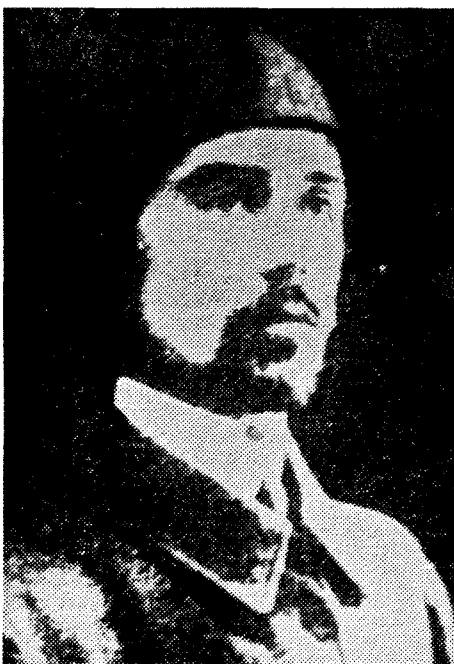
Zmanjšanje ameriške vojske v Vietnamu?

Ameriški obrambni minister Laird si menda prizadeva, da bi pospešil umik ameriških enot iz Vietnama. V ta namen bo januarja odpoval v Saigon. Če bo uspel, bo po zahtevanju predstavnikov Pentagona ostalo 1. maja v Južnem Vietnamu le še kakih 275.000 ameriških vojakov. Vse kaže, da se bodo Lairdovemu načrtu ameriški poveljniki v Saigonu kar najodločneje uprli.

Luksemburška vojska

Med članicami NATO pakta je tudi mala kneževina Luksemburg, ki pa ima samo 340.000 prebivalcev. V njej ne poznajo obvezne vojaške službe, ampak vojsko sestavljajo le prostovoljci. Zato luksemburške oborožene sile štejejo le 550 mož. Izdatki za obrambne namene so sorazmerno zelo majhni: 8,056.000 dolarjev ali manj kot 1% narodnega dohodka.

Luksemburg nima korpusov, divizij ali polkov, ampak le en bataljon s štirimi četami z nekaj topovi in minometi. Polovica njenih oboroženih sil (dve četi) je namenjena kot kontingent NATO sil. Razen vojakov pa ima Luksemburg še 350 orožnikov.

»Živimo v atomski dobi, v času, ko je človeku že uspelo stopiti na pot k osvojitvi najbližjega vsemirskega sosedu. Fantastične hitrosti raket, pošiljanje živih bitij na prag neznanih globin vsemirja, načrti za medplanetarne polete — vse to je vtisnilo pečat silovitemu napredku našega stoletja. Pa vendar se moramo še danes spoštljivo odkriti pred okornimi izdelki človekove genialnosti, ki jih je že zdavnaj prekrila častljiva muzejska patina. Te iznajdbe iz pionirskega obdobja znanosti so bili resnični temelji in mejniki današnjega napredka, spoštovanja vredni še toliko bolj, ker jim je prvim uspelo razbiti ledino znanosti in tehnike tiste dobe.

Hitro je človek okreplil svoja krila, ki so mu jih dali pionirji letalstva: Američana brata Orvill in Wilbur Wright, Otto Lilienthal, Francoza H. Farman in L. Blériot ter prvi letalec Avstro-Ogrske monarhije Slovenec Edvard Rusjan.

Po zaslugi zgoraj naštetih pionirjev letalstva, sodijo Amerika, Francija, Nemčija in Jugoslavija med dežele z najstarejšo letalsko tradicijo na svetu.

Pomoč teorije pri gradnji prvih letal je bila prav neznatna — tako za delo bratov Wright kakor tudi za napore njihovih posnemalcev. Tja do srede prve svetovne vojne smemo reči, da so se v glavnem opirali samo na poskuse in da so od teorije uporabljali le najbolj preproste zakone tehnične mehanike, kolikor so jih seveda sploh poznali. Sodelovanje velikega števila teoretikov in eksperimentatorjev na področju letalstva ter znatna finančna sredstva so pripomogla k hitremu razvoju letalske industrije. V prvem obdobju letalske tehnike, ki je trajalo tja do leta 1927, so preizkušali konstruktorji vse mogoče oblike ter uporabljali najbolj raznovrsten gradbeni material: od bambusa, smreke in platna v prvih desetletjih pa tja do prvih popolnoma kovinskih vojaških in potniških letal. Vzpono in razvoj letal so se pojavljali tudi vse močnejši motorji...

Slovinci smo na Rusjana lahko ponosni

Človek se je pričel dvigati pod oblake in se vzpenjati proti soncu. Viharnege zimskega dne 17. decembra 1903 se je na pešeni ravnini blizu vasice Kitty Hawk v Severni Carolini (ZDA) dvignilo veliko dvokrilno letalo Flyer pod vodstvom Orvilla Wrighta za pičlih 12 sekund v zrak in preletelo razdaljo 30 metrov. Po mnenju strokovnjakov se je na ta dan posrečil človeštvu prvi polet z motornim letalom. Nastopilo je novo obdobje v zgodovini naše civilizacije. Brata Wright sta se pri razvijanju svojega motornega letala zgledovala pri Nemcu Ottu Lilienthalu, ki je izvedel z jadrlnimi letali več kot sto poletov, dokler se ni leta 1896 pri poskusu smrtno ponesrečil. Ameriška inženirja Langley in O. Chanute sta opozorila brata Wright na te poskuse. In rezultat prizadevanj bratov Wright je bil zgodovinski dogodek 17. decembra 1903.

Mladi Rusjan je prvič zvedel o letalskih podvigih leta 1907. Lotil se je najprej modelarstva. Na letalskem mitingu v Brescii se je seznanil s konstruktorjem eksplozivnih motorjev Anzanimjem. Ta mu je prikrbel odličen motor. Z bratom sta izdelala v lastni režiji prvo letalo v Avstro-Ogrski monarhiji. Komaj šest let je minilo od Wrightovega poleta — Edvard Rusjan je imel letalo nared v novembru 1909.

Tvega je prvi polet — širok odmev v javnosti in strokovnem tisku

Dne 29. novembra 1909 predstavlja mejnik v slovenskem in jugoslovanskem letalstvu. Tega dne je Rusjan z uspešnim poletom napravil prvi korak v slovenskem letalstvu. O Rusjanovem pionirskem delu

Obrambna vzgoja

Iz zgodovine letalstva

Edvard Rusjan — Ikarus slovenskega neba

Ob 60. obletnici njegove tragične smrti

v letalstvu so pisali takratni strokovni časopisi, med njimi dunajska revija »Flug und Motortechnik«, No 32/III, 25. 12. 1909.

Prvemu letalu, ki je doživelo zračni krst 29. 11. 1909 je sledilo drugo, večje in konstrukcijsko bolj dognano letalo tipa EDO-2. Načrt Rusjanovega letala EDO-2 povzemamo iz »Lufthansa Taschenkalender 1959«. Karakteristike tega letala so naslednje: da bi Rusjan lahko uspešno poletel, je moral letalu zmanjšati zračni upor. Višina poleta z EDO-2 je bila 20 metrov, dolžina poleta pa 1,5 km. Motor je bil odločno prešibak za doseganje boljših rezultatov. Rusjan je o svojih dosežkih in nadaljnjih načrtih poročal letalskemu entuziastu in industrialcu Mihajlu Merčepu iz Zagreba. Merčep je Rusjanu postal mentor in mecen.

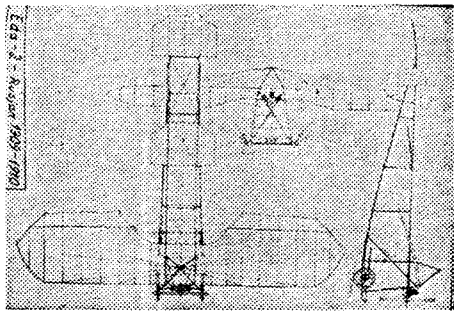
Industrialec Merčep in Rusjan

—NA mednarodni razstavi letalstva v Parizu — Rusjanovo srečanje z Blériotom

Na razstavi v Parizu sta se seznanila pionir francoskega letalstva Blériot in Slovenec Rusjan. V prijateljskem pogovoru sta izmenjala medsebojne izkušnje. Blériot je svetoval Rusjanu najbolj primeren motor tako po jakosti kot po številu vrtiljav. Postala sta prijatelja, nesebično sta razdajala svoje moči in življenjske sile za nadaljno rast letalstva.

Prvi javni letalski miting v Beogradu

Rusjan se je preselil konec poletja 1910 v Zagreb. Z Merčepom sta izdelala monoplan. Zračni krst skupnih prizadevanj je bil v novembru 1910 prisotno je bilo več predstavnikov vojaških in civilnih oblasti in množica radovednih Zagrebčanov. Kljub neugodnim vremenskim pogojem je Rusjan dosegel višino 30 metrov in preletel z letalom pet kilometrov. V decembru 1910 je bil v Zagrebu poskusni miting, kjer je dosegel Rusjan višino 100 metrov in preletel že 10 kilometrov dolgo progo — pri tem pa izvajal z letalom razne akrobacije. Miting se je končal s pravim triumfom. Novinarji evropskih agencij, ki so prisostvovali mitingu, so ugodno ocenili dovršenost letala in usposobljenost pilota. Evropske časopisne agencije so navdušeno pisale o Rusjanovih dosežkih in spretnostih v zraku. Sam Blériot, navdušen nad uspehom svojega prijatelja, je brzojavno poslal čestitke Rusjanu v Zagreb. Tolikšno je bilo

Idejni osnutek za Rusjanovo drugo letalo EDO-2

veselje in medsebojno zaupanje med tekmečema različnih narodnosti v otroški dobi letalstva. Prijatelja sta ostala do prerane smrti Ikarja slovenskega neba.

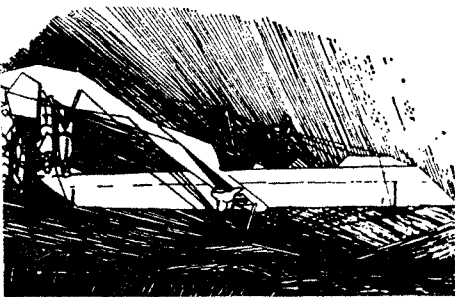
Ing. Blériot prvi pilot nad kanalom — Rusjan prvi pilot z atraktivnim programom

Sikoraj v isto razdobje sovpada prizadevanje dveh tekmecev: Francoza Louisa Blériota in Slovenca Edvarda Rusjana za hitrejšo in uspešnejšo rast letalstva.

Ko je britanski »Daily Mail« razpisal za peljivo nagrado v znesku 1.000 funtov za prvega, ki bi se mu posrečil prelet čez Rokavski kanal, se je Blériot dokončno odlo-

čil. Zgodovinski dan se je bližal z velikimi koraki. Dne 25. julija 1909 je iz vasi Les Baraques blizu Calaisa zgodaj zjutraj poletel Blériot proti Rokavskemu prelivu. Ko je bil Blériot sredi Kanala, se je motor letala močno segreval. Blériot je letel brez instrumentov, zato je svoj prvotni cilj nekoliko zgrešil in dosegel britansko obalo pri Margateu. Ker pa je imel še dovolj goriva je obrnil letalo proti Doveru ter pristal pri Dover Castlu. Dosegel je svoj veliki cilj! Bil je prvi, ki je preletel Rokavski preliv. Za 30 km dolgo pot je Blériot potreboval 37 minut, povprečna brzina poleta je znašala 65 km/h in višino poleta 80 metrov.

Rusjan je prijatelju brzojavno čestital za uspeh. Blériot je tako postal najslavnejši človek — ptica tistega časa. Kljub uspehu pa je ostal Blériot skromen, slava ga ni pokvarila.

Prvo Rusjanovo letalo EDO-1

Atraktivni program pilota Rusjana je imel širok odmev širom Evrope. Strokovnjaki so napovedovali mlademu pilotu še svetlo prihodnost.

Skrbno načrtovana letalska turneja po Balkanu se je končala tragično že v Beogradu

Navdušena nad uspehom v Zagrebu sta se Merčep in Rusjan odločila za letalsko turnejo po Balkanu: Beograd, Sofija, Bukarešta in Carigrad. Toda usoda je hotela drugače. Rusjanovo letalo je v močnem vetru strmoglavilo. Rusjan je ležal pod razbitinami z zlomljeno hrbtenico. Ta črni dan slovenskega in jugoslovanskega letalstva je bil 8. januar 1911.

Nepozben pogreb junaka našega neba. Blériotov zadnji pozdrav dragemu prijatelju

Mesto Beograd je priredilo Rusjanu nepozaben pogreb. Tako so pokopali dotlej samo največje heroje. Bil je pokopan z vsemi vojaškimi častmi. Kako visoko je cenil inž. Blériot svojega prijatelja, vidimo po tem, da je na dan pogreba izvedel prelet z letalom ter spustil na svežo gomilo venec v obliki letalskega vijaka (elise) — kot zadnji pozdrav iskrenemu prijatelju.

S svojim delom, pogumom in največjo žrtvijo se je Rusjan z lastno krvjo vpsal na prvo stran našega mladega letalstva. Ne smemo pozabiti, da so prav ljudje kot Blériot in Rusjan, ljudje silne volje in velike hrabrosti, pisali prve strani zgodovine letalstva...

SLAVKO TARMAN

OBČINSKI ODBOR ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV METLIKA IN ODBOR 15. BRIGADE ŽELITA VSEM BIVŠIM BORCEM 15. BRIGADE SREČNO IN VESELO NOVO LETO. PREDVSEM PA, DA BI BILI ŠE DOLGO ZDRAVI IN DA BI SE SE VEČKRAT SREČALI V PRELEPI IN PRIJAZNI PARTIZANSKI METLIKI.

in ljudska zaščita

Strah pred kitajskimi raketami

Američani so vse bolj zaskrbljeni: doslej jim je nevarnost grozila predvsem od Sovjetske zveze, sedaj pa morajo zelo resno računati tudi s tretjo članico atomskega kluba, s Kitajsko. O tem je pred kratkim pisala tudi ameriška FAR EASTERN ECONOMIC REVIEW, iz katere je povzet naš sestanek.

Ameriški kongres je pred štirimi meseci po eni izmed najdaljših razprav v zgodovini ameriških vojaških proračunov zavrnil načrt Nixonove vlade v zvezi z vzpostavitvijo conske obrambe safeguard. Predsednik Nixon in njegovi vojaški svetovalci so dotlej menili, da je conska obramba pred kitajskimi medcelinskimi balističnimi izstrelki »nujno potrebna« sedaj pa je ameriška vlada sprejela politiko »počakati in videti«.

Vendar to še ne pomeni, da je zamisel o conski obrambi dokončno zavržena. Ameriška vlada jo bo kongresu predlagala že ob koncu leta v primeru, če ne bo dosežen sporazum o omejitvi strateškega orožja.

Ze sredi tega desetletja lahko Kitajci povzročijo Američanom večjo škodo, kot si je ti lahko privoščijo, v primeru, če bodo Kitajci imeli na voljo večje število medcelinskih balističnih izstrelkov. Kitajska sicer ne bo imela dovolj izstrelkov za onesposobitev ameriških strateških ofenzivnih sil, toda ameriška mesta bodo kljub temu v veliki nevarnosti.

Kitajci so že preskusili termonuklearno bojno glavo z močjo treh megaton, namenjeno za medcelinsko balistično raketo. Če bi taka bomba eksplodirala nad kakim ameriškim velikim mestom, bi ubila najmanj milijon ljudi. Ameriški vojaški strokovnjaki sicer menijo, da so sedanji kitajski izstrelki še zelo primitivni in da se je moč naje zane-

IZ SODOBNE KITAJSKE. Pionirka z miniaturno puško v roki in knjižico Mao Ce Tungovih misli v žepu.

sti samo v 40 odstotkih primerov, toda salva 10–75 takih izstrelkov bi kljub temu utegnila ubiti 7–23 milijonov ljudi.

Združene države Amerike se nevarnosti s strani Kitajske lahko upro na dva načina: s svojimi strateškimi ofenzivnimi silami »za zavračanje« ali z vzpostavitvijo conske obrambe tipa safeguard.

Ameriški obrambni minister Laird meni, da glede na dvojno nevarnost, ki grozi ZDA s strani Sovjetske zveze in Kitajske, ofenzivne sile »za zavračanje« niso dovolj zanesljive. Ameriške rakete bi sicer uničile večji del kitajskega mestnega prebivalstva in industrijske zmogljivosti, vendar bi se utegnile zgoditi, da tak udarec ne bi bil odločilnega pomena.

Kitajska je namreč predvsem kmetijska država in ni odvisna od industrije v mestih. V primeru spopada bi se vladni funkcionarji in kvalificirani delavci umaknili na podeželje, tja pa bi evakuirali tudi industrijska podjetja. Ameriške rakete bi povzročile žrtve

predvsem pri mestnem prebivalstvu, tega pa je v primerjavi z vsem kitajskim prebivalstvom le 11 odstotkov. To pa je precej manj od tretjine ali vsaj četrtine prebivalstva, kolikor naj bi ga pobile sile »za zavračanje«, da bi bil tak udar res uspešen.

Na drugi strani pa živi samo v 50 mestih približno 42 odstotkov vsega ameriškega prebivalstva, v njih pa je tudi 55 odstotkov ameriške industrijske zmogljivosti. To pomeni, da so ZDA zelo občutljive na nasprotnikov atomski napad celo v primeru, če bi šlo za napad z maloštevilnimi kitajskimi medcelinskimi raketami. Z drugimi besedami: Kitajska bi lahko povzročila Združenim državam Amerike sorazmerno večjo škodo z manjšim številom raket kot pa ZDA Kitajski z večjim številom raket. Povrh vsega je težava še v tem, da bi se, kot je izjavil direktor ameriškega oddelka za obrambno raziskovanje in načrtovanje John Foster, ameriško-sovjetsko strateško ravnotežje močno pokvarilo in Združene države Amerike po kakem večjem nuklearnem napadu na Kitajsko ne bi bile sposobne za udar na Sovjetsko zvezo.

Nasprotniki zamisli o conski obrambi safeguard pa zatrjujejo, da je Kitajska na atomski napad občutljiva vsaj toliko kot Sovjetska zveza glede na to, da dve tretjini kitajskega prebivalstva živita na osmini vsega kitajskega ozemlja in da bi zlasti radioaktivni prah povzročil med prebivalstvom strašne izgube. Strokovnjaki za jedrsko orožje, ki nasprotujejo Lairdovim stališčem, menijo, da bi že 10 odstotkov (60 letal) ameriških strateških bombniških sil iz leta 1967 lahko ubilo 200 milijonov Kitajcev in da bi nekaj stotin bombnikov B-52 s svojimi atomskimi bombami lahko uničilo kitajsko mestno in podeželsko prebivalstvo. Štiristo petdeset bombnikov B-52 bi na cilje lahko odvrlo 1800 bojnih glav. Njihova prednost v primerjavi z raketami je tudi v tem, da bi napade glede na precejšnjo neučinkovitost kitajske obrambe pred napadi iz zraka lahko obnavljali, razen tega pa bi Američani še vedno lahko računali nanje tudi v primeru kasnejšega spopada s Sovjetsko zvezo.

Navzlic temu so v ZDA začeli resno razpravljati tudi o potrebi čim učinkovitejše conske obrambe, čeprav vedo, da celo najboljša obramba ne bi mogla pravočasno prestreči vseh kitajskih raket. Povrh vsega bi bila taka obramba silno draga, saj zahteva med drugim kar pet tako imenovanih radarskih perimetrskih pasov. S temi radarji bi odkrivali rakete, ko bi bile še skoraj 3000 km daleč od Amerike, in jih spremljali, podatke o njih pa pošiljali centrom za obdelavo podatkov, kjer bi ugotavljali, kako in kje jih prestreči s svojimi protiraketami. To bi bila naloga trisopenjskih protiraketnih raket spartan z dosegom 1100 km in bojnimi glavami z močjo 4 megaton. Eksplozija take bojne glave lahko uniči nasprotnikovo raketo v coni s premerom 22 km. Prav zaradi tolikšnega dosega vsaka baterija protiraketnih raket spartan lahko uspešno brani, vsaj teoretično, približno 1700 km dolgo in 1100 km široko cono.

Toda ameriški strokovnjaki hkrati s tem priznavajo, da tudi ta sistem ni povsem zanesljiv in da se na velikih višinah protiraketne rakete kaj rade preusmerijo proti lažnim ciljem (baloni, prazni bencinski rezervoarji itd.). Po njihovem mnenju bi celo v primeru, če bi imele kitajske rakete le sedanjše dokaj primitivne naprave za usmerjanje, izmed 40 medcelinskih balističnih izstrelkov vsaj pet prodrlo nad ameriško ozemlje in uničilo štiri ali pet ameriških mest.

Razprava o tem, če je conska obramba safeguard najboljši način zaščite pred kitajskimi raketami, se še vedno nadaljuje, čeprav je ameriški senat z veliko večino glasov ugotovil, da »še ni nujne potrebe za vzpostavitev conske obrambe našega prebivalstva pred napadom s strani kitajskih medcelinskih balističnih izstrelkov«. Končna usoda conske obrambe pa je, kot je že omenjeno, potrebe za vzpostavitev conske omejitvijo strateške oborožitve. Če ne bo prišlo do sporazuma, potem bo conska obramba safeguard spet postala zelo aktualna.

ZMAGA TOMŠIČEVE PRI RAJHENAUU

PIŠE FRANCI STRLE

Po tem potrebnem in vsekakor tudi zanimivem uvodu, mi dovolite, dragi bralci, da opišem, kako je do spopada pri Rajhenauu prišlo in kako se je končal. Namreč bistveno za to bitko je, da je do nje komaj prišlo, že se je tudi končala, tako bliskovito so bili tomšičevci udarili.

1. SNOUB »Toneta Tomšiča« je tiste čase štela 580 borcev in funkcionarjev in je imela štiri bataljone, vsak bataljon pa po tri čete. Četrty bataljon je bil ustanovljen 17. maja 1943 v Češnjicah pri Trebelnem, in sicer zvečine iz borcev k Tomšičevi brigadi priključenega Notranjskega odreda. Skupaj z Gubčeva je Tomšičeva delovala nekako od začetka junija 1943. Takrat je Glavni štab NOV in POS ustanovil dve operativni skupini: Cankarjeva in Šercerjeva sta dobili nalogo preiti nemško-italijansko mejo ter se prebiti prek Save na Moravsko oziroma Štajersko, Tomšičeva in Gubčeva pa naj bi z napadi na nemške obmejne postojanke ta pohod prikrili oziroma podprli. Tomšičeva in Gubčeva sta morali Cankarjevi in Šercerjevi odstopiti lahke strojnice na mauser municijo (zvečine zbrojevke) ter lahke minomete nemškega izvora v zamenjavo za težke italijanske mitraljeze in težke minomete. Kot povzemam po Frančku Sajeju, je Gubčeva to zamenjavo izvedla 27. maja 1943 blizu Šmarjete, o kraju in datumu te zamenjave pri tomšičevcih v dnevniku Nandeta Sedeja ni pričevanj, vem pa zagotovo, da je eno zbrojevko dala naša 1. četa 3. bataljona, posodili pa smo tudi merilca Rusa z nemškim lahkim minometom. Poveljniškemu kadru Tomšičeve brigade je bilo povelje v zvezi s to operacijsko potezo štirih brigad razloženo na Čatežu 1. junija 1943 na sestanku s člani glavnega štaba. V noči med 4. in 5. junijem so vse štiri brigade prekoračile nemško-italijansko mejo, 1. bataljon Tomšičeve je napadel nemško postojanko Osredok, 3. bataljon Javorje, Gubčeva brigada pa Dobeče, 2. bataljon Tomšičeve, del 3. in verjetno 4. pa so bili v zasedah. Nandeta Sedej beleži, da je 2. bataljon iz zasede uničil en motocikel in en kamion, pobil 9 Nemcev, več pa jih ranil, sam pa se spominjam, da je druga četa 3. bataljona zaplenila eno češko zbrojevko.

Na povratku z nemške strani me je so nas 6. junija pričakale močne italijanske sile. Prav tako so močne italijanske sile pričakale Cankarjevo in Šercerjevo brigado, ki jima ni uspelo preiti Save. Začela se je bila italijanska ofenzivna dejavnost nove vrste. Med prebojem Tomšičeve in Gubčeve skozi italijanske položaje pri Čatežu 6. maja se je zveza v naši koloni pretrgala, tako da se je prvi del kolone z Gubčevo in delom Tomšičeve prebil proti Trebelnemu, drugi pa mimo italijanske postojanke pri Mali Loki proti Dobriču, Italijani pa so v nastali zmedbi udarili po svojih predvsem s težkimi minometi. Naše enote so se ponovno združile šele v Dolenjskih Toplicah 12. junija, Italijani pa so nam bili ves čas za petami, še zlasti pa so nas obstreljevali s topovi, vendar je bilo od 11. do 19. junija zlasti v okolici Toplic in Podljubna razmeroma mirno. Močnejše so nas spet začeli napadati 20. junija, ko je bila pri Čatežu huda bitka, v kateri je bil hudo ranjen namestnik komandanta 4. bataljona Mirko in je ranam podlegel. Umaknili smo se na področje Trebelnega, naslednji večer pa odšli skupaj z Gubčevo na področje Brezove rebri ter brez hrane predanili v gozdu nekje nad Stražo. 22. junija zvečer sta obe brigadi odšli proti Dvoru, da bi čez tamkajšnji most prekoračili Krko, vendar so bili Italijani most zasedli in ga branili. Nato sta brigadi Krko prebredli pri mlinu v Dolenjem kotu in to v zgodnjih jutranjih urah, se usmerili strmo navzgor proti Sv. Petru ter dopoldne 23. junija 1943 prišli na Toplo Reber in Komolec. Popoldne, ko smo se bili že posušili, so do naših položajev pririnjali Italijani in belogardisti. To je bila Grupacija črnih srajc »XXI. Aprile« ter dva bataljona iz divizije »Cacciatori« s pridodanimi belogardisti. V nastali bitki je bilo po so-

vražnikovih poročilih na njihovi strani 7 mrtvih in 14 ranjenih, med padlimi sta bila tudi dva pripadnika MVAC (belogardista) in kapetan Sirij Pianigiani. O partizanskih izgubah tega dne v Sedejevem dnevniku ni sledu, pa tudi sam se ne spominjam, da bi jih bilo. Jedli smo po dveh dneh pozno ponoči riž z mesom, nato pa smo odšli nekam v bližino Pugleda.

Takrat se je v Tomšičevi brigadi začel najhujši stradež, kar jih pomnim, in je trajal dobrih 8 dni. Gubčeva brigada se je bila v okolici Mokronoga dobro oskrbela z volji, bila

Stanko Semič-Daki je bil v času zmage pri Rajhenauu namestnik komandanta Tomšičeve brigade, Ivan Kovačič-Efenka pa pomandant 3. bataljona.

jih je cela kolona, tomšičevci pa nismo imeli takorekoč nič, v požganih in praznih kočevskih vaseh pa tudi ni bilo kaj dobiti, in so nam gubčevci vsak dan posodili enega vola, kar za blizu 600 mož ni bilo prav dosti. Razen tega je primanjkovalo tudi vode, ker je bila takrat suša. Spominjam se, da ko smo šli dan po bitki na Topli Reber po vodo skoraj uro daleč k izviru ali bolje k mlaki na Pugled, je v vodi kar migotalo paglavcev, v nekem kotlu pa so kuharji med močnikom skuhalo celo žabo. Ta močnik je bil zadnja gosta hrana, posledje smo dobivali le pol menazke juhe in Zjutraj tega dne smo prispeli k Vodnjaku pri Rajhenauu, jugovzhodno od predela Ušiva jama, ter poлегli ob znožju kote 560 oziroma kote 692. Nad nami proti zahodu se je dvigal strm breg, bolj strm kot vsaka streha, s kakšnih 80 do 100 metrov nenehne vzpona. Bili smo komaj prišli in zavarovanj še nismo postavili, vsaj vseh ne. Kuharji in mesar so se pripravljali, da ubijejo in zakoljejo izposojenega vola. košček mesa enkrat dnevno.

(Nadaljevanje)

Na Dunaju so zborovali avstrijski borci

Na IX. kongresu zveznega združenja borcev odpora in žrtev fašizma, ki je bil pred kratkim na Dunaju, je bilo poleg delegatov prisotnih tudi precej gostov predstavnikov odporniških gibanj raznih dežel.

Med uspehi, ki jih je združenje doseglo, so na kongresu navajali, da jim

je uspelo demonstrirati in protestirati proti neofašističnim pojavom in pri tem doseči široko enotnost avstrijskih borcev odpora. Uveljavili so precej socialnih zahtev žrtev fašizma, priredili več razstav s pomočjo dokumentacijskega arhiva in s tem omogočili mnogim dijakom, študentom in mladim delavcem seznaniti se s pomenom odpora proti fašizmu. Vso tako dejavnost bodo v prihodnje še povečali.

V sprejetih resolucijah so se zavzeli za sklicanje evropske konference varnosti. V posebni brzojavki, poslani generalu Francu, so protestirali proti preganjanju protifašistov Španije in še posebej proti procesu proti Baskom v

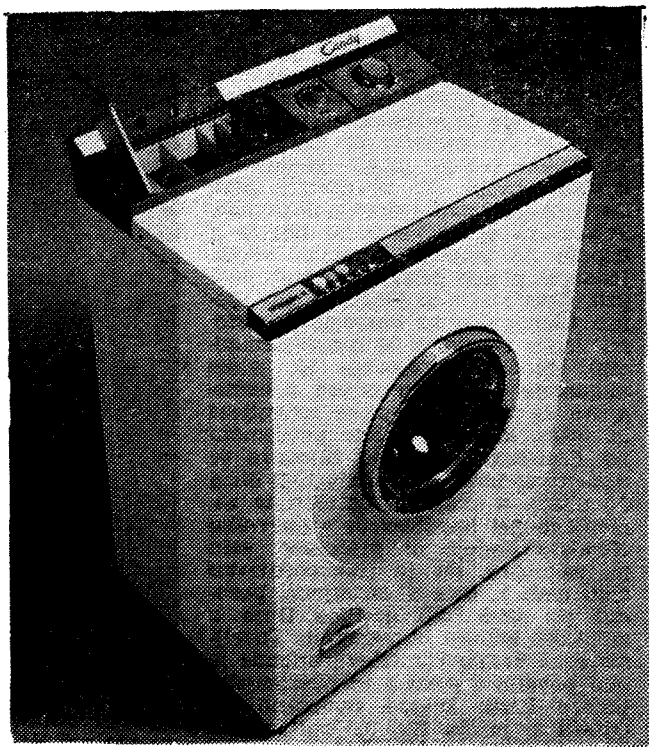
Burgosu. V posebni resoluciji so obsodili vsako rasno diskriminacijo in antisemitizem in protestirali proti izročitvi ameriške borke za državljanske pravice Angele Davis.

V poročilu in v razpravi so obsodili protislovenske izpade ob proslavah 50. letnice plebiscita na Koroškem, ki so jih povzročile fašistične in velikonemške skupine.

Na Dunaju je bil na sporedu nacistični film iz leta 1942, ki pa so ga po protestih združenja in mladine prepovedali. Protestirali so še proti nekaterim drugim neofašističnim pojavom in izvolili nov odbor z dosedanjim predsednikom dr. L. Sosvinskim na čelu.

Odbor Istrskega odreda in komanda Istrskega vojnega področja ter njenih komand mest bo priredil v okviru proslavljanja 30. obletnice ljudske vstaje jugoslovanskih narodov in 50. obletnice protifašističnega upora v MARE-ZIGAH v Istri, v koprski občini dne 16. maja 1971 proslavo, združeno z zborom enot, podelitvijo knjige in odlikovanj borcem. Zato prosi odbor vse bivše borce teh enot, naj takoj pošljejo svoje naslove na naslov: Odbor Istrskega odreda, Koper, Pristaniški trg 6.

SUPERAUTOMATIC 98
Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5

TELEFON komerc., uprava in računovodstvo
h. c. 320-855, ek. ladišča 57-400, 57-498

GABER

Stari trg

**KUHINJA
VEGA 55**

TOVARNA VIJAKOV

LJUBLJANA - TOMAŽIČEVA 2

izdeluje:

- vijake za kovino
- vijake za les
- vijake za pločvino
- razne specialne vijake
- zakovice

Vijačno blago izdelujemo v Fe, Ms, Al izvedbah.

VELEBLAGOVNICA
nama
LJUBLJANA

Ima v svojih prodajalnah v Ljubljani, Kočevju in Škofji Loki
bogato izbiro široke potrošnje in prodaja tudi za tuj devizna
sredstva

Potrošnikom se priporočamo

TELEFONI: UPRAVA 22-583, IZVOZ 21-059, 21-050, UVUZ
22-481, 21-734 - NOTRANJA

IZID ŽREBANJA NAGRADNE KRIŽANKE

„IMV“
ŠTEV. 21

Do 7. januarja smo prejeli 617 rešitev. Izmed pravi-
lno rešenih prejmejo:

Marjanca AHČIN, iz Ljubljane Trg MDB 12 in
Ivi VODENIK, iz Zagorja, Polje 1 — vsaka po eno
ročno uro Darwil znamke Lady, ter
Viki ROZMAN, iz Tržiča, Bistrica 17 in Ludvik
GORENJAK, iz Celja Hribarjeva 2 — vsak po eno
moško ročno uro Darwil znamke Lord.

Po eno kolekcijo knjig založbe »BOREC« pa prej-
mejo:

Stanko KOLAR iz Sevnice, Trg Svobode 8, in
Marija ZUPAN iz Kranja, Stošičeva 5.

Izžrebancem izven Ljubljane bomo nagrade poslali
po pošti; prvo nagrajenko pa prosimo, da se zgla-
si na upravi lista v Beethovnovi 10, pritličje.

UPRAVA LISTA

Beg iz Begunj

Več kot 12.000 naših ljudi je šlo v času okupacije skozi gestapovske zapore v Begunjah in le malo od teh je bilo izpuščenih domov. Večino so gestapovci poslali v izseljeniška, delovna in koncentracijska taborišča ali pa so jih postrelili kot talce. Nekateri izmed zapornikov so bili tu le nekaj tednov, drugi več mesecev, pa tudi leto in več, preden se je odločila njihova usoda. Eden izmed teh zapornikov, ki je bil prepričan, da je njegovo življenje v veliki nevarnosti, si je sam izbojeval svobodo. Bil je to Anton Stumfelj, doma s Planine pod Golico. Aretiran je bil kmalu nato, ko je neki borec pobegnil iz postojanke pod Stolom ter Nemcem izdal postojanko in več aktivistov. Tako je izdal tudi svojega prijatelja Toneta....

Kot mlad fant se je Tone že v jeseni leta 1941 povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem in kmalu postal do-

ber in zanesljiv član OF. Po pripovedovanju pok. Nika Bernarda je bil Tone vedno pripravljen izvesti še tako težke naloge. Posebno prav mu je prišlo, da je bila njegova teta, oskrbnica Valva-zorjevega doma pod Stolom, že dolgo povezana z aktivisti v dolini in s partizani, prav tako njeni dve hčerki.

Bilo je okoli 15. marca leta 1943, ko je prišla k meni na dom Tonetova sestra Berta, ki je bila poročena z zdravnikom dr. Francem Bergljem na Jesenicah, aktivistom in kasnejšim partizanskim zdravnikom. Dejala mi je, da je bila domenjena z bratom Tonetom, da pride k njim na kosilo, in ker ga ni bilo, jo je močno skrbelo, kaj je z njim. Prosila me je, naj bi šel po Jesenicah, da bi ga morda kje srečal ali pa da bi izvedel, kaj je z njim. Nič nisem izvedel, pač pa je prišla ona do mene in mi povedala, da je brat aretiran in da je na sedežu gestapa na Jesenicah. Prav tiste dni se je odprl val aretacij na Jesenicah in okolici in kar 46 aktivistov oziroma pripadnikov narodno osvobodilnega gibanja je prišlo v zapore zaradi izdaje, če pri tem seveda ne upoštevamo tudi hajke, ki so jo Nemci napravili na partizansko postojanko, od koder je pobegnil omenjeni borec. Na srečo so bili borci pripravljeni na napad in so se še pravočasno umaknili, tako da so imeli le enega lahko ranjenega. Tone je bil prvi med aretiranimi. Po hudem zasliševanju na sedežu gestapa na Jesenicah so ga odpeljali v Begunje. Prepričan je bil, da mu je namenjena krogla, in je zato tuhtal, kako bi pobegnil. Samo nekaj besed sem lahko spregovoril z njim, ko sva se srečala na stopnicah, in pošepetal mi je, da išče priložnost za pobeg.

Ni bil sam, ki je noč in dan tuhtal, kako bi prišel izza zidov zaporov in si zopet priboril svobodo, a bil je eden redkih, ki se mu je to posrečilo. Po pripovedovanju Nika Bernarda mu je pri tem pomagal namestnik komandanta zaporov gestapovec Guck. Vsekakor je Tone izkoristil priložnost, ko je odnesel desko skozi glavna vrata zaporov, seveda v spremstvu stražarja, da je pobegnil. Spričo nepazljivosti stražarja je desko odvrget in naglo pobegnil za vogal in od tod dalje, še preden je stražar mogel ustreliti za njim. Čeprav so ga iskali po vsej okolici, ga niso več dobili, in že drugi dan je dobil stike s partizanskim odredom. Žal pa se je njegovo mlado življenje le prekmalu izteklo. Leta 1944 je prišel v nemško zasedo pod Javorniškim rovtom in padel pod nemškimi strelji. Spominska plošča na kraju, kjer je padel, nas spominja na dobrega aktivista, katerega smo imeli vsi radi.

SREČKO ŠORLI

VSAK TEDEN ENA

Danes pa ena o Napoleonu. Poglejmo, kako so takratni časopisi v dvajsetih dneh (od začetka marca do 20. marca 1815), ko se je vrnil z Elbe in šel proti Parizu, spreminjali mnenje o njem:

»Pošast, s krvjo oblit davitelj ljudi je ušel...«

»Korziški ljudožrelec, nikoli sita hijena, je pristal.«

»Tiger, zver, morilec je prišel v Gap.«

»Kanibal, ki požre vse, je v Grenoblu.«

»Lyon je tiranu odprl vrata.«

»V Auxerru je Ney prešel k samozvancu.«

»Bonaparte pritiska proti Parizu, toda v Pariz ne bo prišel nikoli.«

»Napoleon bo jutri pred obzidjem našega mesta.«

»Cesar je prišel v Fontainebleau.«

»Zvesti Pariz pričakuje ves srečen njegovo cesarsko veličanstvo.«

Dva Albanca – gradnikovca

Dne 22. decembra 1970 so v občini Uroševac na Kosmetu imeli osrednjo prireditev za dan JLA. Tedaj so pri vasi Sojevo uredili grob padlemu gradnikovcu Šemseđini Muharemu in mu odkrili lepo spominsko ploščo. Ističasno pa je Muharemov sorojak in soborec tovariš Ibrahim Ibrahimi — Ibro, doma iz Kičeva, napredoval v generalmajorja kot aktivni oficir JLA. Oba sta bila borca slovenske Gradnikove brigade.

Kako sta ta dva Albanca prišla med slovenske partizane?

Muharema in Ibrahima je razpad bivše Jugoslavije aprila 1941 zatekel v Mariboru. Tu sta prišla v nemško vojno ujetništvo. Nad dve leti sta preživela v ujetniškem taborišču, nato sta se odločila za beg. Uspelo jima je. Po zanimivih pripetljajih sta se prebila na Koroško, kjer sta mimo Beljaka prišla v neko vas pri Trbižu. Tu jih je zavedna slovenska družina, s katero sta se laže pogovarjala v nemščini kot v drugih jezikih, skrivala nekaj tednov, do razpada Italije septembra 1943. Tedaj se je vrnil domov domači sin, ki je doletel služil v italijanski vojski. Ta jima je pomagal, da sta se odpravila proti Ljubljani. V bližini Vrhnike sta padla Nemcem v roke. V večji skupini raznih ubežnikov, ki so jih bili Nemci polovili med Logatcem in Vrhniko, sta korakala tudi naša dva Albanca in spet mislila na beg. Po kratkem dogovoru sta se pognala v koruzno njivo, ki ju je skrila in rešila pred rafali nemških avtomatov. Med Vrhniko in Ljubljano ju je dobila neka ženska in ju izročila našemu aktivistu. Mož se je takoj prepričal o njuni iskreni želji, da se borita proti okupatorju, in ju je po partizanskih zvezah poslal v Cerknico, kjer sta okrog 16. septembra 1943 vstopila v Gradnikovo brigado.

Z borci Gradnikove brigade sta delila dobro in slabo. Kot pogumna in zavedna borca sta se kmalu uveljavila. Muharem je bil spomladi 1944 že namestnik komandanta bataljona. Dne 29. aprila 1944 je padel v Lokavcu pri Ajdovščini, kjer je bil tudi pokopan. Ko

je bil tovariš Ibro septembra 1944 premeščen iz Gradnikove v Bazoviško brigado, je bil komandant bataljona. Ko je 2. maja 1945 zjutraj na Opčinah v bojih za Trst padel komandant 18. SNOUB Bazoviške Franc Nemgar, ga je na čelu brigade zamenjal tovariš Ibro.

Tudi ta dva borca-partizana sta do prinesla svoj veliki delež bratstvu in enotnosti narodov in narodnosti v Jugoslaviji. Muharem je to potrdil s svojim življenjem, Ibro pa ima čast, da je menda prvi Albanec, ki je postal generalmajor. Slavje v vasi Sojevo v občini Uroševac, kakršno je bilo 22. decembra 1970, je pokazalo, kako lep in živ je še spomin na pokojnega Muharema, ki je postal simbol boja za svobodo, za bratstvo in enotnost.

Oba ta dva albanska tovariša sta med slovenskimi partizani vpisana na častno mesto.

V Dalmaciji imajo koordinacijski odbor ZZB NOV

V Splitu so ustanovili koordinacijski odbor ZZB NOV za Dalmacijo. Naloga tega odbora, ki se je konstituiral sredi novembra, je, skrbeti za močnejšo povezavo organizacij borcev na območju Dalmacije. Ta povezava se razvija prek skupnih akcij družbeno-političnega značaja pa do izvajanja nalog splošne ljudske obrambe, negovanja naših revolucionarnih tradicij in drugih zadev, ki se z njimi srečujejo organizacije borcev.

V koordinacijskem odboru so predsedniki vseh občinskih odborov ZZB NOV Dalmacije, člani zveznega in republiškega odbora ZZB NOV z območja Dalmacije. V izvršilni odbor so izvolili 9 članov, med njimi predsednike občinskih odborov ZZB NOV Zader, Šibenik, Split, Dubrovnik, Knin in Sinj.

PREDLAGAJO USTANOVITEV POSEBNEGA SEKRETARIATA ZA BORCE

V Vojvodini živi nad 150.000 udeležencev NOB. Na tem območju je več borcev kot v katerikoli republici, ker so se po osvoboditvi mnogi preselili v te kraje skupaj s svojimi družinami. To je bil povod, da so predlagali ustanovitev posebnega sekretariata za vprašanja borcev in invalidov. Ta predlog je pokrajinskemu izvršnemu svetu poslala komisija za vprašanja borcev in vojaških vojnih invalidov pri skupščini AP Vojvodine.

PODAJLŠALI NAJ BI VELJAVNOST ZAKONA O PRISPEVKIH ZA BORCE

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Srbije je na svoji nedavni seji razpravljalo o stanovanjski problematiki udeležencev NOB. Potem ko so se temeljito pogovorili o razvoju in uspehu stanovanjske gradnje za borce v letih 1960 do 1970 so ob ugotovitvi, da je še vedno precej borcev NOV, ki nimajo urejenih stanovanjskih razmer, predlagali podaljšanje veljavnosti zakona o prispevku za stanovanja in obveznosti, ki iz njega izvirajo.

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Niti v pred-sobo ga ni povabila. Pogovarjala sta se kar na stopnicah pri odprtih stanovanjskih vratih in se tako tudi poslovila. Odpravila ga je kot nadležno, ušivo žival, ki po nepotrebnem rine v njen dom. Šele ko je odšel, je Anka Vidi povedala, kdo je bil.

»Ne, ne, bolje je, da Ada ničesar ne ve o tem obisku. Potem se bom morala gotovo od tu odseliti, je dalje razmišljala Vida. Vedela je, da v takem položaju, ki je bil vse prej kot rožnat za kateregakoli ilegalca, nikakor ne bi smela ostati v tem stanovanju. Dokler ni bilo otroka, Vido to ni skrbelo, posebno, če je bilo toplo. Ostala je na prostem in pustila ljudi, da so mirno in brez skrbi spali. Z majhnim otrokom pa tega res ni mogla tvegati.

»Ne bom se odselila, dokler mi ne bodo rekli, da moram kam drugam,« je sklenila sama pri sebi. »Ada gotovo ve, kaj je z bunkerji.«

Pretekli teden so s pomočjo delavca, ki so ga živčno tako izmučili, da se mu je omračil um, odkrili kakšne tri tajne prostore. Bogvedi kdaj bo re-vež nehal govoriti in izdajati? Kdaj se bo spet zavedel samega sebe? V teh prostorih so našli kakšnih petnajst ilegalcev, ki so tam delali in se skrivali. To, da so jim živi prišli v roke, je mnogo hujše, kot pa, da so bili prostori izdani. Prostore se je

8

dalo nadoknaditi, čeprav težko. Toda ljudi... Težko da bi ušli smrti...

Vidi je zagomazelo po hrbtu.

»Vida, ni prav, kar delaš,« je očitala sama sebi. »Povej Adi, da je bil Karini tu. Važne so te informacije, če ne za drugega, za Ankinega moža, če ga bodo res pripeljali. Zveze z zaporji so dobre in Ada lahko posreduje, da bodo prizadeti zaporniki vsaj malo vedeli, kaj se pripravlja. Tudi Ankinemu možu bo treba sporočiti, ko ga bodo pripeljali, da se bo znal zagovarjati.«

»Veš, Ada, pred nekaj dnevi smo imeli pri nas obisk,« je končno le v Vidi zmagal razum pred strahom, da bo ob stanovanje.

Ada je samo vprašujoče pogledala.

»K Anki je prišel Karini; saj veš, kdo je to.«

Ada je prikimala. Karinija so poznali skoraj vsi aktivisti, če ne drugače, vsaj po imenu, saj je vodil skoraj vse preiskave po domovih. Po rodu je bil Slovenec, doma nekje s Primorske. Že pred vojno je zvesto služil fašistični Italiji in izdajal svoje rojake.

»Kaj sta imeli kakšno preiskavo?« je zaskrbljeno vprašala Ada in živahno pogledala Vido.

Vida ji je povedala vse.

»Dobro, Vida, začniva s tem, zaradi česar sem prišla. Sama vidiš, da je lok vse bolj napet. Danes ponoči so te spet iskali povsod tam, kjer so sumili, da bi te lahko našli. Tega še ne veš.

Tudi bunker, ki si ga imela v stanovanju, so odkrili in sedanje stanovalce zaprli. Menda veš, kaj je s tistim delavcem, ki je zidal oziroma pomagal graditi skrivališča?«

Vida je nemo prikimala.

Ada je nadaljevala. »Vroče postaja in zadnji čas

9

je, da se umakneš v partizane! Ne moremo pustiti, da te snamejo skupaj z otrokom.«

Vida jo je presenečeno pogledala. Pričakovala je vse, le tega ne. V partizane! Saj to si je želela in kdaj bi bila že odšla, če bi bila smela. A kaj, ko so morali vsi, ki še niso bili sumljivi, ostati v mestu in delati! To je bilo v začetku veliko bolj potrebno. S tem se je že davno sprijaznila. Pred meseci, ko je odšel njen mož, bi bila šla z njim, a ni mogla, ker je pričakovala otroka. Zdaj pa tako iznenada.

»Dobro, Ada, kaj pa punčka?« je strahoma vprašala.

»Zanjo bo treba poiskati primerne ljudi, da jo bodo vzeli. Z Zihlerlovo mambo sva že govorili. Nekaj ljudi pozna, ki so pripravljeni vzeti otroka k sebi. Saj veš, da ima vedno pripravljeno stanovanje za naše ilegalčke,« se je pošalila.

Zihlerlova mama je bila stara, sivolasa ženica, ki je imela že odrasle otroke. Vsi so bili v partizanih in po zaporih. To je bila mati starih predvojnih revolucionarjev. Velika je bila skrb in odgovornost, ki jo je prevzela. »Ker drugače ne morem pomagati, bom skrbela vsaj za naše najmlajše. V partizane ne morem, ker nisem več mlada. Tam bi bila bolj v nadlego in napoto, koristila pa ne bi prav nič. Puške ne morem nositi, streljati ne znam, hoditi ne morem, kaj pa naj delam,« je modrovala. »Tu v mestu pa lahko skrbim za drobiž, ki so ga starši morali pustiti in se umakniti.«

Tako je njena družina ilegalčkov naraščala iz dneva v dan. Skrbela je za nje in jih premeščala iz stanovanja v stanovanje. Če je kazalo, da je za otroka nevarno, da bi ga sovražnik izsledil, ga je pravočasno umaknila. Obiskovala in opazovala jih je, kako se razvijajo. Skrbela je za njihovo prehrano in

VPRAŠANJE DOMICILOV ŠE NI NAJBOLJE UREJENO - LEPI USPEHI ZGODOVINOPISJA POSAMEZNIH ENOT

Nekaj besed o dejavnosti odborov partizanskih enot

Leta minevajo — za nami je že več kot 25 let po osvoboditvi. In morda je prav to razlog, da posvečamo čedalje več pozornosti negovanju revolucionarnih tradicij. Toda čim bolj se ukvarjamo s to zadevo, tem več težav imamo. To potrjujejo tudi naslednje ugotovitve:

V sestavu sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij NOB pri republikanskem odboru ZZB NOV Slovenije deluje tudi koordinacijski odbor odborov partizanskih enot in služb. Leta si vneto prizadeva, da bi zbral podatke o odborih, njihovi dejavnosti in problematiki. Podatki, ki mu jih je uspelo zbrati sicer niso popolni, vendar izpričujejo, da bo treba premostiti še marsikatero težavo, preden bo opravljeno vse tisto, kar je zajeto v njegovem programu dela.

Odbori partizanskih enot in služb so nastajali od leta 1963 dalje. Nekateri so bili izvoljeni na zborih enot, drugi na sestankih borcev iz določene območja ali pa drugače in na pobudo ZZB NOV ter na temelju resničnih revolucionarnih tovariških čustev in zavestne odgovornosti.

Kmalu po ustanovitvi teh odborov je prišlo do medsebojnega sodelovanja. Opazna sta celo sodelovanje in medsebojna pomoč pri urejanju gmotnih zadev. Toda najvažnejše in najbolj spodbudno je sodelovanje pri uresničevanju poglobljenih nalog: pri negovanju tradicij, pri pisanju kronik in podobno.

Odbori delujejo v različnih razmerah, eni v boljših, drugi v slabših, toda večino bi jih lahko postavili za vzor

glede prostovoljnega in zavestno požrtvovalnega dela ter discipline. Seveda so med njimi tudi taki, ki so bolj krožki za obujanje spominov kot pa organizirane delovne skupine.

Pri delu odborov stopata v ospredje predvsem dve oviri: teritorialna razkropljenost bivših borcev posameznih enot in pomanjkanje denarja. Pomanjkljiva je evidenca pripadnikov NOV in skoraj ni več upanja, da bi sestavili popolne sezname nekdanjih borcev po enotah in kompletnejšo studijo o partizanskih borcih. Toda prizadevanj, da bi to dosegli, ne smemo opustiti. Odprto je tudi vprašanje evidence borcev NOV v zamejstvu. Med enotami, ki jim je uspelo zbrati največ podatkov o bivših borcih, so v ospredju Prekomorci (nad 10.000 evidentiranih) in Gubčevci (okrog 3.300 evidentiranih).

V odborih enot, njihovih komisijah in drugih pomožnih telesih dela zelo vztrajno nad 500 nekdanjih borcev, vseh odborov pa je okoli 70. Kljub temu pa vse enote še nimajo svojih odborov. Med rodovi in službami so najaktivnejši kurirji in pripadniki zvez nasploh. V prihodnje bo treba narediti še več na področjih, ki so med NOB na Slovenskem pomenila zelo veliko, kot so npr. saniteta, intendantca in obveščevalci.

Vprašanje domicilov ni najbolje

urejeno. Ali je potrebno, da ima npr. enota domicil v sedmih občinah? Ali je prav, da so nekatere občine podelile tri in tudi več domicilov, druge pa nobenega?

Poraja se vprašanje, zakaj se mora v Beogradu odločati o poimenovanju enot JLA po partizanskih enotah? Vprašanje je tudi, kje naj se hranijo odlikovanja in zastave partizanskih enot?

Lepe uspehe zgodovinopisja posameznih enot izpričuje že nad 20 izdanih knjig v programu knjižnice NOV in POS. Pripravljajo pa jih še precej. Čaka le še končna obdelava zgodovine NOB ter posameznih področij ter enot. Zgodovinopisje je in ostane najresnejša naloga odborov. Pri tem delu pa odborom pomaga in ga usmerja zgodovinska komisija.

Vse navedene in podobne dejavnosti bo treba tudi še nadalje proučevati, usmerjati in izvajati. To pa sodi ne samo v področje dela koordinacijskega odbora, marveč tudi med dolžnosti sveta za razvijanje tradicij NOB pri republikanskem odboru ZZB NOV Slovenije.

Posamezni odbori partizanskih enot in služb so izredno delavni, iznajdljivi in samostojni pri svojem delu. Le-ti naj bi bili za zgled vsem tistim, ki v svojem delu in uspehih še zaostajajo.

V. M.

Obljubljena pomoč

Delegacija Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki jo je vodil predsednik zveznega odbora Milutin Morača, je pred kratkim obiskala zvezni izvršni svet. Tam jo je sprejel podpredsednik tovariš Mišo Pavičević, ker je bil predsednik Mitja Ribičič službeno odsoten. Prav tako je delegacija obiskala tudi zveznega sekretarja za narodno obrambo armadnega generala Nikola Ljubičića.

Zastopniki ZRVS so oba visoka funkcionarja seznanili s uspehi organizacije, z delovnim načrtom in nalogami, prav tako pa tudi s težavami, ki jo ovirajo pri delu. Med drugim so govorili tudi o denarnih podporah družbenopolitičnim organizacijam in o njihovem položaju v okviru ustave.

Pretežno pa je bil predmet pogovora v obeh ustanovah položaj upokojenih vojaških oseb. Delegacija je vztrajala na ugotovitvi, da je to že politično vprašanje. Družba bi morala najti možnosti za pomoč ljudem, ki so bili prisiljeni razmeroma mladi iti v pokoj, zdaj pa prav zaradi tega doživljajo dan za dnem različne težave. Predlagala je, da bi morali čimprej uskladiti pokojnine vojaških oseb s plačami aktivnih starešin. Zatem pa naj bi začeli iskati načine za trajnejšo ureditev njih položaja. Podpredsednik ZIS se je strinjal s člani delegacije in jim obljubil vso možno pomoč.

NOVOST PTT

POŠTNE ŠTEVILKE

Število poštne pošiljke je iz leta v leto večje, v Jugoslaviji se poveča povprečno za 8 %, in naša PTT kljub nenehnemu izpolnjevanju predelave in dostave z današnjo mehanizacijo tega ne more več dohajati. Zato se bo morala postopno avtomatizirati. Pogoji za avtomatizacijo pa je pisanje poštne številke pred imenom vsake pošte. Ta način označevanja poštne pošiljke so doslej že uvedle mnoge države zahodne Evrope in drugod po svetu.

Poštne številke ima pri nas pet števil, npr. 61.000 Ljubljana, 11.000 Beograd, 64.260 Bled itd. Vsaka številka v nočni številki ima svoj pomen. Prva številka pomeni republiko ali avtonomno pokrajino: ožja Srbija 1, Vojvodina 2, Kosovo in Metohija 3, Hrvatska 4, Dalmacija 5, Slovenija 6, BiH 7, Črna gora 8, Makedonija 9.

Prvi dve številki pa določata zbirni center. Primer v Sloveniji: 61 Ljubljana, 62 zbirni center Maribor, ki bo usmerjal pošiljke po Štajerski in Koroški, 63 zbirni center Celje, 64 center za Gorenjsko v Kranju itd. Zadnje tri številke pa pomenijo številko vsake posamezne pošte. Celotna poštna številka pomeni torej sama posebi smer in kraj vročitve.

PTT je dal tiskati knjižice, v katerih so številke vseh pošt v Jugoslaviji, in tako knjižico bo dobilo vsako gospodinjstvo brezplačno. Poštne številke so začele

veljati prvega januarja prihodnje leto in ker so sestavni del naslova, jih bo treba napisati v vseh naslovih, tako naslovnikom kot odpošiljateljem.

Pri novih poštne številke ne gre le za nekakšno muho zaradi bodoče avtomatizacije, uvedba je nujna tudi zaradi hitrejših in točnejših dostav pošiljk. Že prvi dve številki bosta povedali, v kateri zbirni center se poštna pošiljka usmeri, medtem ko je bilo doslej večkrat težko ugotoviti, v katero Dolenjo vas ali Jesenice ali Bistrico je poštna pošiljka namenjena. In večkrat je zaradi pomanjkljivega napisa dostavne pošte pošiljka kasnila tudi po nekaj dni. Od prvega januarja ali tudi prej, če hočete, pa bodo poštne številke dostavljanje zelo olajšale.

Naj navedemo še primer, če boste pisali na »TV-15«, lahko poštne številko naslovite na poštni predal ali direktno v upravo oziroma na uredništvo. Razlika je v tem, da je dostava v poštni predal označena drugače, končnice so 001, medtem ko so za direktno dostavo končnice 000.

Primer:

»TV-15«
poštni predal 598/XI
61.001 Ljubljana
in

»TV-15«
Beethovnova 10
61.000 Ljubljana

Vsako gospodinjstvo bo dobilo Priročnik s poštne številke, ki vam ga bo prinesel poštar.

10

obleko, če je bilo potrebno, ter tekala vse dni od jutra do mraka z enega konca mesta na drugi, tako da je bila pot, ki jo je napravila, dostikrat prav tako utrudljiva, kot če bi bila na dolgih partizanskih marših.

Vida je sedla na stol pri mizi. Nekam čudno so se ji začela tresti kolena in v želodcu je začutila bolečino. Nič ni odgovorila. V mislih je zapuščala punčko neznanim ljudem. To malo, neobgljeno punčko, ki je komaj vedela, da živi... Bilo ji je, kot da so ji vzeli dragoceno igračko, ki si jo je vse življenje želela.

Ali se bo sploh kdaj vrnila ali bo svojo Matjanko sploh še našla živo? Ta misel ji je vrtala po možganih, da jo je bolelo.

Ada se je naslonila na posteljo in jo opazovala. Bilo ji je težko. Prav lahko se je vživela v njeno bolečino. Vedela je, da bo tudi sama morala prej ali slej zapustiti svojega sinka. Manj se je bala še tako odgovorne naloge, ki bi jo dobila, kot tega, da se bo tudi ona morala enkrat posloviti od svojega otroka.

»Ne skrbi, Vida, saj bo še vse dobro,« jo je tolažila. »Poglej, koliko ima mama že takšnih otrok, pa se do danes še nobenemu ni nič zalega zgodilo.«

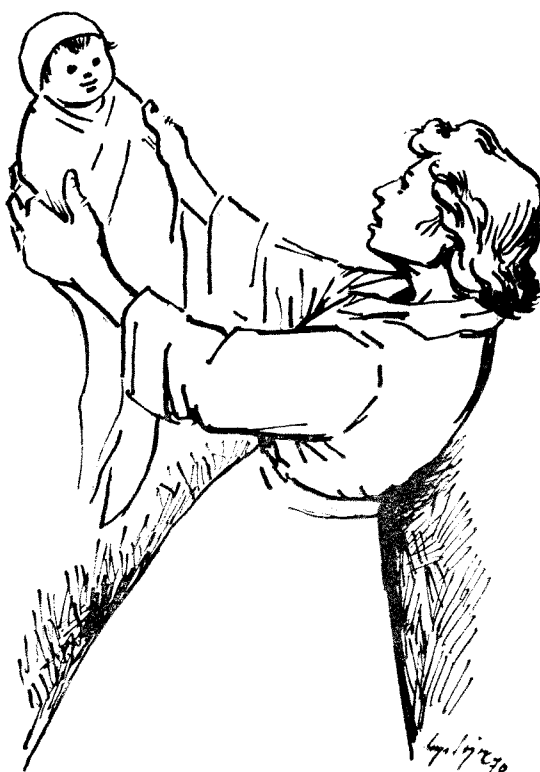
»Dobro, Ada, odveč je o tem razmišljati. Raje mi povej, kdaj bo treba oditi?« je izdala Vida.

»Čimprej, najkasneje v enem tednu. Zdaj je še možnost, ker je kontrola na blokih malo milejša. Obetajo pa, da bodo v kratkem civilom prenehali dajati propustnice.«

Vida je zamislila. Ni hotela, da bi Ada videla, kako ji proti volji silijo solze v oči.

»Ne, samo jokati ne!« si je dopovedovala in ne prestando je nekje odmevalo:

11

12

»Čimprej, najkasneje v enem tednu!«

»Prav, Ada. Skušala bom sama najti nov domček za Marjanko. Če se mi v dveh dneh ne bo posrečilo, ti bom po Bredi sporočila, da mi boš dala zvezo z Ziharlovo mamo.«

Glasno je govorila, da bi ne bilo opaziti, kako ji glas trepetal. Toda Ada je bila vse preveč občutljiva, da bi ne opazila, kako je z Vido.

»Nikar ne bodi žalostna, Vida, saj si bila vedno korajžna in trdna. Verjemi, da je boljše tako. Marjanka bo dosti bolj varna pri drugih ljudeh, kot če bi bila pri tebi. Vsak dan je v mestu hujše in res ne vem, kdo bo lahko še tu delal in odnesel celo kožo.«

Odločno in spodbudno je nadaljevala:

»Torej, kot sem rekla, najkasneje v enem tednu moraš odriniti. Ponarejene dokumente za prehod čez blok ti bom poslala po Bredi, prav tako propustnico za partizane, da ti dajo zvezo za naprej. Če boš še kaj potrebovala, mi sporoči, da uredimo.«

Ada je vstala in stopila k Vidi, ki se je tudi dvignila s stola. Mehko ji je položila roki na rame in ji pogledala od blizu v obraz.

Vida se je hotela v slovo nasmejniti Adi, pa se ji ni posrečilo. Le obraz je bolešno skremžila in umaknila pogled očem, ki so jo gledale skozi debela stekla očal.

»Srečno pot Vida in še srečnejši povratek ti želim!« je tiho zašepetala Ada, ji stisnila ramena in skoraj stekla iz sobe. Tudi Adi je bilo hudo.

Vida ji je priklimala in brez besed za njo zaprla vrata.

Ko je ostala sama, je trudno sklonila glavo med dlani, se naslonila na mizo in tiho zajokala. Vedela je, da mora tako biti, a vendar ji je bilo hudo...

Rafali pod Mrzlico

Leta 1944 se je partizansko gibanje v Spodnji Savinjski dolini močno razgibalo. Med Libojami in Preboldom so nastajala prva osvobodjena področja, akcije in napadi so se vrstili ponoči in podnevi; Nemce v železobetonskih postojankah je postajalo strah. Zrušen je bil most čez Savinjo, partizani so pregnali Nemce iz Liboj, uničen je bil rudnik v Zabukovici, del savinjske železnice je zletel v zrak, izvršen je bil drzen juriš na nepremagljivo postojanko na Britnih selih; nemška komanda v Celju, Zalcu, Grižah in Preboldu je bila v hudih skrbih.

Še najbolj živahno je bilo v zaselku Zahom. Tam je bil okrajni odbor OF in OK KPS; bile so tukaj politične, kulturne, gospodarske in mobilizacijske skupine partizanov terencev. Tu so bili kurirji, ki so poznali poti na Dolenjsko in v Zgornjo Savinjsko dolino. Vseh partizanov je bilo okoli trideset, Nemci pa so bili prepričani, da jih je vsaj sto. Partizani so tako rekoč pred nosom nemške žandarmerije izpraznili trgovino in skladišče državnih posestev, mobiliziranci pa so trumoma prihajali v Zahom, od tam pa po »Jurčkovi« liniji proti Lučam ali pa čez Savo na Dolenjsko. »Javke«, ki so bile v Zahomu pri Vodovniku, Galovsku, Železniku, Drobnetu, Sandlnu, Zahomsku, Gačnarju, pri Likoviču, Fojtu in drugod — so delovale zanesljivo; pri ljudeh pod Mrzlico so se počutili partizani kot doma. Prirejali so mitinge, plesali kola in peli partizanske pesmi.

— Slovenci kremeniti, le stopimo v korak, da osvobodimo svoj domači prag! ...

Nemci pa so nanagloma pripravljali obsežno hajko. Banditenberg — tako so Nemci imenovali Zahom — mora pasti! Napad je bil planiran za trinajsti oktober. Proti večeru dvajstega oktobra so se cilju predvidenega spopada blizale dolge kolone do zob oboroženih Nemcev. Prav tisti večer so bile partizanske akcije v dolini še številnejše. Proti jutru so se skupinice terencev vračale. Najprej so se ustavile pri kmetu Železniku, ki je bil zvest pristajač OF. Partizani so navdušeno pripovedovali, kako so v Preboldu grupenführerju vzeli prašiča; tudi z županom so se nameravali soočiti, vendar jih je sredi teme presenetila nemška patrulja, ki je vžgala z težkim mitraljezom; žrtev na srečo ni bilo. Tu in tam je kdo omenil hajko, ki jo bojdja švabi pripravljajo, vendar je govoricam le malokdo verjel, saj so Nemci s hajko grozili že od spomladi. Močan terenec se je izprsil: »Madona, če pridejo, jih bomo naklestili, da bodo pomnili!«

Utrujeni in vendar nekeje v notranjosti zadovoljni so se razpotaknili po Železnikovem kozolcu. Še je godel vsak svojo, kmet Železnik pa jih je s tal opozarjal: »Fantje, kar tistnite oči. Prehitro se bo zdanilo in ne bi rad, da vas Nemci dobijo na mojem kozolcu.« Fantje pa nazaj: »Ej, Železnik, le brez skrbi. Za zajtrk pa mleka in žgancev!«

Kurir Luka, ki je ravnokar prisopihal iz Zabukovice, se je pognal proti kmetu Zahomsku. Tam je imel dekleta, ki mu je pred dnevi rodila sina. Našel ju je v postelji in skozi možgane je drsela misel:

— Tak je naš svet: rojstvo, življenje in smrt! ...

Lepo in prijetno bi bilo, ko bi smel oče ostati pri neporočeni materi in sinku, ki ne sluti, kaj se lahko vsak čas zgodi. Še en pogled in stisk trde in mehke roke, za lahko noč nič prijazno sporočilo:

— Jutri nas čakajo nove akcije. V Griže gremo, v Zabukovico in še kam. Najbrž bo preklemano vroče!

Tako je dejal in šel na skedenj. V Zahomu je tišina. Na vsakem kozolcu je po nekaj partizanov, ki se kopljejo v nemirnih sanjah. Le stražar je buden, oči zro v temo, ušesa razpoznavajo šume. Od vsepovsod prihaja prijeten vonj zrelega grozda.

Nad Celjem se je nakazovalo lepo jesensko jutro. Izza meglenne koprene je pogledovalo sonce. Petelini so kikirikali, živina rožljala z verigami, iz dimnikov se je valil dim in se v kolobarjih zvijal tja proti vrhu Mrzlice. Terenci so spet budni in počasi ležejo s senikov. Nenadoma pa od vseh strani grozljivi kriki!

— Nemci!!

Vsak zgrabi za orožje, ukrepa po svoji pameti. Nemogoče je misliti na borbo, sovražnik trumoma prihaja iz megle, postave begajo sem in tja, preskakujejo, spotikajo se, padajo.

— Halt, halt, halt!

Meglo prerežejo odrezavi rafali. Vse hiše in gospodarska poslopja so v trenutku obkoljena. Slede kratka in odrezava zaslisevanja. Toda ljudje iz Zahoma molče. Nihče ni videl partizana, to jutro že ne. Kdaj prej so že prišli. Pridejo, odidejo, taka je njih navada. Tudi v Zahomskovo hišo pridejo. Nadut oficir se zazre v mlado mater, ki stiska otroka. Pod blazino leži njen brat, partizan. Ali bo Nemec zahteval, da zvrnejo posteljo? Mlada mati stiska otroka in gleda nadutega oficirja, ki se je nagloma okrenil in zakričal: »Naprej!«

Med vinogradi se kotalijo ljudje v uniformah. Največ je tistih s kljukastimi križi in borih trideset z rdečo petokrako. V ta vrvež pa ostri in ukazujoči glasovi: »Naprej! Stoj, stoj! Naprej!«

Ko so terenci na Železnikovem kozolcu slišali prve strele, so bili prepričani, da se ga je kdo »nalezel«, ki »v znamenju svobode« strelja v zrak. V nekaj minutah pa je tudi na Železnikovem dvorišču buhnilo kot iz pekla: »Fantje, Nemci!«

Zdaj je prišlo, kar so švabi oznanjali vse od spomladi. Prva odrešujoča misel, ki je slehernega terenca prevzela, je bila: »Tecimo v naročje Mrzlice!«

Misleč, kako se bodo gori v mrzliških hostah ukopali in užgali po Nemcih, so pravzaprav vsi tekli v eno smer, razkropljeni seveda, da jih ne bi nemški šarči prehitro pokosili. Mitraljezi pa so žgali na vse strani. Terenci se umikajo. Ljudje se nemo sprašujejo, kakšen bo konec. Se bodo partizani ustavili in začeli klestiti po Nemcih? Nemogoče! Nekaj nad trideset terencev se pač ne more upirati sto do zob oboroženim Nemcem. Nemški oficir pa pesti kmeta Železnika:

— Si skrival bandite?

— Ne!

— Lažeš, pes banditski!

Nekateri domačini so ostali na domovih in čakali usode, precej jih je zbežalo v gozdove Kamnika in tja proti lesovju mogočne Mrzlice.

Nemci so uganili namero terencev. Z velikansko premočjo so drveli proti podnožju Mrzlice, vmes pa so mitraljezi peli svojo smrtonosno pesem, odmev dolgih rafalov se je izgubljal v mrzliških grapah.

Partizani terenci so tekli cilju na proti. Vsak je stiskal orožje, vsak izmed njih je mislil na rešitev in maščevanje. Toda usoda se je tokrat z njimi grdo poigrala. Tekli so naravnost v obroč nemškega jekla in svinca. Sekale so nemške puške, lajali težki mitraljezi, bobneli grozeči odmevi minometalcev. Nemška jeklenka je zadela štirinajstletnega Hribarjevega Mihca. Kmet Vodovnik mu je kljub nevarnosti priiskočil na pomoč, pomagati pa mu ni mogel. Po nekaj urah je v hudih bolečinah izdihnil. Hajka še ni bila končana. Še je treskalo in grmelo. Ni bilo mogoče misliti na nič drugega kot na umik. Toda še na umiku je na vsakem koraku prežala smrt.

Partizana Mohor in Marjan sta se pognala dol v grapo. Izza debele bukke je zadržal dolg rafal. Pravdičev Marjan iz Žalca je bil smrtno zadet. Mohor se je zaril v tolmun potoka Kolja. Večji del partizanov pa se je v tej paniki pognal proti kmetu Kočarju. In ko so prišli na plan, na čistino, so se znova spraševali: Kam, v katero smer, da ne bo žrtev? Odgovor pa je bil resnično težak. Nad kmetijo je majhna čistina. Samo prek nje pa so v lesovju mogočne Mrzlice. In tam je koruza, leta jih bo vsaj malo skrla. Gozd, samo gozd je tista prava rešitev. Skupina se je pognala izza zidovja na čistino. Naprej, dekleta, fantje, naprej!

Prepozno. Zamaskirane skupine nemških policistov so opazile bežeče partizane in orožje je zasikalo. Nemci so v svojem besu kričali: »Evo, banditi, vaša krvava veselica!«

Borci pa so padali, ugašala so mlada življenja. Padla je Vida, Stenovčeva Rezika iz Gornjega Prebolda, zrušila sta se Zagoričnikov France iz Zabukovice in Tramškov krojač iz Liboj. Zličarjeva Ančka iz Gornje vasi je dobila strel v kolk in trebuh. Zgrudila se je na vlažno zemljo in v smrtnih kričih prosila partizana Voduska.

— Vodusek, ubij me, da ne pridem švabom v roke! ...

Kaj takega pač ni mogel storiti. Da bi ubil partizanko Zvezdo? Mogoče pa se bo le rešila... Toda Nemci ne poznajo usmiljenja. Navalili so z vso silovitostjo, kakor podivjani krokarji so se rezali nad razmrvarjeno partizanko Zvezdo. Niso je ubili. Naložili so jo na voz in jo odpeljali v dolino, od tam pa z avtomobilom v celjsko bolnišnico. Zdravili so jo, rane pa so bile smrtno. Pravijo, da so bile njene poslednje besede: »Rablji, tudi za vas pride plačilo!«

Hajka je bila končana. Pod čistino so se zbrali partizani, ki so po takem ali drugačnem naključju ušli gotovi smrti. Rudo, Mohor, Luka, Krjavelj in še kdo. Izkopali so grob in vanj položili padle sotovariše. Vse naokoli je zatohlo dišalo po smodniku, vonja po zrelem grozdju ni bilo nič več čuti. Vstalo je prelepo jesensko jutro, toda ni še dneva konec in srca terencev izza Homastika bolečina; iz nje se oglašajo žalostinka.

— Kot žrtve ste padli v borbi za nas...

Tovariš Kojnik-Franček, sekretar kulturniške skupine je padlim zložil pesem:

O, le spite, spite in se mirno

odpočijte...

Skalni, Kamnik, Mrzlica in

Gozdnik —

naše dragocene žrtve krijte,

žrtve, ki s kravo so oškropile

naš branik!

Ob vznožju Mrzlice stoji velik kos pohorskega granita. Vanj so vklesana imena padlih v znani mrzliški hajki. To je grob in opomin mimoidočim, da so ta imena bila nekaj mlada življenja in njihova smrt je naša svoboda. Za grob skrbita Likovičevi punčki. Kadar utegneta, gredico lepo okopljeta in v žaro vtakneta šopek cvetic. Naj povemo še to, da je spomenik postavila krajevna organizacija ZB Prebold, in to prav pod Likovičovo hišo, ki ji je vojna prizadejala nepopisno zlo: Ena sama družina je morala dati toliko življenj, kolikor jih je zahtevala hajka pod Mrzlico.

Še pomnite zimo 1944-45?

Nekako sredi decembra 1944, po frontalnem napadu sovražnika na zgornjo Savinjsko dolino, smo se s podoficirsko šolo IV. operativne cone umaknili na južno pobočje Menine, v bližini Šmartnega v Tuhinjski dolini. Bili smo v hudi stiski za hrano, zato sem se prijavil, da jo pojdem iskati, saj sem tam okrog s Šlandrovo brigado poprej prehodil vse poti. Dodelili so mi Jožeta (menda se je pisal Rožič) s Planine pod Golico in še nekega tovariša.

V hribih nad Lukovico nas je nemška patrulja razbila; ostala sva sama z Jožetom. Mokra in lačna sva naletela na bunker skrivačev v pečini pri Nevljici. Tam sva ostala nekaj dni. Ob koncu decembra sva zapustila skrivačev, ko so prišli iz vasi povedati, da so Nemci teden dni blokirali tuhinjsko cesto, zdaj pa so odšli proti Kamniku. Bila sva v zadregi, kam bi naj nadaljevala pot. Ljudje niso prav zaupali niti partizanom, saj je sovražnik pošiljal med nje raztrgance. Tamkajšnjim prebivalcem pa je tudi že začelo primanjkovati živeža, ker so prehranjevali številne naše močne enote, ki so se umaknile iz zgornje Savinjske doline. Povrh vsega je sovražnik pobral vse, česar niso mogli skriti pred njim. Tako sva bila celo presrečna, ko sva po tednu dni stradanja dobila krompirjevo juho. Z novimi močmi sva se namenila na zasneženo Menino planino, v upanju, da bova kje tam našla kakšno partizansko enoto. Srečevala sva le prestrašene prebivalce.

Potem je bilo konec hiš in gazi, sneg pa je bil čedalje debelejši. Proti vrhu sva rinila naprej že bolj z rokami kakor pa z nogami. Pred večerom sva pririnila do samotnega senika na severnem pobočju Menine. Zarila sva se v seno, tako da sva po dolgem času spet na toplem spala. Naslednji dan sva spet šla na pot, da najdeva partizane. Na samotni kmetiji so se naju zelo prestrašili. Dolgo sva jih morala prepričevati, da sva res partizana, preden so nama povedali, da so Nemci spet zavzeli Gornji grad, od koder pošiljajo na vse strani močne patrulje.

Nič pa niso vedeli, da bi bila kje kakšna naša enota. Nahrnili so naju in tako okrepčana sva spet začela upati, da naši ne morejo biti daleč. Čeprav so naju opominjali, naj nikar ne hodiva podnevi v dolino, sva jo mahnila proti glavni cesti, ki drži čez Črnivec v Kamnik. Varovala sta naju gozd in sneg. Na plano se nisva pokazala. Zato sva ob obronku gozda gazila velik sneg v polkrogu nad Novo Štifo. Med počitkom sva skrbno pregledovala dolino, ki je bila pred nama kot na dlani. Ko sva se prepričala, da ni bilo nikjer nič sumljivega, sva prečkala glavno cesto in nadaljevala pot po pobočju na severni strani ceste. Navzdol pa se nisva spuščala. Zvečer sva se šele spustila k neki kmetiji. Postregli so naju s hrano in nama povedali, da so Nemci spet zasedli vso Zadreško in Ljubensko dolino. Zato sva sklenila prekoračiti še dve dolini in pogledati dalje v Logarsko dolino ter morda še proti koroski strani. Ko sva se blizala nekemu seniku, sta naju tam pričakali nezaupljivo dve partizanki, ker naju od daleč nista mogli prepoznati. V seniku se je skrivala še ena tovarišica, ker so ji ozeble noge. Stregli sta ji. Poskrbeli pa sta tudi že za prenos tovarišice v bolnišnico. Nemci do tja še niso prišli. Povedali sta, da hodijo nenehno po poteh v večjih skupinah. V Lučah da še nimajo stalne postojanke, hodijo pa tu okrog pogosto in še dalje mimo so že prišli. To sta zvedeli na okoliških kmetijah. Tam so Nemci kmetom zagrozili, da jim bodo vse požgali in jih pobili, če bodo kje našli partizane.

Medtem se je že stemnilo in zagledali smo rdeč sij na nebu. Z Jožetom sva pohitela na vrh hriba. Tam sva zagledala na drugi strani vas v plamenju. Jože je menil, da so to Luče. »Zažgali so jim! Ubogi ljudje in zdaj na zimo!« Hudo nama je bilo, da nisva mogla govoriti. Ko sva se pri prvem seniku zakopala v seno, vznemirjena nisva mogla zaspati. Navsezgodaj zjutraj sva se spustila v dolino, še preden se je zdanilo, a dan ni bil več daleč. Na drugi strani doline sva spet lezla navzgor proti vzhodu, potem pa sva se po skalnatem pobočju in plazu spustila do Savinje. Sezula sva se in prebredla mrzlo reko. Kmalu sva bila spet obuta in nadaljevala sva pot proti Solčavi. Nisva se bala, da bi naletela na Nemce, ker sva menila, da so po hudodelstvu v Lučah odšli. Cesta je bila zares prazna. To pa naju je potem že začelo vznemirjati. Ko se nama je zdelo, da že ves dan prestavlja nogo, se je razlegel klic in odmeval po debri: »Stoj! Stoj!« Počasi sva obstala. »Kdo tam?« se je ponovil isti glas. Spogledala sva se in zavpila: »Partizana!« — »Naprej!« In sva šla! Kako bi ne, ko sva si tako želela že dolgo to znano povelje!

Na cesto je prihitel mlad obveščevalec. Na videz mi je bil znan. Preletel sem v mislih, kje sem ga že videl, in spoznal, da utegne biti blizu štaba IV. operativne cone. Poročala sva mu vse, kar sva vedela, nakar nama je pojasnil, kako prideva do štaba.

Komandant Janko Sekirnik je povedal, da je kurirska zveza do Save pretrgana. Vedel je, da sem bil nastavnik za zvezo v podoficirski šoli, zato je nadaljeval: »Pojdi nazaj prav po tej poti, po kateri si prišel, in jo spet uredi! Kdaj pa pojdeš, ti bomo še povedali!«

Jože je prišel v podoficirsko šolo z Gorenjskega, zato si je želel vrniti se tja. Na pot sem šel šele čez štirinajst dni. Spremljal me je poročnik Ivan Lamovšek, ki je uredil vojaško kurirsko postajo Za Dreto. V Češnjici sem našel del podoficirske šole, ki so jo tedaj zaradi težavnih razmer razpustili. Komisarja šole Bojana Škrla sem prosil za zastavnika Franceta Habata. Francelj je potem dobil več prostovoljcev, z njimi pa smo uredili postajo v skritem grabnu nad Češnjico. Obnovili smo tudi postaje v Črnem grabnu in na Moravškem. Tam smo imeli precej težav zaradi domobrancev, ki so začeli nastopati šele leta 1945. Splošna nemška ofenziva je pozimi 1944/45 posameznike zaradi stradanja, prezebanja in snega med nenehnim izmikanjem pred sovražnikom tako izčrpala, da so se nekateri »zabili«, odšli domov, ali da so celo stopili k domobrancem. Pritisk sovražnika je bil zelo močan prav na tem področju, kjer se je nabiralo čedalje več vojaštva med umikom od vzhoda pred zmagovitimi enotami NOV.

(O obnovi kurirske zveze od Koroškega do Save pa kdaj drugič. Treba bo zbrati podatke pri komandirjih teh postaj in kurirjih, kolikor jih je pač še živih. Vsak dan so tvegali življenje, se prebijali skozi neštete nevarnosti, da se je obdržala pomembna kurirska zveza od koroškega do moravskega in kamniškega področja ter dalje na Dolenjsko do glavnega štaba Slovenije.)

BRANKO BLENKUŠ

Dobro je, če veste

ASPIRIN. Ameriški zdravstveni izvedenci so prišli do spoznanja, da je »dobri, stari aspirin« še danes več vreden kot številna nova in draga zdravila, ki se v zadnjem času uporabljajo za lajšanje bolečin in proti nahodu. V nekem pododboru ameriškega senata je več zdravnikov izdalo poročilo, ki ga je moč v kratkem posneti takole: Ne glede na to, kako se kakšno zdravilo ponuja oziroma priporoča, je prav cenen aspirin najuspešnejša sestavina vseh teh dragih zdravil, ki se prodajajo kot novo zdravilo zoper prehlad in kot lajšalo bolečin. Aspirin je slej ko prej najboljši blagi analgetik (lajšalo bolečin), ki je danes zdravstvu na voljo. Zdravniki trdijo, da priljubljene in zelo uporabljane ter razširjene antihistaminske tablete proti nahodu sploh ne pomagajo in da pomaga proti uporabi celega kupa robcev in proti glavobolu samo — aspirin, ki je vsebovan v teh tabletah. »Pazljivo opravljena in do močne popolnosti nadzorovana preučevanja so pokazala, da sami histamini ne skrajšujejo in ne omiljujejo navadnega nahoda,« je izjavil profesor medicine dr. Filip Norman. Dr. Williams Biber, profesor na washingtonski univerzi, prav tako trdi, da pomaga aspirin prav tako uspešno kakor mnogo dražja zdravila in da lahko v ustreznih količinah nadomesti kodein (alkaloid, blažji ko morfin). In vendar izdajo Američani kar dvesto milijonov dolarjev na leto za razna lajšala bolečin, ki niso uspešnejša kot navadni aspirin.

VEČINA ITALIJANSKIH KATOLISKIH DUHOVNIKOV NASPROTUJE PRISILNEMU CELIBATU, ki je sedanemu papežu Pavlu VI. tako močno prirasel k srcu. To je pokazala anketa, ki jo je v zadnjih šestih letih izvedel pater Silvano Burgalassi, direktor neke katoliške raziskovalne ustanove v Pisi in profesor sociologije na rimski pontifikalni lateranski univerzi. Burgalassi je anketiral 4.500 duhovnikov. Skoraj 50 odstotkov anketiranih se je izreklo za svobodno odločitev, ko gre za vprašanje celibata, do 20 odstotkov bi se oženilo, če bi odpravili celibat, 30 odstotkov se zavzema za ohranitev celibata »ne glede na vse probleme«, nekaj manj ko 10 odstotkov anketiranih pa sodi, da je celibat postranskega pomena.

PRVI PISANI PODATKI O SNOVI, PODOBNI MILU. Te podatke je zapisal v prvem stoletju po n. št. rimski državnik in naravoslovec Plinij Starejši. Po njegovih podatkih so izdelovali Germani nekaj, kar je bilo podobno masti in sicer iz kozjega loja in pepela od bukovih drv. Germani — moški in ženske — so, po Plinijevih podatkih, uporabljali to praobliko mila samo za barvanje in mazanje las. Pozneje so bržkone dognali, da se da s to zmesjo tudi prati. Izdelovanje mila so v srednjem veku postopno spopolnjevali in precj spopolnili Arabci in Italijani. Omenjeni zmes si so dodali gašeno apno, kuhinjsko sol in pepel od morskih alg. Tedaj so v zahodni in srednji Evropi že obstajali milarski cehi. Vendar pa je bilo milo tedaj še vedno redek in dragocen proizvod, ki so ga lahko kupovali in uporabljali samo bogataši. Šele na početku XIX. stoletja, ko je interesom uspelo spoznati kemični proces izdelovanja mila in ko so začeli industrijsko izdelovati sodo, se je začela proizvodnja mila v velikem obsegu.

MILKA ŠLJIVIC, GOSPODINJA IZ KRNJEVA PRI VELIKI PLANI, je najstarejša na vsem srednjem Pomoravju. Nedavno je praznovala 107. rojstni dan. Čeprav je Milka dosegla tako visoko starost, je še krepka in čila, čuva ovce, opravlja lažja dela na polju in hodi brez palice. Še nikdar ni bila pri zdravniku, dobro vidi in sliši ter ima imeniten tek. Rodila je sedem otrok. Njena najmlajša hčerka Zorka je umrla v 72. letu. Babica Milka pravi, da »ne prizna svojih let«, in zatrjuje, da bo proslavila 110. rojstni dan.

»Soča« — zgodovinsko ime

Kdo so bili »tigrovc«?

Jeseni je minilo trideset let, odkar je policija stare Jugoslavije zatrla delovanje vseh primorskih emigrantskih društev; med njimi je bilo tudi društvo Soča na Jesenicah. Jugoslovanski oblastniki so na ljubo fašistični Italiji zatrla slovenska narodnoobrambna društva.

Narodno zavedni ljudje so ustanovili »Sočo« leta 1931, da bi pomagali slovenskim primorskim beguncem, ki niso mogli več živeti pod fašizmom. Tem ljudem je bilo treba priskrbeti dovoljenje za bivanje pri nas in jim omogočiti preživljanje. »Soča« pa je utrjevala svoje članstvo v narodni zavednosti in borbenosti, v zaupanju, da bo prej ali slej napočil čas za obračun s fašizmom.

Med članstvom »Soče« so bili tudi aktivni borci protifašistične organizacije TIGR; pobegnili so čez mejo leta 1930 ali že prej ter ušli fašističnim rabljem. Italijanska kvestura je namreč odkrila organizacijo in zaprla precej njenih članov. Begunci so že istega leta navezali stike s tovariši, ki jih kvestura v ožji domovini še ni odkrila. Sestajali so se v vseh letnih časih na bohinjskih gorah, tako da so pošiljali čez mejo na Primorsko časopisje, knjige, letake itd.

V Bohinju sta tedaj delovala Julij Torkar in Franc Fortunat (padel med NOV), na Jesenicah pa so bili najdelavnejši Slavko Jelinčič, Andrej Copi, Anton Botagelj, Peter Bizjak, Srečko Šorli in drugi. Med njimi je bil tudi Albert Rejek, ki ga je hotela prijati goriška kvestura ter je zato razpisala nagrado za ovađuha 10.000 lir, kar so bili tedaj privlačni Judeževi groši. Jesenice so bile tedaj pomembno središče, kjer so se srečevali »tigrovc« in od koder so odpošiljali mnogo propagandnega gradiva na Primorsko. Na Jesenice in v Bohinj so prihajali kurirji tudi s Primorskega. Izredno mnogo gradiva je šlo čez mejo po skrivnih poteh, ki so jih poznali le borci ali morda kakšen tihotapec. Seveda ni šlo vselej vse po sreči. Tako so na primer Italijani zalotili Nikolaja Locnerja leta 1932. Obmejna miličnika sta ga odgnala proti Rutu, a jima je med potjo ušel, ko je nenadno oba potisnil po strmini. Streljala sta za njim, a ga nista zadela. Locnerja so Nemci leta 1941 ustrelili kot talca v Begunjah.

Jakob Rutar s Čadrga nad Tolminom je bil član TIGR že od začetka. Bil je sirar, zato je poleti delal na planini Dobrenjščici pod Velikim Kukom ter vzdrževal zvezo čez mejo, čeprav so se tam pogosto mudili italijanski finančni stražniki. Prenašal je od meje cele svežnje časopisja in drugega gradiva. Leta 1934 so ga Italijani prijeli doma. Karabinjerji so ga odgnali proti Tolminu. Med potjo pa jih je v zasedi prestregel Jakobov brat Matija — nenadno napadel s kamnom prvega karabinjerja, da je obležal, nakar sta brata ukrotila še drugega Italijana. Podvizala sta se domov, se založila z najnujnejšimi potrebščinami in pobegnili čez mejo na Gorenjsko po poti, ki jo je Jakob že poprej neštokrat prehodil.

Zlasti velik naval beguncev v Jugoslavijo je bil leta 1935. Tedaj je Mussolini napadel Etiopijo. Za fašistični imperij so se morali vojskovati v Afriki tudi naši primorski fantje, če se že niso mogli izmuzniti čez mejo v Jugoslavijo. Med tedanjimi begunci je prišel na Jesenice Ferdo Kravanja iz Čezsoče. Znan je bil kot eden izmed tistih štirih »tigrovc«, ki so pripravljali atentat na Mussolinija ob njegovem obisku v Kobaridu. Pozneje, leta 1940, ga je prišla ljubljanska policija na zahtevo nemških oblastnikov. Poslali so ga v Sremsko Mitrovico. Od tam se je rešil leta 1941 ob zloumu stare Jugoslavije. Kmalu potem se je znašel s svojima prijateljema na Travnici gori pri Ribnici. Napadli so jih Italijani, ubili Zelena, njegovega tovariša, Kravanja pa hudo ranili in ga odpeljali v Ljubljano. V bolnišnici so ga močno zastražili, vendar je s pomočjo aktivistov pobegnil. Ko je okrevljal, se je uvrstil med najdelavnejše aktiviste in borce na Primorskem.

Pred vojno, ko se je zatekel na Jesenice, je kmalu prevzel nalogo, da je z Rejcem, Zelenom, Godničem in Čo-

pijem prenašal gradivo čez mejo. Ko je nekoč zašel v italijansko zasedo, se je rešil tako, da je vrgel med nje ročno granato.

Vseh pogumnih in zavednih borcev na Primorskem in med begunci seveda ni mogoče niti naštet. Na žalost je zdaj zelo težavna naloga, da bi zbrali zgodovinsko gradivo, ker so mnogi udeleženci tega boja žrtvovali svoje življenje že pred vojno, zlasti pa med NOV, v zadnjih petindvajsetih letih pa izumirajo še zadnji. Tu smo omenili le nekatere člane organizacije TIGR, ki so pobegnili v Jugoslavijo in tu nadaljevali boj. Na Tolminskem pa je

bilo zaradi bližine meje še nešteto ljudi, ki so bolj ali manj sodelovali z organizacijo TIGR. Omeniti je treba zlasti enega izmed organizatorjev TIGR Antona Rutarja s Čadrga. Izredno poštovanen je bil tudi Jernej Lužnik-Ernejc iz Zadlaza. Med drugim je v najhujši zimi leta 1929 spremljal čez bohinjske gore Alberta Rejca in Slavka Jelinčiča. Nad dvestokrat je prehodil nevarno pot pod Voglom ali na Suho v Bohinj, pa nazaj — vselej težko obremenjen. Tudi njega so nekoč zalotili, pa se je rešil, ko jim je pokadil z ročno granato...

SREČKO ŠORLI

20-letnica športnega društva »Invalid«

Športno društvo »Invalid« v Ljubljani je proslavilo 20-letnico svojega delovanja. Ob tej priložnosti je predsednik Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf odprl avtomatsko kegljišče. Deset športnikov - invalidov veteranov — Franc Taurer, Miro Vesel, Stane Jakša, Vinko Petrovšek, Ivan Zagar, Franc Butara, Pavle Ravnik, Stefan Gojzdnikar, Franc Potrpin in Vinko Bovcon — je ob tej priložnosti prejelo spominske plakete za svoje neumorno delo pri razvoju športne rekreacije invalidov.

Ob tej proslavi je bilo izrečenih precej spodbudnih besed: Predsednik kluba »Invalid« Peter Šterk je med drugim dejal, da je potrebna še ena kegljaška steza, da so prostori kluba dotrajani in potrebni vsakodnevnega vzdrževanja; če hočemo, da bo klub še nadalje žarišče invalidov športnikov, je treba resno misliti na vse to.

Predsednik športnega društva »Invalid« Pavle Kirm je povedal, da je v Ljubljani bila pred 20 leti organizirana prva športna sekcija »Invalid« ne samo v Sloveniji, temveč tudi v Jugoslaviji. Njen pobudnik in organizator je bil Franc Taurer. Športno društvo »Invalid« je kaj kmalu pridobilo nove člane in pričelo s tekmovanji širom

po Sloveniji in pozneje po Jugoslaviji. Danes je v društvu registriranih 140 aktivnih športnikov, ki sodelujejo v raznih športnih disciplinah. Športniki se udeležujejo vseh pomembnih tekmovanj in še vedno osvajajo lepe uspehe. V vitrini se blešči 200 pokalov in plaket, ki so jih člani tega društva prejeli v tem obdobju.

Predsednik republiškega odbora ZZB Janko Rudolf je bil presenečen nad športno aktivnostjo invalidov in je naglasil, da je vedno pripravljen pomagati in sodelovati pri tako pomembni njihovi športni rekreaciji.

Predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije Stane Lavrič je čestital kolektivu za 20-letnico njihovega delovanja. V imenu zveze je izročil društvu 1.000 dinarjev za gradnjo novega kegljišča.

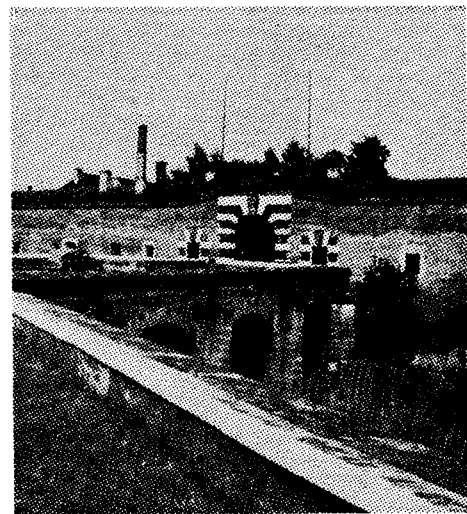
Tajnik Občinske zveze za telesno kulturo Ljubljana-Center Stane Flegar je pozdravil jubilate in zaželel, da bi športniki invalidi še nadalje tako neumorno delovali kot doslej.

Povabljeni gostje so prejeli v spomin plakete. Na koncu proslave so predvajali film »Vrnitev v življenje«, ki ga je pripravila Zveza za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije.

VINKO BOVCON

Akcija Terezin

Če se iz Prage odpeljete z avtomobilom na sever, boste po uri vožnje prišli v kraj posebne lepote. Kopasti vrhovi umrlih vulkanov, zelene doline, bogati sadovnjaki in ustje Ohže v Labu mu dajejo nevsakdanjo draž. Zato se toliko bolj nepričakovano pred vami po-

MALA TRDNJAVA V TEREZINU NA ČEŠKOSLOVAŠKEM

javi trdnjava z debelim obzidjem iz rdeče opeke. Kot tujek v tem kraju mirna in spokojstva! Pred več kot dvesto leti jo je postavil avstroogrski cesar Jožef II. in jo v čast svoje matere Marije imenoval Terezin...

Mala trdnjava in mesto Terezin sta postala v času druge svetovne vojne kraj groze in trpljenja tisočev ljudi. V trdnjavi je bilo nacistično koncentracijsko taborišče za politične ujetnike, a v samem Terezinu geto za Žide iz vse Evrope. Skozi celice in geto je šlo več kot dvesto tisoč ljudi. Zanje naj bi bil Terezin le prehodna postaja na poti v taborišče smrti. Postal pa je morišče, saj je v Terezinu izginilo 43.000 ljudi. Še maja 1945 so esesovski odredi v Mali trdnjavi ubili šestimpetdeset zapornikov, pretež-

no članov mladih čeških komunistov skupine »Pšedvoj« ali po naše »Avantgarda«. Polnih pet let je torej nad Terezinom ležala senca smrti.

Od tistih dni je minilo več kot petindvajset let in življenje v Terezinu teče mirno. Dijaki rišejo podobe, ki izražajo veselje, in človek skoraj ne verjame, da so tu pred tremi desetletji nastajale pretresljive otroške risbe. »Tukaj metulji ne živijo«, so jih imenovali! V spomin današnjim in prihodnjim pokolenjem so Malo trdnjavo preuredili v muzej. Za njegovo vzdrževanje odmerja država velika sredstva in mednarodne mladinske delovne brigade so to redne gostje. V letu proslavljanja petindvajsetletnice osvoboditve je imela akcija »Terezin« še posebno slavno obeležje. Prišli so mladi iz Francije, Holandije, Danske, Bolgarije, Švedske in Anglije. Vse, kar so delali, je imelo svoj smisel in cilj! Očistili so plevel na tamkajšnjem pokopališču, pomagali zidarjem in pleskarjem, uredili okolico Male trdnjave ter prostore centra za dokumentacijo, ki bo imela mednarodno obeležje.

Trije tedni so kaj hitro minili kot tren. Delo teh mladih ljudi zasluži posebno pozornost, saj so na najboljši način izkazali spoštovanje žrtvam fašističnega nasilja in izrazili svojo odločnost ne dovoliti, da bi se kaj takega ponovilo.

t. g.

DEKLETA PRIHAJAJO NA DELO

TV-15 ZA MLADINO

KRAMLJANJE

Ubili so mi ga

»Zakaj se niste poročili?« sem vprašal teto Anko.

»Blizalo se je novo leto...«, mi je začela pripovedovati. Za trenutek je utihnila in si obrisala solzne oči. »Snež je ležal po vsej dolini. Pripravljali smo se na že tradicionalno silvestrovske prireditev. Velika hiša sredi vasi, ki smo jo imenovali Dom, je bila okrašena kakor vsako leto, samo da je tokrat na njej visela nemška zastava. Ura je odbila pol šestih, ko smo se začeli vaščani zbirati. Polni dvorani je napovedovalec spregovoril v slovenskem jeziku. Morda so njegove želje le iskrene! smo tiho govorili. «V poveljstvu naj se javijo prisotni, ki imajo na sedežih številke 8, 12, 15, 20, 24, 27, 37...«, smo zaslišali uro pred polnočjo. Med poklicanimi je bil tudi moj fant. Odrevenela sem ob strahu. Ob pol dvanajstih so nam ukazali, da gremo iz dvorane. Zagledali smo grozen prizor. Deset fantov in deklet je bilo privezanih h kolom. Oglasili so se streli in deset mladih nedolžnih ljudi ni dočakalo novega leta 1942. Midva pa sva imela toliko načrtov in želja...«

GORAN GLISIC

Ob dnevu JLA

Kakor vsako leto, je bila tudi minuli mesec, 22. decembra, v vojašnici proletarske brigade v Ilirski Bistrici slovesna proslava dneva JLA. Praznični dan je zjutraj na dvorišču vojašnice naznanila partizanska pesem. Glavna proslava se je začela opoldne, ko je poveljnik garnizije Radomir Eremija izrekel vojakom in starešinam voščilo za praznik. Ko so bile prebrane številne voščilnice, ki so jih poslale proletarski brigadi organizacije in posamezniki, so prebrali še odloke o pohvalah, nagradah in odlikovanjih vojakov in starešin za delo v minulemu letu dni. Nagrade in odlikovanja je podelil major Jančević. Slovesne proslave so se udeležili številni družbenopolitični delavci in učenci, pionirji osnovne šole ki so si potem ogledali vojaške učilnice.

PETER NIKOLIČ

Praznovali smo

Dne 8. januarja 1943 je na Osankarici izkrvavel legedarni Pohorski bataljon. Takrat je izgubilo življenje sedemdeset borcev. V počastitev njihovega spomina praznuje Slovenska Bistrica na ta dan svoj občinski praznik.

V okviru praznovanja, ki je bilo letos še posebno slovesno, je bilo več prireditev. Tako je bila v prostorih knjižnice slovesna izročitev knjig — dragocene zapuščine duhovnika Jožeta Lampreta. Ženska Sagadin je v svojem govoru prikazala lik pokojnega revolucionarja, ki je vse življenje posvetil boju za svobodo in lepše življenje. Spregovoril je tudi dr. Mravljak, brat znane partizanskega zdravnika Mroža. V osnovni šoli Pohorski odred je bila slavnostna akademija, na kateri je pel Slovenski oktet. Dan pred praznikom je bila v organizaciji ZZB NOV in občinske skupščine Slovenska Bistrica velika kulturna prireditev. Pionirski pevski zbor osnovne šole Pohorski odred je pod vodstvom tovariša Mlakarja zapel tri pesmi, učiteljice in učitelji pa so izvedli recital, posvečen junakom Pohorskega bataljona. Po sklepni točki proslave so se poslušalci odpravili na Osankarico in se s polaganjem venca še enkrat oddolžili spomenu padlim borcem Pohorskega bataljona.

VESNA VREŠ

Pripoveduje Anton Janežič-Tesar

Iz spominov

NAGRAJENI PRISPEVEK

Pisala sem domačo nalogo. Nena doma je pozvonil telefon. »Končali smo sejo ... pridi, če želiš ... čakam te v pisarni...«, se je oglasilo na drugi strani žice. Kot bi me polili s kromom! Vprašanj še nisem bila sestavila in tako sem se na pot odpravila ne-pripravljena. Srce mi je burno utripalo. V takšnem razpoloženju sem potrkala na vrata pisarne ZZB NOV Grosuplje, kjer je delovno mesto Antona Janežič-Tesarja. »Povedal ti bom, kako sem se z 2. grupo odredov prebijal do Pohorja, in še kaj ...«, mi je dejal in se mi prijazno nasmehnil.

»Na Dolenjskem so ustanovili 2. grupo odredov, katere komandant je postal Franc Rozman-Stane, komisar Dušan Kveder-Tomaž, namestnik komandanta pa Peter Stante-Skala. Med temi borci sem se leta 1942 znašel tudi jaz. Dobili smo ukaz za pohod na Stajersko. Prvič smo se odpravili tja v maju 1942. Prišli pa smo le do Janč, saj je bilo sovražnika kot listja in trave. Toda v tistih dneh nisi smel vreči puške v koruzo. Tako smo meseca julija istega leta zopet krenili na pohod. Težavna in dolga je bila naša pot! Med vojno priti iz Dolenjske prek Notranjske in čez Krvavec na Stajersko, res niso bile mačje solze, saj nisi bil varen niti en sam korak. Izgubili smo mnoge tovariše, prenašali hudo ranjene in... Kdo bi lahko zapisal vse prestano gorje! No, pa smo se le nekako pretolkli do taborišča na Pohorju.

Po kratkem postanku smo krenili na poizvedovanje. Jaz sem bil v skupini, ki jo je vodil Dušan Kveder-Tomaž. Pot nas je zanesla tudi v Ribnico na Pohorju, kjer so nam domačini takoj potarnali, kakšen je župan. Zaupnik gestapovcev da je, so nam povedali. Midva sva jo oprežno mahnila proti njegovi domačiji. Pod kuhinjskim oknom sva prisluhnila govorjenju. Ugotovila sva, da je župan doma in da mu delata družbo dva gestapovca. Tomaž je pograbil bombo in jo spretno vrgel skozi okno. Potem ko sem s puškinim kopitom razbil še ostanke stekla, sva se pognala v kuhinjo. Župan in služkinja sta padla pod prvimi strelji. Gestapovca pa sta stekla po stopnicah na podstrežje in se tam tako dobro zavarovala, da nisva mogla do njiju. Misleč, da jima bo uspel beg skozi podstrašno okno, sta si izmislila zvijačo. Metala sta nama denar in cigarete v prepičanju, da bova planila po plenu. Resda smo bili za takšne dobrote občutljivi, posebno če so padle takole z neba, a prevarati se le nisva dala.

Medtem so najini tovariši že obkolili hišo. Vnel se je boj! Gestapovca sta padla, jaz sem jo srečno odnesel, le Tomaž je bil huje ranjen. Močno je krvavel in čimprej ga je bilo treba spraviti na varno. Če bi le ne bilo toliko snega! smo tožili. A tudi brez te bele nadloge je bilo nošenje ranjenca težavna stvar, saj mu je vsak nepravilen tresljaj povzročal bolečine. Ugotovili smo, da ta posel še najbolj opravljamo jaz in še trije tovariši. Tako smo komisarja Tomaža nosili vseh sedem ur eni in isti.

Naporna je bila ta pot po snegu in mrazu! Po zaledenelih grapah slo si pomagali z mojim plaščem. Nanj smo položili komisarja in ga počasi vlekli naprej. V taborišče smo prišli na smrt utrujeni. Komaj smo se malo oddahnili, so se iz doline oglasili strelji. Kaže, da so nas izdale stopinje v snegu! Odgovorili smo z ognjem in prekletnike je pogum kar precej mudil.

Nedolgo zatem smo se morali posloviti od borcev Pohorskega bataljona. Ukazali so nam, da se prek Braslovč odpravimo nazaj v Moravsko dolino, kjer je bil štab 2. grupe odredov. Bilo je to v času, ko smo stopali v novo leto 1943. Nismo slutili, da bežimo iz naročja smrti. Samo nekaj dni pozneje je na Osankarici padel ves Pohorski bataljon...«

»To je bil torej čas nenehnega žrtvovanja in pripravljenosti storiti za tovariše vse?« sem ga prekinila.

»Da, in prav to v vsakdanjem življenju najbolj pogrešam...«, mi je odgo-

voril tovariš Janežič, ki je že osemindvajset let nosilec prapora 2. grupe odredov. Povedal mi je, da so v času narodnoosvobodilnega boja partizani pod tem praporom prisegli in da jih danes spremlja tudi na njihovi poslednji poti.

»Prišli so že, da bi ga dal v muzej, a se ne morem ločiti od njega — prisegel sem mu zvestobo in naj bo z menoj, dokler bom tlačil zemljo...«, je sklenil Anton Janežič-Tesar.

Zapisala: ALENKA TRONTELJ

Rojstvo

»Leta 1942, meseca novembra sem v izgnanstvu rodila svojega četrtega otroka. Nikoli ne bom pozabila tistih dni v bolnišnici. Hudo mi je bilo, saj sem ležala med samimi tujkami in bila le redkokdaj deležna tople besede. Tudi zdravniki, sestre in strežnice so bile zelo grobi z menoj. Čez teden dni sem odšla iz bolnišnice z majhno štručko v naročju. Pomanjkanje hrane, ki smo ga vsi občutili, je vplivalo tudi na otroka. Bil je star že leto dni, a vendar zelo slabo razvit. Nogice so postajale vse bolj šibke in krive. Zato sem ga morala odpeljati k zdravniku. Ostal bo pri nas! mi je grobo dejala sestra. Zajokala sem, čeprav sem vedela, da mora tako biti. Operirali so mu nogice in zdravljenje je trajalo dolgih šest mesecev. Kljub temu, da sem ga večkrat obiskala, se je majhen otrok kaj hitro privadil novemu okolju. Ko so mi ga izročili, je znal po nemško reči ata, mama in še nekaj drugih besed. To seveda ni bilo nič čudnega, a vendarle strašno žalostno.

Štiri leta, ki smo jih preživeli v tuji deželi, so le nekako minila. Vrnili smo se na porušeno domačijo, otroku — rojenemu v izgnanstvu — pa so se leta pomanjkanja in trpljenja še dolgo poznala.«

DRAGICA CERNELO

Polonica in njena mula

Leta 1943, ko so okupatorji že z vso močjo zatirali in preganjali slovenski narod, je v majhni vasi na planinskem obronku deklica Polonica dopolnila štirinajsto leto. Ravno zadosti, da je doumela grozote nemške okupacije. Pri njih doma so se stalno zbirali partizani, ki so nemalokrat s seboj pripeljali ranjene tovariše. Čeprav je bila majhna, je skrbela zanje, saj so bili to dobri ljudje. Tudi njen oče se je boril nekeje na Stajerskem in bilo ji je hudo, ker o njem ni bilo nobenega glasu. Kadar je bila posebno žalostna, se je zatekla k svoji muli v hlev. To je bila razumna žival, le od časa do časa jo je popadla trma, vendar sta bili z deklico dobri prijatelji.

V hiši so imeli nekoč ranjenca, ki je imel prestreljeno koleno. Ura se je blizala že poldnev in deklica je bila vznemirjena, saj bi moral partizanski zdravnik že priti. Tudi imena se še ni vrnila iz sosednje vasi. Vse preveč skrbila za majhno dekletce! Polonica je stopila na podstražje, da bi pri lini pogledala, če morda le kdo prihaja. Toda groza! Tam daleč je zagledala Nemce, ki so bili zagotovo namenjeni k njim. Od strahu je bila vsa iz uma. Vedela

Spoštovana tovarišica urednica!

Pred kratkim sem brala v neki hrvaški reviji razpravo o tem, zakaj nima organizacija bivših borcev in aktivistov narodnoosvobodilnega boja svojega podmladka, kot ga imajo nekatera druga združenja od družbeno-političnih in športnih tja do verskih organizacij. Imenovani so torej poskrbeli, da se njihova družbena dejavnost in vpliv prenašata s pokoljenja na pokoljenje, le organizacija bivših borcev in aktivistov, kot da je obsojena na počasno odmiranje. Ali naj to pomeni, da so obsojene na zanesljivo hiranje tudi tradicije narodnoosvobodilnega boja, te bogate zakladnice človeških in družbenih vrlin?

Res je, da imajo prenašanje tradicij naše polpretekle revolucije na skrbi skoraj vse družbeno-politične in športne organizacije (ne da bi pravzaprav vedele, kako se temu najbolj učinkovito streže!) in veterani sami; pri le-teh pa že učinkujejo leta in drugi vplivi, ki se jim ni moč izogniti v naši družbeni stvarnosti. Vsi in nihče — to bi bila lahko najbolj stvarna ocena trenutnega stanja

Predlog o podmladku ZZB NOV Jugoslavije — sprožil ga je bil menda general Ivan Šibl — je žal običaj pri vprašanju, katera mladina naj bi predstavljala podmladek nekdanjih borcev in kateri je tisti del mladine, ki ni dostojen imena nosilca idej tako slavne organizacije. Da predlog ni nerešljiv, priča dejstvo, da imajo v tujini organizacije vojnih veteranov svoj podmladek (posebno aktivna je francoska organizacija te vrste!) in pa to, da prihajajo želje po uresničitvi tega predloga iz vrst mladine. Ko razmišljamo in bomo razmišljali o tem, ne smemo pozabiti, da obstoja spricho razvejane in premalo opredeljene skrbi za gojitev in prenašanje tradicij naše revolucije boja, da bo borčevska organizacija izumrla z njenimi idejami vred, in to sredi obilja široko zasnovanih hotenj in želja, katerih nosilci se izgublajo v različnih tokovih naše povojne družbene stvarnosti.

Pozdrav!

LJUBA MIKLIC,
Tabor 9,
p. Ljubljana

Draga Ljuba!

Prebogata je ta zakladnica, da bi lahko izumrla... Samo ni vas veliko s tolikim žarom. To pa je bojazen, ki opravičuje tvoje razmišljanje in zavoljo katere bomo morali še marsikaj storiti. Da je podmladek ZZB NOV Jugoslavije kot samostojna organizacija primerna rešitev, bi si ne upala trditi — ne gre namreč pozabiti, da članska izkaznica ni vselej in povsod porok za dejanja.

Lepo pozdravljena!

MILENA

ANŽE FELDIN

ob stoletnici pariške komune

OBLEGANJE PARIZA

(2)

»Železni kancler« Bismarck je bil trd in surov. Privoščil si je nekaj robatih šal na rovaš nekaj pedit ozemlja in kamnov iz trdnjavskega obzidja, potem pa z narejeno brezbriznostjo naštel pogoje, s katerimi bi bila Nemčija pripravljena skleniti premirje: med drugim je omenil, da bi Francija morala odstopiti Nemčiji Strasbourg in neko ključno trdnjavo za obrambo Pariza. Favre je ogorčeno zavrnil pogoje.

Vlada v Parizu je soglasno podprla negativni odgovor na pruske pogoje in Gambetta je poslal prefektom slovito brzojavko: »Obupani Pariz prisega, da se bo uprl žalitvi. Okrožja naj se uprejo.«

Člana vlade Cremieuxa so poslali v Tours, da bi organiziral odpor in sestavil nove enote vojske. Čeprav je bil Pariz že tik pred tem, da pade v sovražnikove roke, ni članom vlade niti za trenutek prišlo na misel, da bi odšli iz prestolnice.

Dne 12. septembra 1870 so pruske prednje straže prišle do Chateau Thierria, naslednjega dne pa do Crecyja. Dne 15. septembra je postajni načelnik iz nekega kraja v bližini Pariza poslal brzojavko: »Kakšnih deset tisoč sovražnikov se pomika proti Joinvillu. Vojska se zbira v utrdbah. Čez eno uro bo sovražnik že tukaj.«

Zares sta 3. in 4. nemška armada po spopadu pri Sedanu in po tistem, ko nista naleteli na pomembnejši francoski odpor, hiteli proti Parizu: 3. armada čez Marno, 4. armada pa čez Aisne.

Prebivalci bližnjih krajev so sicer dobili poziv, naj se zatečejo v prestolnico, toda ljudje se tudi v tako nujnih okoliščinah dostikrat po nepotrebnem obotavljajo. Toda ko so začele prihajati katastrofalne novice o napredovanju sovražnika, so ljudje le začeli množično bežati in zdelo se jim je, da slišijo za seboj galopiranje pruskih ulancev. Mnogi kmetov so zapuščale vasi in kmetije ter se z vozovi in peš namerile

proti Parizu, s seboj pa gnale govedo, ovce in prašiče. Med ljudmi so škripali vozovi, naloženi s hrano, kurjavo in culami.

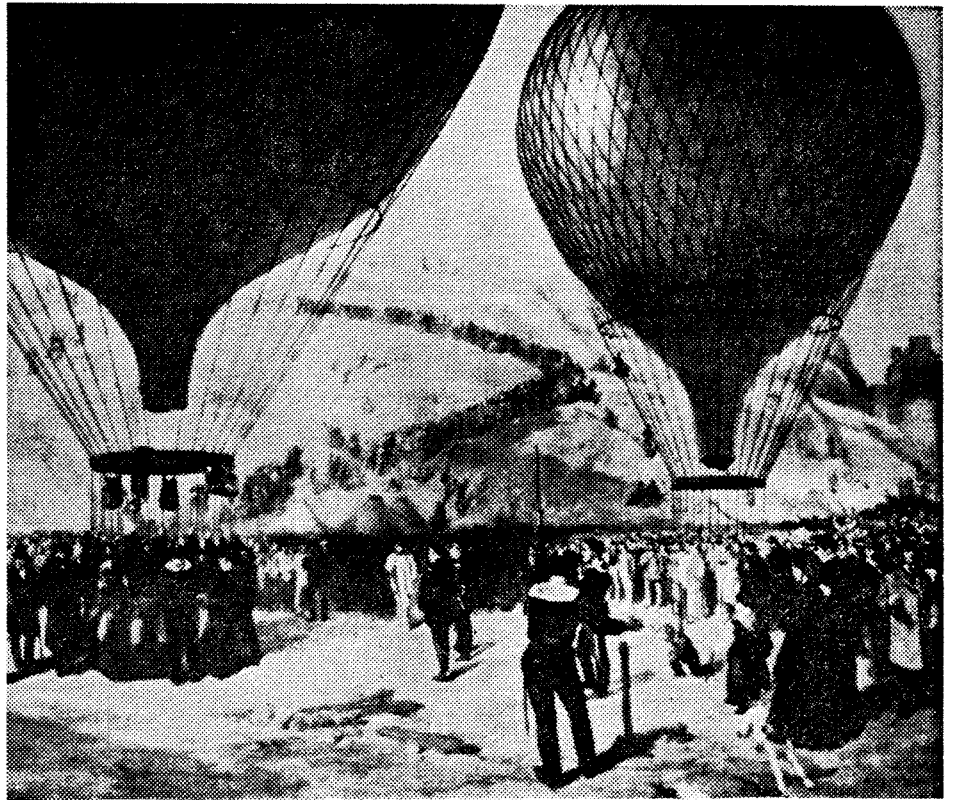
Parizani so sprejeli begunce kot brate, obenem pa so se vse bolj zavedali osamljenosti, v katero jih bo kmalu potisnil oblegovalec. Čedalje glasnejše grmenje topov je napovedovalo nenehno bližanje sovražnika. Dne 17. septembra 1870 je armadni korpus generala Vogla von Falkensteina zasedel planote pri Villeneuve, inženirske enote so zgradile most čez Seino in nemški vojaki so se kot mravlja razlezli v bližini Versaillesa, kjer je Viljem I. pozneje postavil svoj štab. Dan prej je prusko topništvo pretrgalo železniško zvezo med Parizom in Orleansom, tako da se je moral vrniti vlak, ki je bil že odpeljal iz prestolnice.

Francosko glavno mesto je bilo popolnoma obkolinjeno 19. septembra 1870.

Ob tej priložnosti je treba spregovoriti o človeku, ki je bil v najbolj dramatičnem trenutku pariške zgodovine postavljen za poveljnika obrambe.

General Trochu se je rodil leta 1815 v Marbihanu. Uprl se je bil bonapartiističnemu državnemu udaru, vendar to stališče ni škodovalo njegovi karieri. Odlikoval se je pri obleganju Sevastopola, poveljeval je diviziji med boji v Italiji in pozneje je prevzel pomembne vojaške dolžnosti. Ob izbruhu vojne s Prusijo je prevzel poveljstvo armadnega korpusa, ki se je zbral pri Chalonsu. Pet dni kasneje je bil imenovan za guvernerja Pariza in tako je prevzel poveljstvo nad vsemi četami, ki so branile prestolnico.

Trochu je bil Bretonec, zelo veren, izobražen in pošten človek, vendar pa ni bil človek akcije, kar je huda hiba za generala. Bil je nezaupljiv, poln sumov, dvomov in notranjih nasprotij ter zmerom nagnjen k najbolj črnim mislim. Dne 4. septembra — ob proglasu republike — se je vedel zelo čud-

Dne 7. oktobra 1870 je Leon Gambetta odletel z balonom iz Pariza v Tours

no in republiko se je pridružil šele potem, ko se je prepričal, da je cesarstva zares konec. Pridružil se je vladi — s pogojem, da ji predseduje...

O nečem pa je bil Trochu neomajno prepričan: obramba Pariza je nezaščitljiva, pa čeprav junaška, saj je francoski poraz neizogiben. Najhuje pri vsem tem je bilo, da svoje črnogledosti ni prikrival: ko je prevzel poveljstvo nad velikimi silami, katere je prevečevalo navdušenje, kakršno je bilo le redko v zgodovini, je na vse strani sejal negotovost. V njegovi ošči je lebdela le slabotna lučka upanja: prepričanje, da bo sveta Genovefa — zaščitnica Pariza — spet enkrat rešila prestolnico, kakor naj bi po legendi storila pred štirinajstimi stoletji, ko so se okoli mesta zgrnile Atilove horde.

Negotovi poveljnikov značaj je seveda moral vplivati na razporeditev podrejenih in na razvoj vojaških operacij. Vendar vse le ni bilo izgubljeno. V zelo kratkem času je Pariz organiziral velikansko množico vojske, v kateri so bili navdušeni vojaki pod poveljstvom odličnih oficirjev.

V mestu je bilo nič manj kot 120.000 vojakov redne vojske (med katerimi se je večina bojevala pri Sedanu), med njimi 15.000 mornarjev, ki so bili na razpolago, ker sovražnik pač ni imel mornarice, in ki so se izkazali kot odlični in disciplinirani vojaki pri obrambi utrdb, za kar so jih v glavnem namenili. Pred začetkom obleganja so francoska okrožja poslala v Pariz 80.000 mož, razen tega pa je bilo mogoče oborožiti tudi narodno stražo, se pravi 330.000 do 350.000 mož, torej skoraj vse za vojaške sposobne moške v Parizu.

Trdnjave, ki so obdajale Pariz, so bile tako rekoč neosvojljive, in res jih Nemci niso nikdar niti poskusili napasti. Seveda pa ne smemo prezreti dejstva, da čas zmerom dela za oblegovalce. Tako je bilo pri Parizu od začetka, ko so Prusi zgradili okoli mesta neznanško mrežo strelskih jarkov in manjših utrdb, pozneje pa se je položaj spremenil. Trochu bi lahko ukazal množičen izpad vse svoje vojske — okoli pol milijona mož — tako da bi ali pregnal nasprotnika ali pa pritegnil

vse njegove sile na boje za Pariz, medtem ko bi »preostala« Francija lahko zbrala sile ter jih dobro pripravila, saj se ne bi bilo bati, da bi se morale kar naprej spopadati z Nemci. S tega gledišča je bil Gambettov polet z balonom škodljiv, saj bi utegnil pripraviti Trochuja do akcije ali pa ga kratko in malo odstaviti ter zamenjati z drugim poveljnikom.

Vendar je treba priznati, da je Gambetta v Toursu imenitno opravil svojo dolžnost. Ko je prišel v mesto, se je znašel sredi obupanih, potrlih, zmedenih ljudi. Cremieux, ki je bil že prej odšel iz Pariza, je bil ves postaran in brez energije.

Nadaljevanje prihodnjič

»Poruka boraca«

V Dalmaciji izhaja že pet let in to šestkrat letno, glasilo borcev NOV »Poruka boraca«. V letu 1970 je imelo to glasilo že 30.000 naročnikov.

Listu je uspelo, da je postal ne samo zveza med organizacijami in članstvom ZZB NOV širom po Dalmaciji, marveč tudi čtivo mladih, predvsem po šolah.

PRISPEVKI ZA ŠOLO - SPOMENIK NOB

Tržaška kreditna banka	125.000 Lir
Stanovanjsko podjetje Litija	500.— din
Izvršni svet SR Slovenije	800.000.— din
Kovinska industrija IG pri Lj.	10.000.— din
Komunalno podj. Novo mesto	500.— din
Kovinsko podjetje Sevnica	50.— din
INKOP Kočevje	1.000.— din
Kemična industrija Medvode (namesto osmrtnice Pepci Babnik)	500.— din
Projektivno podjetje EMONA — Ljublj.	1.000.— din
Hotel »Rudar« Trbovlje	300.— din
Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem se toplo zahvaljuje za dosedaj sprejete prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun — 5202-602-66 — sklad za izgradnjo šole v Cerknem.	

CENIK MALIH OGLASOV

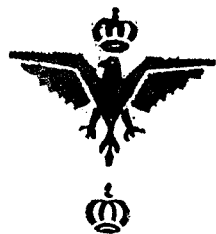
Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

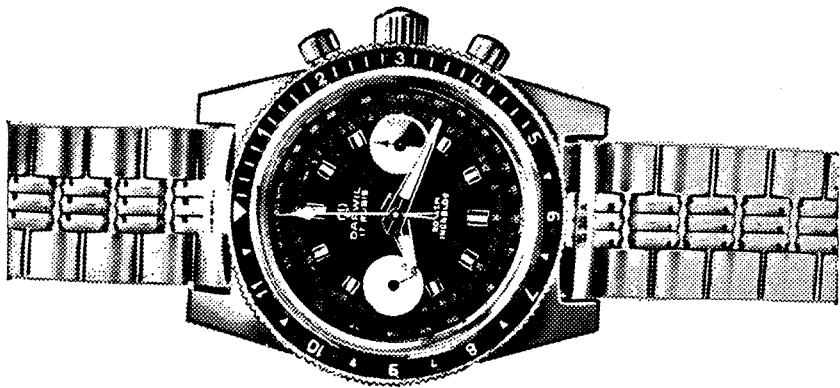
Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK. ženska modela 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/1-11